

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
“ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ”
(Κατεύθυνση Συγγραφή)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η λογοτεχνική «απονομή» της δικαιοσύνης.
Συγκριτική συνεξέταση των έργων
Αμίλητα, βαθιά νερά. Η απαγωγή της Τασούλας (Ρέα Γαλανάκη)
και
Μια γυναίκα απολογείται (Μαρία Λούκα).**

Μαρία Γιαμπούρη

Επιβλέπων : Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2024

*Στη μνήμη των γονιών μου
Απόστολου και Ελένης
που έφυγαν νωρίς*

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
“ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ”
(Κατεύθυνση Συγγραφή)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η λογοτεχνική «απονομή» της δικαιοσύνης.
Συγκριτική συνεξέταση των έργων
Αμίλητα, βαθιά νερά. Η απαγωγή της Τασούλας (Ρέα Γαλανάκη)
και
Μια γυναίκα απολογείται (Μαρία Λούκα).**

Μαρία Γιαμπούρη

(ΑΕΜ 7376)

Επιβλέπων : Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος

Β' Βαθμολογητής: Γεώργιος Τζάρτζας

Γ' Βαθμολογήτρια: Άννα Βακάλη

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2024

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην αρχή της αναζήτησης θέματος για τη διπλωματική μου εργασία είχα κατά νου ότι η μέχρι τώρα επιστημονική μου κατάρτιση και η επαγγελματική μου ενασχόληση, στο χώρο της νομικής, είναι κάτι ξένο και μακρινό σε σχέση με ένα μεταπτυχιακό δημιουργικής γραφής και μάλιστα με την κατεύθυνση της λογοτεχνικής συγγραφής. Φανταζόμουν λοιπόν ότι θα περιπλανηθώ σε μη οικεία μονοπάτια. Ωστόσο, στην πορεία της έρευνάς μου, με έκπληξη διαπίστωσα ότι δίκαιο και λογοτεχνία σχετίζονται και συνδέονται με ποικίλους τρόπους, οι οποίοι αποτελούν αντικείμενο επιστημονικού διαλόγου, θεωρήσεων και μελετών. Έτσι η προσέγγιση της λογοτεχνίας υπό το πρίσμα της απονομής της δικαιοσύνης αλλά και του δικαίου από λογοτεχνική σκοπιά μου κίνησε το ενδιαφέρον και αποτέλεσε το εφαλτήριο για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Τελικά, ναι μεν τη λογοτεχνική συγγραφή και τη σύνταξη νομικών κειμένων τις χωρίζουν αναρίθμητες διαφορές, ωστόσο, πέρα από όλα τ' άλλα, για μένα προσωπικά τις συνδέει η «γραφή» κι η αγάπη μου γι' αυτήν.

Στην διαδρομή, που δεν ήταν χωρίς δυσχέρειες και προσκόμματα, είχα την τύχη να μην είμαι μόνη. Είμαι ευγνώμων για τη στήριξη που έλαβα από την οικογένειά μου. Δεν θα είχα καταφέρει να φτάσω ως εδώ χωρίς την αμέριστη ηθική και έμπρακτη συμπαράσταση του συζύγου μου, Δημήτρη. Στις λατρεμένες μου, Έλενα και Κωνσταντιάννα, δεν είμαι σίγουρη αν πρέπει να πω ευχαριστώ ή συγγνώμη για όλες τις ώρες που στερήθηκαν τη μαμά τους. Τέλος, θερμά ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Τριαντάφυλλο Κωτόπουλο, ο οποίος στάθηκε δίπλα μου σε κάθε βήμα παρέχοντάς μου πολύτιμη καθοδήγηση, υποστήριξη και ενθάρρυνση και χάρη στην οξυδερκή του προσέγγιση πλησιάζω στο τέλος αυτού του υπέροχου ταξιδιού.

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζεται η σύνδεση του δικαίου με τη λογοτεχνία και η συνεισφορά της τελευταίας στην επιδίωξη μιας καλύτερης δικαιοσύνης. Το ζήτημα ερευνάται μέσα από την κατεύθυνση του «δικαίου στη λογοτεχνία» και επιχειρείται η συγκριτική συνεξέταση των έργων *Αμίλητα βαθιά νερά. Η απαγωγή της Τασούλας* της Ρέας Γαλανάκη (2006. Εκδόσεις Καστανιώτη) και *Μια γυναίκα απολογείται* της Μαρίας Λούκα (2021. Εκδόσεις Τόπος). Ως προς τα έργα αυτά, αποτυπώνονται και αναλύονται νομικά ενδιαφέροντα ζητήματα και δικαιικά στοιχεία τα οποία κατηγοριοποιούνται σε επιμέρους θεματικές. Ως κεντρικοί άξονες στην παρούσα μελέτη προκρίνονται οι ακόλουθοι: α) η συμμόρφωση σε άτυπους και τυπικούς κανόνες και η επίδραση των κοινωνικών θεσμών στην ανθρώπινη ζωή, β) ο ρόλος της πατριαρχίας στις δικαιοκρατικές αντιλήψεις και η άνιση, θεσμική και μη, αντιμετώπιση της γυναίκας και γ) η αδυναμία της ουσιαστικής απονομής της δικαιοσύνης μέσα από τη δικαστηριακή πράξη σε αντιδιαστολή με την λογοτεχνική δικαίωση των χαρακτήρων. Ακολουθεί ευρύτερη κριτική αξιολόγηση των παραπάνω ζητημάτων υπό το πρίσμα της απονομής του δικαίου και αποτίμηση της συμβολής της λογοτεχνίας προς την κατεύθυνση αυτή. Τέλος στο δημιουργικό σκέλος η γράφουσα εμπνέεται από τη σχέση του δικαίου και της λογοτεχνίας σε ένα διήγημα μυθοπλαστικού χαρακτήρα με νομικό ενδιαφέρον.

Λέξεις κλειδιά: δίκαιο, λογοτεχνία, πατριαρχία, κοινωνικοί θεσμοί, απονομή δικαιοσύνης, *Αμίλητα βαθιά νερά*, *Μια γυναίκα απολογείται*

Abstract

The present thesis examines the connection between law and literature and the contribution of the latter to the pursuit of better justice. The issue is investigated through the direction of "law in literature" and a comparative analysis of the works *Silent deep waters. The kidnapping of Tassoula* of Rea Galanaki (2006. Kastanioti Publications) and *A woman pleads* of Maria Louka (2021. Topos Publications) is attempted. Regarding these projects interesting legal issues and legal elements are captured and analyzed, which are categorized into individual topics. The following axes are adopted as central in this study: a) compliance with informal and formal rules

and the impact of social institutions on human life, b) the role of patriarchy in the rights-based conceptions and the unequal, institutional and non-institutional, treatment of women and c) the failure of the effective administration of justice through the judicial act as opposed to the literary vindication of the characters. This is followed by a broader critical evaluation of the above issues in the light of the awarding of law and an assessment of the contribution of literature in this direction. Finally, in the creative part, the writer is inspired by the relationship between law and literature in a fictional short story with a legal interest.

Key words: Law, Literature, patriarchy, social institutions, administration of justice, *Silent deep waters*, *A woman pleads*.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	8
Εισαγωγή.....	8
Μέθοδος ανάλυσης των κειμένων.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο.....	14
Αμίλητα, βαθιά νερά. Η απαγωγή της Τασούλας.....	14
Α) Υπόθεση έργου	14
Β) Κατηγορίες ανάλυσης	17
1. Ο άγραφος κώδικας τιμής	17
2. Εκφάνσεις της πατριαρχίας.....	20
3. Απονομή δικαιοσύνης	25
Γ) Συμπεράσματα.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο.....	30
Μια γυναίκα απολογείται	30
Α) Υπόθεση έργου	30
Β) Κατηγορίες ανάλυσης	32
1. Πατριαρχία και έμφυλη βία	32
2. Ηθική και κοινωνία	36
3. Απονομή δικαιοσύνης	39
Γ) Συμπεράσματα.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο.....	43
Συγκριτική συνεξέταση των έργων.....	43
Συμπερασματικές παρατηρήσεις.....	49
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	51
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	53

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγή

Η σύνδεση του δικαίου και της λογοτεχνίας ενέχει ένα στοιχείο παραδοξότητας καθώς τα σχετικά πεδία φαντάζουν ετερόκλητα και ευχερώς διακριτά. Η αναζήτηση ωστόσο διαφορών και ομοιοτήτων δεν αποτυπώνει πλήρως την ουσία της σχέσης μεταξύ τους, η οποία ανάγεται στην αρχαιότητα και έχει μακρά διαδρομή με ποικίλες προεκτάσεις¹. Η σύγχρονη συστηματική ενασχόληση με τη σχέση του δικαίου και της λογοτεχνίας τοποθετείται στη δεκαετία του 1970 στο ακαδημαϊκό περιβάλλον των νομικών σχολών των Η.Π.Α. με την κίνηση «Δίκαιο και λογοτεχνία»² η οποία έχει λάβει ήδη αξιολογες διαστάσεις και κατευθύνσεις, κυρίως στο περιβάλλον του αγγλοσαξωνικού δικαίου, λόγω και της φύσης και των χαρακτηριστικών του Κοινοδικαίου (Common law) ως νομολογιακά καθοριζόμενου. Η κίνηση αυτή χωρίζεται βασικά σε δύο κλάδους ή κατευθύνσεις, το «δίκαιο στη λογοτεχνία» (law-in-literature) και το «δίκαιο ως λογοτεχνία» (law-as-literature). Κατ' άλλους, όμως, υφίσταται και ένας τρίτος κλάδος, η «λογοτεχνία ως αντικείμενο του δικαίου» (law-of-literature)³. Ο πρώτος κλάδος αφορά στην πρόσληψη του δικαίου από τα λογοτεχνικά κείμενα, ήτοι στον εντοπισμό, ανάλυση και αξιολόγηση νομικών θεμάτων, δικαϊκών στοιχείων, στην αποτύπωση των εφαρμοστών του δικαίου, καθώς και των διάφορων νομικών πρακτικών στη λογοτεχνία. Ο δεύτερος αφορά στην εφαρμογή όρων, θεωριών και τεχνικών της λογοτεχνικής κριτικής και ανάλυσης και την αναζήτηση στοιχείων «λογοτεχνικότητας» στα νομικά κείμενα⁴. Ο τρίτος κλάδος (για ορισμένους) αφορά στο δίκαιο που ρυθμίζει τη λογοτεχνική δραστηριότητα, περιλαμβάνει, δε, τις ρυθμίσεις ως προς την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, των προσωπικών

---

¹ Βλ. σχετ. Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ. (2015). *Δίκαιο και λογοτεχνία*, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα «www.Kallipos.gr», σελ. 11, Τσακίρη, Σ.Σ. (2019). *Δίκαιο και Ποίηση*, Διπλωματική Εργασία, Αθήνα σελ. 26 επ.

² «Law and Literature»

³ Σημειώνεται ότι στο προαναφερόμενο έργο *Δίκαιο και λογοτεχνία*, προστίθενται και αναλύονται δύο ακόμη θεματικές εξειδικεύσεις και συγκεκριμένα το δίκαιο και η αφήγηση και το δίκαιο και η λογοτεχνική ερμηνεία. Βλ. ως προς την κατηγορία της ερμηνείας των κειμένων και Φ. Κοζύρη, *Νόμος και Λόγος: Μια σύνθετη σχέση-Από τη σκοπιά της Αμερικής*, στο συλλογικό έργο Κραβαρίτου, Γ. (Επιμ) (2008). *Δίκαιο και Τέχνη του Λόγου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας, σελ. 63-70.

⁴ Παπαχρίστου, Θ. Το κείμενο του νόμου ως έργο του λόγου, στο συλλογικό έργο *Δίκαιο και Τέχνη του Λόγου*, ό.π., σελ. 203-212

δεδομένων καθώς και αυτές που αφορούν στη λογοκρισία και την προσβολή της προσωπικότητας⁵.

Μέσα από τις ποικίλες προσεγγίσεις, έρευνες και θεωρήσεις διαπιστώνεται ότι δίκαιο και λογοτεχνία επικοινωνούν και αλληλοεπηρεάζονται σε περισσότερα επίπεδα. Υποστηρίζεται ότι η σχετική σύνδεση και η διεπιστημονική μελέτη της συνεχούς διάδρασής τους θα μπορούσε να επαναπροσδιορίσει τους στόχους του δικαίου, να βελτιώσει τη νομική γραφή, θεωρία και πράξη και να ευαισθητοποιήσει τους νομικούς προς μια πιο ανθρωπιστική προσέγγιση του δικαίου⁶. Εξάλλου η λογοτεχνία διεκδικεί δημιουργική δύναμη ως προς το δίκαιο, ενώ από την άλλη πλευρά το ίδιο το δίκαιο περιέχει λογοτεχνικά στοιχεία. Η μελέτη, δε, της λογοτεχνίας στην ευρεία της έννοια και του δικαίου μας οδηγεί στα θεμέλια της νομικής επιστήμης, στο ιστορικό της βάθος και στη διαμόρφωση του σώματος του δικαίου μέσα από τις λέξεις και τη φόρτιση τους, τα κείμενα που το συγκροτούν και την ερμηνεία τους, την ανέλιξη των στόχων και επιθυμιών που εκφράζουν, τις αποτυχίες και τα κενά του⁷. Η παγκόσμια λογοτεχνία αναδεικνύοντας τη ζωή του νόμου ως κύριο θέμα της, μας υπενθυμίζει την παραμελημένη σύνδεση εξουσίας και νόμου με τη δικαιοσύνη. Η συγκρότηση μιας νέας πρακτικής δικαιοσύνης και η επανασύνδεση της δικαιοσύνης με το δίκαιο αποτελούν πρωταρχική ανάγκη της πολιτικής και νομικής φιλοσοφίας. Με δυο λόγια τόσο το δίκαιο όσο και η λογοτεχνία ασχολούνται με τους προδρόμους της δικαιοσύνης και με τις κύριες πηγές της αδικίας και του κακού. Η αντιμετώπιση του δικαίου ως λογοτεχνίας και τέχνης, η αισθητική παρουσίαση του νόμου, συνιστούν ένα σημαντικό βήμα προς τη διατύπωση μιας σύγχρονης άποψης για τη δικαιοσύνη.⁸

⁵ Βλ. Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ., ό.π., σελ.15 επ., Κραβαρίτου, Γ. (επιμ.), ό.π., σελ. 32 επ., Τσακίρη, Σ.Σ., ό.π., σελ. 19.

⁶ Όπως παραδέχεται ένας από τους επιφανείς εκπροσώπους της κίνησης, ο Ian Ward, «ένα από τα πολυτιμότερα και συναρπαστικότερα χαρακτηριστικά της κίνησης δίκαιο και λογοτεχνία αποτελεί το γεγονός ότι αντίθετα από άλλες θεωρητικές προσεγγίσεις ζητημάτων δικαίου, φιλοδοξεί να διαπαιδαγωγήσει καλλίτερα και να καλλιεργήσει στους νομικούς έναν ασυμβίβαστο ανυπότακτο ουμανισμό», υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα την ύπαρξη δεσμού που ενώνει την εφαρμογή του δικαίου με το ζήτημα της δικαιοσύνης. Η καθηγήτρια Judith Resnik γράφει «Αντιπαράθετω τους φοιτητές μου στη λογοτεχνία προκειμένου να τους δείξω αυτό που οι νομικοί δεν μπορούν ακόμη να φανταστούν: τις ιστορίες που το δίκαιο έχει ακόμη να εφεύρει, τα δικαιώματα που έχει ακόμη να ανακαλύψει και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που υπάρχουν, αλλά απέναντι στον πόνο που προκαλούν είμαστε χωρίς φωνή». Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ., ό.π., σελ. 13, 17. Βλ. για το σκεπτικισμό που διατυπώθηκε ως προς τα όρια και τις προϋποθέσεις αυτού του εγχειρήματος σελ. 21-22.

⁷ Κραβαρίτου, Γ., ό.π. σελ. 55.

⁸ Δουζίνιας, Κ. (2005). *Νόμος και Αισθητική Παπαζήση*, σελ. 11, 114-118.

Η χρησιμοποίηση νομικών θεμάτων και ιδιαίτερα δικών και δικαστικής πλάνης είναι ένα θέμα που έχει απασχολήσει τη λογοτεχνία από πολύ παλιά⁹. Τα λογοτεχνικά έργα που αναφέρονται στο δίκαιο είναι αναρίθμητα. Οι νομικές πράξεις των επίσημων οργάνων μιας έννομης τάξης, οι κανόνες που ρυθμίζουν την κοινωνική ζωή, τα αξιακά συστήματα που θεμελιώνουν τον λόγο ίδρυσης των θεσμών, οι κανονιστικές αποφάνσεις που ανακαλούν αφηρημένα ιδεώδη και αξίες (ισότητα, ελευθερία, ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ασφάλεια) και οι οποίες οπλίζονται με καταναγκαστική ισχύ προκειμένου να τις πραγματώσουν, οι ειδικές κατηγορίες επαγγελματιών-λειτουργών της δικαιοσύνης (δικηγόροι, δικαστές, συμβολαιογράφοι), κοντολογίς τα πολλά πρόσωπα του δικαίου κατακλύζουν τις σελίδες των λογοτεχνικών βιβλίων και συνιστούν διαχρονική και αστείρευτη πηγή έμπνευσης για τους λογοτέχνες¹⁰. Η ανάπτυξη της κίνησης δίκαιο και λογοτεχνία οδήγησε σε ολοένα και αυξανόμενο όγκο μελετών που εκπονούνται με αφετηρία το νομικό ενδιαφέρον για τα λογοτεχνικά κείμενα και αφορούν έργα κλασικών και μη συγγραφέων υπό το πρίσμα του δικαίου και της απόδοσής του. Μια απόπειρα συγκριτικής συνεξέτασης λογοτεχνικών έργων υπό το πρίσμα της απονομής της δικαιοσύνης αποτελεί και η παρούσα εργασία.

Επιλέχθηκαν τα έργα *Αμίλητα βαθιά νερά. Η απαγωγή της Τασούλας* της Ρέας Γαλανάκη (Εκδόσεις Καστανιώτη: 2006) και *Μια γυναίκα απολογείται* της Μαρίας Λούκα (Εκδόσεις Τόπος: 2021). Το πρώτο είναι μυθιστόρημα τεκμηρίων¹¹ και πραγματεύεται την απαγωγή με σκοπό το γάμο της Τασούλας Πετρακογιώργη που έλαβε χώρα στην Κρήτη του 1950. Το δεύτερο είναι μια νουβέλα εμπνευσμένη από την πραγματική ιστορία μιας κακοποιημένης νεαρής γυναίκας η οποία φέρεται ως κατηγορούμενη ενώπιον του Δικαστηρίου για την ανθρωποκτονία ενός άνδρα που της επιτέθηκε με σκοπό να τη βιάσει. Στην παρούσα εργασία τα δυο έργα εξετάζονται υπό το πρίσμα της σύνδεσής τους με το δίκαιο και την απονομή της

⁹ Με συγγραφείς όπως ο Σαίξπηρ και ο Σοφοκλής. Βλ. σχετ. για το Σαίξπηρικό έργο υπό το πρίσμα νομικού ενδιαφέροντος Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ., ό.π., σελ. 22-39, Μαροπούλου, Μ., (2020) σε *Λογοτεχνία και Δίκαιο Πτυχές μιας Πολυσύνθετης Σχέσης*. Αθήνα-Λευκωσία: Νομικές Εκδόσεις Hippasus, , σελ. 83-97 και για την Δίκη της Αντιγόνης, Δουζίνα, Κ., ό.π., σελ. 19-103

¹⁰ Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ., ό.π., σελ. 21. Η κίνηση δίκαιο και λογοτεχνία αναγνωρίζει ως γενάρχη του νομικού ενδιαφέροντος για τη λογοτεχνία, στον αμερικανικό χώρο, τον καθηγητή και –από το 1901 μέχρι τον θάνατό του– κοσμήτορα της Νομικής Σχολής του Northwestern University (Σικάγο) John Henry Wigmore ο οποίος συνέταξε και δημοσίευσε μια λίστα «νομικών» μυθιστορημάτων (*Legal Novels/ Juris fictions*), προς χρήση των νομικών. Μια αναθεωρημένη έκδοσή της το 1976 θα σηματοδοτήσει την απαρχή της συστηματικής πλέον διερεύνησης των σχέσεων δικαίου και λογοτεχνίας κατά τη δεκαετία του '70 (Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ., ό.π., σελ. 14).

¹¹ Για εννοιολογική προσέγγιση και περαιτέρω ανάλυση της μυθοπλασίας τεκμηρίων βλ. Καβανόζη, Κ. (2020) *Μυθιστόρημα τεκμηρίων. Τυχερό, η ποιητική του. Από την πρώτη ύλη των ντοκουμέντων στο έργο τέχνης*. Κομοτηνή: Διδακτορική διατριβή, σελ. 115 επ.

δικαιοσύνης, εντοπίζονται σε αυτά «νομικά» ενδιαφέροντα ζητήματα και αποτυπώνονται σε επιμέρους θεματικές.

Σημειώνεται ότι και τα δυο εξεταζόμενα έργα εμπεριέχουν στην αφήγηση τους τη διεξαγωγή μιας ποινικής δίκης, επομένως, στο πλαίσιο αυτό, η σύνδεση με την προαναφερόμενη προβληματική και τις σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις καθίσταται άμεση. Ωστόσο οι δικαιοτικές αναφορές τους και η σχέση τους με την απονομή της δικαιοσύνης εν ευρεία έννοια εκφεύγουν των ορίων της καθαρά δικαστηριακής εφαρμογής του δικαίου και της ποινικής διάστασής του και επεκτείνονται στη συμμόρφωση σε άτυπους και τυπικούς κανόνες καθώς και στην επίδραση των κοινωνικών θεσμών σε ουσιώδη ζητήματα της ανθρώπινης ζωής, όπως θα καταδειχθεί κατωτέρω. Ξεχωριστή θέση άλλωστε διεκδικεί στα εξεταζόμενα έργα ο ρόλος της πατριαρχίας στις δικαιοκρατικές αντιλήψεις και σε κάθε περίπτωση η αντιμετώπιση της γυναίκας στο πλαίσιο των κυριαρχούντων έμφυλων ανισοτήτων. Ο προσανατολισμός αυτός ενισχύεται από την επιλογή γυναικών πεζογράφων που αφηγούνται ιστορίες γυναικείων χαρακτήρων και εν τέλει αναδεικνύεται η οπτική των επιμέρους θεμάτων από την σκοπιά της προσπάθειας αλλαγής των, θεσμοθετημένων και μη, πατριαρχικών αντιλήψεων. Τέλος ως ενδιαφέρον σημείο εντοπίζεται και η ένταξη των συγκεκριμένων έργων στη μη μυθοπλαστική αφήγηση που απορρέει από τον συγκερασμό της μυθοπλασίας με πραγματικά πρόσωπα και γεγονότα και αντιπροσωπεύει τη σύγχρονη τάση προς ένα νέο, ιδιαίτερος ενδιαφέρον πεδίο ανάπτυξης του μυθοπλαστικού λόγου¹². Εξάλλου η Ρέα Γαλανάκη, καταξιωμένη πεζογράφος και ποιήτρια, συνδέεται ως προς τις εκκινήσεις και εμπνεύσεις των έργων της με αρχαιακό υλικό¹³, ενώ η Μαρία Λούκα ως δημοσιογράφος αντλεί τις καταβολές της από την «αφηγηματοποίηση πραγματικών γεγονότων»¹⁴.

Η παρούσα εργασία είναι δομημένη ως ακολούθως. Στο πρώτο και δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται ξεχωριστά το καθένα από τα εξεταζόμενα έργα και μετά την συνοπτική εξιστόρηση της υπόθεσής τους γίνεται αναφορά στις επιμέρους κατηγορίες που αναδεικνύουν. Στη συνέχεια στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται συγκριτική εξέταση των έργων με επισήμανση κοινών σημείων αλλά και διαφορών και επιχειρείται η διασύνδεση των κατηγοριών που ανέκυψαν και η εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς τη σχέση τους με την απονομή της δικαιοσύνης. Τέλος

¹² Βλ. Καβανόζη, Κ. ό.π., σελ. 196-199.

¹³ Βλ. Καβανόζη, Κ. ό.π., σελ. 94 και τις εκεί παραπομπές.

¹⁴ Βλ. Καβανόζη, Κ. ό.π., σελ. 34 και για τη σύνδεση της δημοσιογραφίας με το “μη μυθοπλαστικό μυθιστορήμα” (non fiction novel) σελ. 69-81

ολοκληρώνεται με την παράθεση συμπερασματικών παρατηρήσεων ως προς τα μελετώμενα ζητήματα.

Μέθοδος ανάλυσης των κειμένων

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για τη διερεύνηση των στόχων μας αποτελεί ένα συνδυασμό της *ανάλυσης περιεχομένου* με στοιχεία από τη θεωρία της *αφηγηματολογίας*. Η συγκεκριμένη επιλογή υπαγορεύτηκε από το υλικό της έρευνάς μας, το οποίο καθόρισε τη μορφή και το περιεχόμενο των κατηγοριών και υποκατηγοριών ανάλυσης, του πλαισίου δηλαδή ταξινόμησης. Η ανάλυση περιεχομένου, όπως ορίζεται και περιγράφεται από τον B. Berelson, είναι μια μέθοδος έρευνας, που χρησιμοποιείται στις κοινωνικές επιστήμες και επιτρέπει τη συστηματική διερεύνηση τού κειμένου, αναλύοντάς το ως προς την παρουσία και τη συχνότητα συγκεκριμένων όρων, αφηγήσεων ή εννοιών / ποσοτική μορφή, αλλά και αναζητώντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του υπό εξέταση θέματος / ποιοτική μορφή (Berelson, 1971:116-117). Η αφηγηματολογία επέτρεψε να αποσαφηνιστεί η λειτουργική σχέση των κοινωνικά περιθωριακών ηρώων με τον οικογενειακό θεσμό μέσα από συγκεκριμένες συγγραφικές αφηγηματικές επιλογές. Στην έρευνά μας ως μονάδα ταξινόμησης ορίστηκε το θέμα και ως μονάδα συμφραζομένων το ίδιο κείμενο (πεζογραφήματα). Σε κάθε πάντως περίπτωση επιδιώξαμε να απομακρυνθούμε από τη συγκρότηση μίας στείρας τυπολογίας χαρακτήρων και ρόλων και να επικεντρωθούμε στα ιδεολογικά μηνύματα που προκύπτουν μέσα από τις μεταξύ τους σχέσεις.

Να διευκρινίσουμε πως στη συγκεκριμένη μελέτη, και καθαρά για λόγους έκτασης, δε θα πραγματοποιηθούν ιδιαίτερες αναφορές στην αναπαράσταση της γλωσσικής συμπεριφοράς των ηρώων, παράμετρος που παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, καθώς ο Barthes μας βεβαιώνει πως η *«γλώσσα δεν είναι κοινωνικά αθώα»* ειδικά όταν μελετούμε σχέσεις ιεραρχίας και επιβολής, όπως συμβαίνει μέσα στην οικογένεια, αφού η χρήση της (κοινωνικό και μορφωτικό γλωσσικό ιδεώδες) αποτυπώνει την προσπάθεια επιβολής των κοινωνικών ομάδων που διαθέτουν κύρος και εξουσία.¹⁵

---

¹⁵ Τσιλιμένη, Τασούλα & Πανάου, Πέτρος (2011). «Η γλώσσα των εφήβων στο σύγχρονο ελληνικό εφηβικό μυθιστόρημα» στο Σύγχρονη Εφηβική Λογοτεχνία. Από την ποιητική στην αναζήτηση της ερμηνείας της, (επιμ. Κανατσούλη & Πολίτης), Αθήνα, Πατάκης, σελ. 226-238. Berelson, B. (1971). Content Analysis in Communication Research, New York, Hather Publishing Company. ΒΑΜΒΟΥΚΑΣ Ι. ΜΙΧΑΗΛ, Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία, σελ. 263-279

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Αμίλητα, βαθιά νερά. Η απαγωγή της Τασούλας

A) Υπόθεση έργου

Στο υπό μελέτη έργο, το οποίο ανήκει στην κατηγορία της μυθοπλασίας τεκμηρίων, η συγγραφέας -αφηγήτρια πραγματεύεται την πραγματική ιστορία της απαγωγής, με σκοπό τον γάμο, της Τασούλας Πετρακογιώργη από τον Κώστα Κεφαλογιάννη, επονομαζόμενο και Κουντόκωστα, στην Κρήτη του 1950. Πρόκειται για μια ιστορία πάθους - πένθους, όπως η ίδια η συγγραφέας την αποκαλεί, η οποία, επηρεασμένη από το κλίμα της μετεμφυλιακής Ελλάδας, εκφεύγει των ορίων μιας ερωτικής ιστορίας μεταξύ δύο ανθρώπων, διατρανώνεται σε δημόσιο ζήτημα και αποκτά κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις. Όπως, δε, αποτυπώνεται, συνιστά συνάμα μια μελέτη της ιστορικής περιόδου και των ηθών γύρω από τον άγραφο κώδικα τιμής στην κοινωνία της Κρήτης. Άλλωστε κατά τον χρόνο που συνέβη δημιούργησε τεράστια αναταραχή με αποτέλεσμα, προκειμένου να αποφευχθεί ένοπλη σύρραξη στην Κρήτη, να προκαλέσει την επέμβαση της κυβέρνησης, με την αναστολή εννέα άρθρων του Συντάγματος, την προληπτική λογοκρισία του Τύπου και την εφαρμογή στρατιωτικού νόμου στους νομούς Ηρακλείου και Ρεθύμνου¹⁶. Η συγγραφέας επέλεξε να διεξάγει λεπτομερή έρευνα για τα γεγονότα ερχόμενη σε επαφή με ανθρώπους που συμμετείχαν σε αυτά, ενώ της παραχωρήθηκε από το γιο του Κ. Κεφαλογιάννη, αφού ο ίδιος είχε αποβιώσει, το αρχείο του που περιείχε αυτοβιογραφικό κείμενο των «Ενθυμήσεών του» από τα γεγονότα της εποχής. Βάσει της έρευνας αυτής η συγγραφέας δέχεται ότι, σε αντίθεση με ότι αργότερα υποστηρίχθηκε από το περιβάλλον της απαχθείσας και την ίδια, η απαγωγή ήταν εκούσια, προϋπήρχε γνωριμία των νέων, -η Τασούλα Πετρακογιώργη γνώριζε τα συναισθήματα του απαγωγέα της και συναινούσε με τα σχέδιά του. Σημειώνεται ότι η συγγραφέας έλκει την καταγωγή της από το Ηράκλειο, ενώ βίωσε και προσωπικά εκούσια απαγωγή σε ηλικία 20 ετών.

Ειδικότερα, στις 20-8-1950 ο Κώστας Κεφαλογιάννης, μέλος επιφανούς οικογένειας των Ανωγείων, αδερφός του εκλεγμένου βουλευτή με το κόμμα των Λαϊκών, Μανόλη

---

¹⁶ Πισκοπάνη, Α.Μ. «Αποφασίζοντας για την αφήγηση της ζωής ενός «Άλλου»: Η παραδειγματική περίπτωση των Αμίλητων Βαθιών Νερών» σε *Λογοτεχνία και Δίκαιο. Πτυχές μιας πολυσύνθετης Σχέσης* (2020), ό.π., σελ. 207 επ.

Κεφαλογιάννη, με τη βοήθεια έμπιστών του ανδρών απήγαγε με σκοπό το γάμο την Τασούλα Πετρακογιώργη, θυγατέρα του αρχηγού Πετρακογιώργη, φρούραρχου της πόλης του Ηρακλείου, επιχειρηματία και βουλευτή των Βενιζελικών. Το ζευγάρι παρέμεινε κρυμμένο για λίγες ημέρες στον Ψηλορείτη ενώ παράλληλα δημιουργήθηκε τεράστια αναταραχή με ορατό τον κίνδυνο ένοπλης σύρραξης στην Κρήτη μεταξύ των αντίπαλων οικογενειών και των υποστηρικτών και συντοπιτών τους. Η απαγωγή έλαβε τεράστια κάλυψη από τον ελληνικό και τον διεθνή τύπο. Επιτροπές διαπραγμάτευσης μετέβησαν στο βουνό ώστε να διερευνήσουν τη δυνατότητα συμβιβαστικής επίλυσης της κατάστασης, ενώ ενώπιον τους η Τασούλα επέμενε ότι, καίτοι η απαγωγή ήταν ακούσια, πλέον επιλογή της ήταν να παραμείνει με τον απαγωγέα της, τον οποίο άρχισε να εκτιμά λόγω της ιπποτικής συμπεριφοράς του, προκειμένου να αποφευχθεί η αιματοχυσία.

Υπό την απειλή εκτροχιασμού της κατάστασης και λόγω της θέσης και της ισχύος των εμπλεκόμενων μερών κινητοποιήθηκε ο κρατικός μηχανισμός και υπήρξε άμεση κυβερνητική επέμβαση. Απεστάλησαν τάγματα στρατού και χωροφυλακής προκειμένου να ανευρεθεί ο απαγωγέας και να επιστραφεί η κόρη στον πατέρα της, ενώ ο Ψηλορείτης κηρύχθηκε νεκρή ζώνη. Επιβλήθηκε προληπτική λογοκρισία του Τύπου ώστε να απαγορευθεί η αναγραφή ειδήσεων σχετικά με την απαγωγή ενώ επιβλήθηκε στρατιωτικός νόμος σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών στους νομούς του Ηρακλείου και του Ρεθύμνου, τον οποίο ακολούθησαν συλλήψεις πολιτών, και αφοπλισμός των οπαδών του απαγωγέα. Τέλος για την επίτευξη μιας αναίμακτης λύσης, με την διαμεσολάβηση κρατικών και θρησκευτικών αρχών, συμφωνήθηκε το ζευγάρι να μεταβεί στον αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σπυρίδωνα και αν ενώπιον του η Τασούλα διαβεβαίωνε την πρόθεσή της να μείνει με τον Κώστα Κεφαλογιάννη, τότε ο πατέρας της, θα έδινε τη συγκατάθεσή του. Πριν την μεταφορά τους στην Αθήνα και την εμφάνισή τους ενώπιον του Αρχιεπισκόπου, το ζευγάρι τέλεσε γάμο σε ένα μοναστήρι κάτω από συνθήκες άκρας μυστικότητας, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ασκηθεί πλέον ποινική δίωξη για το έγκλημα της απαγωγής σε βάρος του απαγωγέα. Ωστόσο παρότι ο αρχιεπίσκοπος ευλόγησε το γάμο, μετά και τη διαβεβαίωση της Τασούλας ότι ήταν προϊόν ελεύθερης βούλησής της, η οικογένειά της δεν τον αποδέχθηκε και συνέχισε να επιδιώκει την επιστροφή της στην πατρική οικία και την ακύρωση του γάμου. Ο Κουντόκωστας συνελήφθη με την κατηγορία της παράνομης οπλοφορίας και σύστασης συμμορίας, ενώ τόσο ο ίδιος όσο και οι συνεργοί του καταδικάστηκαν σε φυλάκιση μερικών μηνών. Κατά τη διάρκεια της προσωρινής

του κράτησης, της δίκης αλλά και της μετέπειτα έκτισης της ποινής του η Τασούλα παρέμεινε με την οικογένεια του συζύγου της και επικοινωνούσε με τον τελευταίο με αλληλογραφία και επισκέψεις στη φυλακή.

Ωστόσο η πολύχροτη σχέση, που παρομοιάστηκε με την ιστορία του Ρωμαίου και της Ιουλιέτας και την αρπαγή της ωραίας Ελένης της Τροίας, δεν ευδοδώθηκε και τρεις μήνες μετά τη δεκατριάμηνη φυλάκισή του Κουντόκωστα το ζευγάρι αποφάσισε να χωρίσει και η Τασούλα επέστρεψε στο πατρικό της. Μετά την επιστροφή της ο γάμος ακυρώθηκε με κοινή συμφωνία των εμπλεκόμενων, κατόπιν ευδοκίμησης προγενέστερης αγωγής του Πετρακογιώργη στη βάση της ανηλικότητας της Τασούλας κατά τον χρόνο τέλεσης του γάμου. Το γεγονός αμφισβητούσε ο Κουντόκωστας αλλά δεν αντέκρουσε τελικά προκειμένου να λάβουν τέλος τόσο ο γάμος όσο και οι εκατέρωθεν αντεγκλήσεις. Οι δύο πρωταγωνιστές της ιστορίας αργότερα τέλεσαν δεύτερους γάμους και απέκτησαν οικογένεια.

Συχνά στη διαδρομή της ιστορίας, όπως η συγγραφέας επέλεξε να τη δει, επανέρχεται η σημασία της «σιωπής», που αποτυπώνεται και στον τίτλο του έργου, άρρηκτα συνυφασμένης με τον άγραφο κώδικα τιμής που διατρέχει τη ραχοκοκαλιά της αφήγησης. Η σιωπή των πρωταγωνιστών σκέπασε για πολλά χρόνια τα γεγονότα και τους έδωσε συνάμα την ευκαιρία να πάρουν άλλη διάσταση, να μετουσιωθούν σε θρύλο και να ντυθούν πολλές εκδοχές. Ο Κουντόκωστας ουδέποτε αναφέρθηκε δημόσια στα γεγονότα και η μόνη μαρτυρία της πλευράς του έρχεται από τις «Ενθυμήσεις» του, το αυτοβιογραφικό κείμενο που μετά το θάνατο του ο γιος του παραχώρησε στη συγγραφέα. Άλλωστε ο αδερφός του, Μανόλης Κεφαλογιάννης, που διετέλεσε βουλευτής και υπουργός, ηλικιωμένος πια το 2002 εμφανίστηκε σε εκπομπή, λίγο πριν το θάνατό του, εξιστορώντας το βίο του και ανέφερε μεταξύ άλλων την δική του οπτική της απαγωγής. Από την άλλη πλευρά η Τασούλα επέλεξε να εμφανιστεί και να μιλήσει για τα γεγονότα σε τηλεοπτική εκπομπή του Φρέντυ Γερμανού το 1980, ήτοι 30 χρόνια μετά την απαγωγή, ενώ συναντήθηκε και με τη συγγραφέα στη διάρκεια της έρευνας της για τα γεγονότα του βιβλίου. Η ίδια παρέμεινε πάντα πιστή στην εκδοχή της ακούσιας απαγωγής και ουδέποτε επιβεβαίωσε ότι υπήρχε προηγούμενη γνώση της για τις προθέσεις του απαγωγέα της και συναίνεσή της. Ωστόσο περαιτέρω ανάλυση των επιμέρους προσεγγίσεων και εκδοχών δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας μελέτης η οποία στόχο έχει να καταδείξει επιμέρους εκφάνσεις της έννοιας της δικαιοσύνης και του δικαίου όπως εμφανίζονται στο μυθιστορηματικό κόσμο του εξεταζόμενου έργου.

B) Κατηγορίες ανάλυσης

1. Ο άγραφος κώδικας τιμής

Σε μια απόπειρα εννοιολογικής προσέγγισης το δίκαιο αποτελεί πλέγμα κανόνων δικαίου ρυθμιστικών κατά τρόπο εξαναγκαστό της κοινωνικής συμβίωσης. Το σύνολο των κανόνων δικαίου που απορρέουν από ορισμένη πολιτεία και έχουν ισχύ στην επικράτειά της, σε δεδομένο χρόνο, συνιστά θετικό δίκαιο. Οι κανόνες της ηθικής από την άλλη πλευρά σε αντίθεση με εκείνους του δικαίου που επιβάλλονται από την πολιτεία συνιστούν αυτόνομη ρύθμιση που απορρέει από τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου και στηρίζεται στη βούλησή του, και επιβάλλουν τον από τη βούλησή του οριοθετημένο ρυθμό στην κοινωνία. Οι ηθικοί κανόνες δεν έχουν ομοιομορφία αλλά διαφοροποιούνται βάσει των δεδομένων συγκεκριμένης κοινωνίας, ενώ δεν αποκλείεται να αποτελέσουν την πηγή, τη βάση, την αιτία ενός κανόνα δικαίου. Άλλωστε από τα ήθη απορρέουν οι εθιμοτυπικοί κανόνες, ενώ η διαφορά τους από το δίκαιο είναι ότι η τήρησή τους δεν είναι υποχρεωτική και συνακόλουθα εξαναγκαστική. Ως πηγές του δικαίου ορίζονται ο νόμος και το έθιμο δηλαδή το γραπτό και το άγραφο δίκαιο. Γενεσιουργός λόγος του εθίμου είναι η μακρά και ομοιόμορφη άσκηση μιας συμπεριφοράς του κοινωνικού συνόλου που συνοδεύεται από την πεποίθηση ότι συμμορφώνεται σε κανόνα δικαίου¹⁷.

Εν προκειμένω η εξιστόρηση από τη συγγραφέα της απαγωγής της Τασούλας Πετρακογιώργη προκαλεί ενδιαφέρον μεταξύ άλλων και γιατί αποτελεί μια μελέτη των ηθών γύρω από τον άγραφο κώδικα τιμής στην κοινωνία της Κρήτης. Ως απότοκο ο άγραφος κώδικας τιμής απαντάται σε όλη την αφήγηση, ενώ οι επιταγές και η σημασία του καθορίζουν τη συμπεριφορά, τις επιλογές και τις ενέργειες των ηρώων¹⁸ και επηρεάζουν την θέση που καλείται να λάβει ο αντικειμενικός παρατηρητής-αναγνώστης σε αυτές. Το άγραφο δίκαιο, της δεδομένης ιστορικής περιόδου, δικαιολογεί, συγχωρεί ή εξιλεώνει τους ήρωες και καθοδηγεί τη δράση τους διαφορετικά σε σχέση με το θετικό και αυτή η διάσταση διαπνέει τη ματιά της συγγραφέα στα γεγονότα και προβληματίζει τον αναγνώστη.

¹⁷ Βαθρακοκοίλη, Β. (2001). *ΕΡΝΟΜΑΚ, Ερμηνεία νομολογία Αστικού Κώδικα, τομ. Α', Γενικές αρχές*, άρθρο 1, σελ. 23-24, 27-28, 35.

¹⁸ Για λόγους συντομίας σημειώνεται το αρσενικό γένος μόνο.

Στο εναρκτήριο της πλοκής σημείο ο πρωταγωνιστής καλείται να κάνει μια δύσκολη επιλογή, καθώς γνωρίζει ότι ο πατέρας της αγαπημένης του δεν θα τον δεχθεί για γαμπρό και τούτο γιατί, παρόλο που και ο ίδιος ανήκει σε επιφανή οικογένεια, η οικονομική διαφορά των οικογενειών είναι αισθητή, αλλά και γιατί ο ίδιος υπολείπεται σε μορφωτικό επίπεδο, κυρίως όμως λόγω του ότι οι οικογένειες ανήκαν σε πολιτικά αντίπαλες παρατάξεις. Επομένως, με δεδομένο ότι σε καμία περίπτωση η ανύπαντρη κοπέλα δεν θα μπορούσε να εναντιωθεί στη θέληση του πατέρα της, όπως θα δούμε και παρακάτω, αν αρνιόταν ο πατέρας της την πρόταση γάμου η άρνηση θα είχε σοβαρές συνέπειες γιατί θα συνιστούσε προσβολή στο πρόσωπό του και στην οικογένειά του και τότε *«ο κώδικας τιμής όριζε ότι δεν θα έπρεπε να ανεχτεί την προσβολή τέτοιας άρνησης»*. Οπότε θα είχε δύο επιλογές *«Η θα έπρεπε να σκοτώσει αυτόν που τον προσέβαλε, ή θα έπρεπε να σηκωθεί και να φύγει ντροπιασμένος, να εξοριστεί από τη νήσο Κρήτη. Να φύγει δηλαδή από την υποστήριξη της οικογένειάς του, από τη δυνατότητα να ζήσει με αξιοπρέπεια από την περιουσία του. Κανένας από τους παραπάνω δρόμους δεν του ταίριαζε»*.¹⁹ Επομένως ο Κουντόκωστας για να μη χάσει τη γυναίκα που αγαπούσε αλλά και για να αποφύγει τον εξευτελισμό του επέλεξε τη λύση της απαγωγής. Εξάλλου το φαινόμενο των απαγωγών ήταν σύνηθες τότε στην Κρήτη. *«Εφόσον, δε, μια απαγωγή ήταν εκούσια το σωστό ήταν να οδηγηθεί αργά ή γρήγορα σε γάμο... όμως η παραδοχή του εκούσιου, του κρυφού δηλαδή αισθήματος μιας ανύπαντρης κοπέλας, κηλίδωνε το όνομά της και την οικογένειά της ακόμη κι αν μεσολαβούσε γάμος· γι αυτό και πολύ συχνά η εκούσια απαγωγή έπρεπε να φανεί, προς τα έξω ως ακούσια. Αν όμως ήταν ακούσια η απαγωγή, ήταν δηλαδή μια αρπαγή, τότε οι συγγενείς τη κόρης έπρεπε να προσπαθήσουν με κάθε τρόπο να την πάρουν πίσω, ακόμη και αν έπρεπε να την ξανακλέψουνε»*. Σ' αυτό τον άξονα κινείται όλη η ιστορία της απαγωγής με τα εμπλεκόμενα μέρη να προσπαθούν να διαφυλάξουν πρωτίστως την τιμή τους, ενώ *«ο άγραφος κώδικας τιμής της νήσου ο οποίος ανέκαθεν είχε να προτείνει τις δικές του σοφές και δοκιμασμένες λύσεις για την κάθε κρίση»*²⁰ διεκδικεί πρωτεύοντα ρόλο στις εξελίξεις. Άλλωστε όλοι στο νησί γνώριζαν τις επιταγές του, οι οποίες διέπνεαν και όποια απόπειρα συμφιλίωσης, «τον εθμικό σασμό» και αυτές ακολουθούσαν και οι διαμεσολαβητές *«αφού μαζί με της μάνας τους το γάλα όλοι τους είχαν*

¹⁹ Γαλανάκη, Ρ. (2006). *Αμίλητα, βαθιά νερά. Η απαγωγή της Τασούλας* Αθήνα:Καστανιώτη, σελ. 65

²⁰ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 40

βυζάζει και τον άγραφο κώδικα τιμής, αυτό τον κανόνα που ρύθμιζε τα της ζωής και διόρθωνε το κακό στις αρχαϊκές κοινότητες»²¹.

Την απαγωγή ακολούθησε ο γάμος με τη συναίνεση της Τασούλας, η οποία επέλεξε να παραμείνει με τον απαγωγέα της, σύμφωνα με την επίσημη εκδοχή ως προς τη στάση της, προκειμένου να αποφευχθεί περαιτέρω όξυνση της κατάστασης και ένοπλη σύγκρουση αλλά και γιατί τον εκτίμησε εκ των υστέρων. Με την τέλεση του γάμου, πέραν από την αποφυγή της ποινικής κύρωσης για το αδίκημα της απαγωγής, δόθηκε η λύση ως προς το ιδιωτικό ζήτημα με βάση το εθμικό δίκαιο. Βέβαια, στην προκειμένη περίπτωση η απαγωγή, που *«διαθέτει τους δικούς της ήπιους τρόπους λύσης στους άγραφους νόμους»²²* ξέφυγε από τα όρια μιας ιδιωτικής και οικογενειακής υπόθεσης απέκτησε δημόσιο χαρακτήρα και οδήγησε στην εμπλοκή της κρατικής μηχανής, όπως προαναφέρθηκε. Άλλωστε, ακολούθησε η δίκη η οποία φάνταζε να μετουσιώνει τη σύγκρουση των γραπτών και των άγραφων κανόνων και να διχάζει ως προς την ουσιαστική απόδοση του δικαίου, ως κατωτέρω θα καταδειχτεί. Συνοψίζοντας, μια ερωτική ιστορία έλαβε άλλες διαστάσεις μέσα από εφαρμογή κανόνων του θετικού και του άγραφου δικαίου καθώς *«ο ‘σφοδρός έρωσ’ του Κουντόκωστα, αναγνώστη, αναγκάστηκε να κινηθεί μέσα στη νομιμότητα των άγραφων νόμων, επειδή δεν μπορούσε να κινηθεί μέσα στη νομιμότητα των γραπτών νόμων»²³.*

Συνοφασμένη με τον άγραφο κώδικα τιμής παρουσιάζεται και η σιωπή, την οποία επέλεξαν οι πρωταγωνιστές για τα γεγονότα και ειδικά ο Κουντόκωστας ο οποίος ουδέποτε την έσπασε πριν πεθάνει, ενώ, όπως αναφέρθηκε ήδη, άφησε γραπτά τη δική του οπτική των πραγμάτων στις ‘Ένθυμήσεις’ του και η οποία *«σύμφωνα με τον άγραφο νόμο συνοδεύει πάντα τα ‘οικογενειακά’, αλλά και προστατεύει τους κυνηγημένους. Μέχρι και σήμερα η σιωπή που λειτουργεί σαν άρρηκτος συνεκτικός ιστός της κοινότητας στις δύσκολες περιστάσεις, δεν σπάει ποτέ για κανέναν απολύτως λόγο, για να μάθει τι έχει συμβεί ένας ‘ξένος’»²⁴.* Η σιωπή χαρακτηρίζεται ως μια στάση υπερήφανη η οποία επιβάλλεται από τους άγραφους νόμους *«σ’ αυτές τις ιστορίες ιδιαίτερα στην αρχή που πρέπει να παγώσουν»* αλλά σύμφωνα με την άποψη της συγγραφέως όταν απευθύνεται στην Τασούλα Πετρακογιώργη κατά τη συνάντησή τους στα

²¹ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 108

²² Γαλανάκη, Ρ.,ό.π., σελ. 159

²³ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 335

²⁴ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 169

πλαίσια της έρευνας για το βιβλίο *«βαραίνει τις ψυχές...»*²⁵. Η σιωπή έπαιξε το ρόλο της στη δίκη του Κουντόκωστα και των συνεργών του και στη συνέχεια σκέπασε την υπόθεση *«που στην Κρήτη τουλάχιστον μεταβιβάστηκε σαν θρύλος στις επόμενες γενιές»*²⁶. Η ίδια η σιωπή άλλωστε επέτρεψε την εμφάνιση περισσότερων εκδοχών για τα γεγονότα καθώς οι πρωταγωνιστές της ιστορίας, αλλά και όσοι τη ζήσαν από κοντά, επέλεξαν να μην αποκαλύψουν, τουλάχιστον όχι όλη, την αλήθεια τους.

2. Εκφάνσεις της πατριαρχίας

Ο άγραφος κώδικας τιμής συνδέεται με την πατριαρχία, την κοινωνική δομή όπου η εξουσία, η επιρροή και ο έλεγχος συγκεντρώνονται κυρίως στους άνδρες, ενώ οι γυναίκες βρίσκονται συχνά σε υποδεέστερη θέση. Η ιδέα του ανδροκρατούμενου κόσμου ενισχύεται από τον κώδικα τιμής και μέσω αυτού επιβάλλει κανόνες που καθορίζουν σαφείς ρόλους για τα φύλα, λειτουργεί ως μέσο κοινωνικού ελέγχου, επιτείνει την κοινωνική πίεση και φτάνει να δικαιολογεί την άσκηση βίας. Μέσα από τις κοινωνικές νόρμες διαμορφώνεται και διατηρείται η κοινωνική ιεραρχία και οι σχέσεις εξουσίας μεταξύ των φύλων. Υπό το πρίσμα αυτό η θέση της γυναίκας στο χωροχρονικό πλαίσιο του μυθιστορήματος αναδύεται και αποκτά ιδιαίτερη σημασία συνδεδεμένη τόσο με το γραπτό όσο και κυρίως με το άγραφο δίκαιο.

Σύμφωνα με την θεώρηση της συγγραφέως η απαγωγή της Τασούλας ήταν εκούσια, πράγμα που σημαίνει ότι προϋπήρχε έρωτας, πλατωνικός φυσικά, ή τουλάχιστον γνωριμία, στοιχειώδης επικοινωνία με τον απαγωγέα της και φυσικά συναίνεσή της. Ωστόσο η Τασούλα της αφήγησης σιωπά, υιοθετεί μια επίσημη εκδοχή της ιστορίας που ταιριάζει στις επιταγές των κανόνων και δεν αποκαλύπτει τα πραγματικά της συναισθήματα, δεν εκδηλώνει τον έρωτά της, αν υπήρχε, ούτε δρα ακολουθώντας τις επιθυμίες της. Κρατά τη θέση της και φέρεται σύμφωνα με τον άγραφο κώδικα τιμής όπως αρμόζει σε μια γυναίκα της τάξης και της εποχής της για να προστατεύσει την τιμή τη δική της και τη συνδεδεμένη με αυτή τιμή της οικογένειάς της, αλλά και για να αποφύγει την εκτράχυνση των πραγμάτων στην οποία μπορούσε να οδηγήσει η σύγκρουση των δύο αντρών της ζωής της, του πατέρα και του συζύγου. Άλλωστε στη σύγκρουση αυτή κατά την αφήγηση *«η μάχη δεν δόθηκε-νομίζω αναγνώστη-για τα ανθρώπινα*

²⁵ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 415

²⁶ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 161

αισθήματα, αλλά προπαντός για τον θιγμένο 'εγωισμό', το γόητρο, την υπεροχή. Έτσι κι αλλιώς αυτά όριζαν τότε τους γάμους. Ο έρωτας ήταν απλώς το αμάρτημα των πρωτόπλαστων».²⁷

Έτσι η συγγραφέας, στηριζόμενη στην έρευνά της, ξεδιπλώνει το κουβάρι μιας νεαρής γυναίκας παγιδευμένης στις κοινωνικές νόρμες και στην εξουσία που της επιβάλλεται, μα συνάμα γενναίας, ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει τη δίνη των γεγονότων στα οποία κλήθηκε να πρωταγωνιστήσει. Περιγράφοντας τις σκέψεις της όπως τις φανταζόταν όσο παρέμενε κρυμμένη στο βουνό κατά τη διάρκεια της απαγωγής της, αναγνωρίζει «*Η ίδια είχε θάρρος- είχε μάθει από τις περιπέτειες της παιδικής της ηλικίας να έχει θάρρος. Αλλά φοβόταν κιόλας, ήταν ένα κορίτσι μόλις είκοσι χρονών που το διεκδικούσαν με πείσμα, μ' έρωτα με τους κανόνες της τιμής και με τους νόμους του κράτους δυο άντρες. Δυο κραταιοί αντίπαλοι, δυο έμπειροι πολεμιστές, δυο ωραίοι άνθρωποι.*»²⁸. Ως εκ τούτου φτάνει να αναλογίζεται «*την αφόρητη θέση στην οποία θα πρέπει να βρέθηκε η Τασούλα- όλες οι Τασούλες του κόσμου καλύτερα να πω, επαυξάνοντας το συμβολισμό του προσώπου της. η μεγαλωμένη αυστηρά -ποτέ δεν είχε βγει από το σπίτι της χωρίς να τη συνοδεύει κάποιος- η τόσο νέα και απροετοίμαστη να αντιμετωπίσει τη θύελλα των αισθημάτων και γεγονότων που θρασομανούσε γύρω της, παρασύροντάς την πότε προς τον ερωτικά ώριμο-στα τριάντα τέσσερα του-γοητευτικό και ηρωικό Κουντόκωστα, πότε προς τον εξίσου γοητευτικό, γενναίο αρχηγό και βουλευτή πατέρα της*»²⁹. Άλλωστε στην αρχική επικοινωνία της με τον Κουντόκωστα, η οποία γινόταν μέσω τρίτου προσώπου, κοινά προσιτού, της ανυφάντρας Φερενίκης, η συγγραφέας σημειώνει «*τον αβυσαλλέο φόβο της κοπέλας να μη μαθευτεί η ανταπόκρισή της, η απαγορευμένη από την αυστηρότητα της εποχής*»³⁰. Καλεί λοιπόν η αφηγήτρια τον αναγνώστη «*θα σου ζητούσα να τιμήσεις και το πέρασμα αυτής της τόσο νέας, τόσο θαρραλέας και συνάμα τόσο ευάλωτης γυναίκας στο πλευρό του, παρά την εκούσια ή ακούσια αμφισημία κάθε βήματός της*»³¹

Τόσο κατά τη διάρκεια της απαγωγής όσο και στη συνέχεια η Τασούλα ερωτάται πολλές φορές και της ζητείται να επιλέξει αν θα παραμείνει με τον απαγωγέα της ή αν θα επιστρέψει στο πατρικό της. Κι αυτή η επιλογή δεν της επιβάλλεται ούτε από τον ίδιο τον Κουντόκωστα ούτε και από οποιονδήποτε κλήθηκε να μεσολαβήσει μέχρι το τέλος της ιστορίας. Η ίδια, βέβαια, δήλωνε πως η επιλογή της επιβλήθηκε από τις επιλογές των ανδρών και τις περιστάσεις

²⁷ Γαλανάκη, Ρ ό.π.,σελ. 226

²⁸ Γαλανάκη, Ρ. ό.π.,σελ. 140

²⁹ Γαλανάκη, Ρ. ό.π.,σελ. 289

³⁰ Γαλανάκη, Ρ. ό.π.,σελ. 56

³¹ Γαλανάκη, Ρ.ό.π.,σελ. 229

προκειμένου να αποφευχθεί αιματοχυσία. Αφού «οι άντρες, είπε, αποφάσιζαν»³². Ωστόσο η δυνατότητα επιλογής δεν σημαίνει και ελευθερία. Η γυναίκα παραμένει περιορισμένη και ακολουθεί το δρόμο που ορίζουν γι' αυτήν είτε ο πατέρας είτε ο σύζυγός της. Δεν μπορεί να υπάρξει αυτεξούσια, δεν μπορεί να χαράξει τη δική της διαδρομή με βάση τις δικές της καθαρά επιθυμίες. Μπορεί μόνο να συναινέσει σε επιλογές άλλων και να αποφασίσει κάτω από ποια επιρροή θα θέσει εαυτόν. Έτσι ο Κουντόκωστας λέει στην Τασούλα «εδήλωσα με τον λόγον της τιμής μου εις την επιτροπήν ότι αν θες να την ακολουθήσεις είσαι ελευθέρα να την ακολουθήσης. Εάν πάλι προτιμήσης να μείνης μαζί μου, και πάλι να ετοιμασθής, γιατί έχομε νέα πορεία και νέαν περιπέτειαν.»³³. Εξάλλου και πριν την τέλεση του γάμου υπέγραψε τη συγκατάθεσή της ενώ ο ιερέας δήλωσε ότι «κατά κανένα τρόπο δεν θα τελούσε το μυστήριο, εάν δεν το επιθυμούσε η ίδια η Τασούλα, που συγκατάνευσε αβιάστως και ευχαρίστως»³⁴. Κατά τη συνάντηση ενώπιον του αρχιεπισκόπου κι αφού του ανακοινώθηκε ο γάμος τους, της δόθηκε ευκαιρία να επιστρέψει στον πατέρα της κατόπιν προτροπής του φίλου του αρχηγού της χωροφυλακής, ο οποίος παρέβλεψε ότι «και κατά τους γραπτούς και κατά τους άγραφους νόμους η γυναίκα με τον γάμο της έφευγε τότε από την εξουσία του πατέρα της για να μπει στην εξουσία του συζύγου της»³⁵. Ωστόσο η γυναίκα παραμένει «διχασμένη ανάμεσα σε δύο ισχυρογνώμονες, γενναίους και περιπαθείς άντρες που έπαιζαν στα δάχτυλά του ενός χεριού τους άγραφους και τους γραμμένους νόμους-χέρι που εξίσου καλά ήξερε να χειρίζεται τα όπλα»³⁶. Οι πράξεις της καθορίζονται από τις ενέργειές τους και τις επιταγές του άγραφου και του γραπτού δικαίου, που δεν την αντιμετωπίζουν ως αυτόνομη προσωπικότητα και ουσιαστικά της στερούν την ελευθερία βούλησης. Ως αποτέλεσμα καταλήγει η συγγραφέας «για ένα διάστημα κόντεψε να συντριβεί ανάμεσα σε δύο μωλόπετρες...»³⁷

Τη δική της διάσταση αποκτά στην αφήγηση και η απουσία της Τασούλας από τη δίκη του Κουντόκωστα στην οποία είχε κληθεί ως μάρτυρας, ο ουσιωδέστερος για την έκβαση της υπόθεσης. «Η γυναίκα αν και υπήρξε η αφορμή της σφοδρής αντιπαράθεσης των δύο αντρών...έμοιαζε να μην υπάρχει...»³⁸. Η ίδια κατά τη συνάντησή της με τη συγγραφέα δήλωσε

³² Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .409

³³ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 145

³⁴ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 201

³⁵ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 208

³⁶ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .219

³⁷ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .416

³⁸ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .302

ότι «δεν είχε πάει να καταθέσει, επειδή τους είχε πει ότι εάν ερχόταν σε αντιπαράθεση με τον πατέρα της, δεν ήξερε ποια στάση θα κρατούσε τελικά»³⁹. Σύμφωνα με τη συγγραφέα «το πέρασμα της γυναίκας από τη σκηνή της δίκης υπήρξε ασώματο, για λόγους που θα παραμείνουν ποικίλοι έως και σκοτεινοί...μέσα στην αίθουσα ακούστηκε μονάχα ο λόγος της, όπως τον μετέφεραν τα τηλεγραφήματα που έστειλε από την Αθήνα»⁴⁰. Δικαιολογείται ωστόσο η ηρωίδα καθώς όλοι μοιάζουν να κατανοούν «την άρνησή της, τον θεμιτό της μάλλον φόβο να παραβρεθεί στην ακραία σύγκρουση των δύο αντρών που αγαπούσε, του πατέρα και του άντρα της.»⁴¹. Σε τηλεγράφημα που απευθύνει προς τον πατέρα της κατά τη διάρκεια της δίκης ζητεί τη συγχώρεσή του, διαβεβαιώνοντας ότι δεν υπέστη ψυχολογική πίεση για να παραμείνει με τον σύζυγό της και δηλώνοντας ότι η καρδιά της ανήκει εξίσου και στους δυο. Με τον τρόπο αυτό διακηρύσσεται η ελευθερία της γυναίκας και το τίμημά της, καθώς κατά τη συγγραφέα η κόρη ζητάει τη συγχώρεση του πατέρα της «για το σφάλμα της ελευθερίας, μιας ανεπίτρεπτης και αμαρτωλής για το γυναικείο φύλο προπατορικής ελευθερίας»⁴².

Η γυναίκα που επιλέγει να μην υποταχθεί στους κοινωνικούς κανόνες σύμφυτους με τις πατριαρχικές δομές αντιμετωπίζει τις συνέπειες. Η Τασούλα, νιώθει ένοχη απέναντι στην οικογένειά της, και αρνείται να επιστρέψει στη γενέτειρά της και να αντιμετωπίσει τον πατέρα και τους λοιπούς συγγενείς της. Στη θέληση της να μην παραμείνει στην Κρήτη ίσως να διακρίνεται «ο τρόπος που μια γυναίκα εσωτερικεύει από γενέσεως του κόσμου τις υπαρκτές, ή τις ανύπαρκτες συνήθως ενοχές της»⁴³. Η διάσταση απόψεων ως προς τον τόπο εγκατάστασης του ζευγαριού αποτέλεσε και τη σημαντικότερη αιτία του χωρισμού, καθώς «η εθιμική εξορία που ο Κουντόκωστας αρνήθηκε να υποστεί ως τιμωρία επειδή δεν πίστευε πως είχε φταίξει κι επειδή ήταν ένας θαρραλέος άντρας, μπορεί εκείνη τη στιγμή να έδινε μια κάποια λύση στο διχασμό της Τασούλας»⁴⁴. Μα κι όταν χώρισε εντέλει με το σύζυγό της, επέστρεψε στο πατρικό της, όπου πριν τελικά την δεχτούν αναγκάστηκε να τριγυρνά στην πόλη μόνη απόγευμα της Πρωτοχρονιάς «και είχε παγώσει όπως 'όλες οι Τασούλες του κόσμου' που το απόγευμα κάποιας Πρωτοχρονιάς περπάτησαν παγώνοντας στους δρόμους της βροχερής, έρημης και θλιβερής γενέτειράς τους

³⁹ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 412

⁴⁰ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 336

⁴¹ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 303

⁴² Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 338

⁴³ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 380

⁴⁴ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 380

αναζητώντας κάποιο αποκούμπι»⁴⁵. Ως απάντηση στα ερωτηματικά του κόσμου, αφού η υπόθεση είχε λάβει τεράστια δημοσιότητα, για το τέλος της ιστορίας δημοσιεύτηκε μια «γραπτή συνέντευξή της» που στα μάτια της συγγραφέως θύμιζε «θλιβερό κείμενο των γνωστών ‘δηλώσεων μετάνοιας’ ή ‘δηλώσεων αποκήρυξης’ όπως είναι γνωστά κάποια κείμενα...»⁴⁶. Την εκδοχή αυτή αναγκάστηκε κατά τη συγγραφέα να υποστηρίξει η Τασούλα, εφόσον επέστρεψε στην πατρική της οικογένεια, και από τη θέση της αυτή δεν παρέκκλινε ποτέ. Κατά την μετέπειτα συνάντησή τους η συγγραφέας καταλήγει ότι «αντιμετώπισα-σωστά ή λάθος- την εκδοχή της σαν μια δύσκολη, πλην όμως νόμιμη απάρνηση της προσωπικής συναισθηματικής της εμπλοκής, όσο μικρή ή μεγάλη και αν υπήρξε κάποτε αυτή. Αυτό μάλλον έπρεπε να γίνει, έτσι όπως ήρθαν τα πράγματα κι αυτό έγινε»⁴⁷.

Στο πρόσωπο της Τασούλας διαφαίνεται η θέση της γυναίκας, που καίτοι από επιφανή οικογένεια και έχοντας λάβει μόρφωση ικανοποιητική για την εποχή, όφειλε υποταγή στον άντρα προστάτη της. Στο πλαίσιο αυτό η επιλογή του συζύγου της ανήκει στον πατέρα της ή σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να προχωρήσει χωρίς τη συγκατάθεσή του, μετά, δε, το γάμο η ίδια περνά στην εξουσία του συζύγου της. Και η αντιμετώπιση της Τασούλας από όλες τις πλευρές σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας δεν απορρέει αποκλειστικά από σεβασμό στην ίδια και την προσωπικότητά της αλλά συνδέεται με την ισχύ του πατέρα της και την κοινωνική και οικονομική θέση της οικογένειάς της. ‘Άλλωστε οι γυναίκες δεν αντιμετωπιζόταν ως ισότιμες ούτε κατά το άγραφο δίκαιο ούτε και ενώπιον του κράτους, ενώ ακόμη και όταν τους επιτρεπόταν οποιαδήποτε συμμετοχή στα δρώμενα αυτή έμοιαζε να είναι υποδεέστερη και ήσσονος σημασίας. Λίγες γυναίκες παρακολουθούν τη δίκη αφού έχουν λάβει άδεια ως στενοί συγγενείς, ενώ κατά την απολογία του κατηγορουμένου «στο ακροατήριο της αίθουσας, δεν διακρίνονται γυναίκες. Οι γυναίκες παρακολουθούσανε τη δίκη απομονωμένες σε ένα θεωρείο, σ’ έναν ‘γυναικωνίτη’ θα ’ταν το σωστό να πω-και τούτο υπαινίσσεται πολλά»⁴⁸. Σε γενικές γραμμές «Οι γυναίκες θεωρούνταν τότε ως το ‘δεύτερο’ και το ‘αδύναμο’ φύλο, δεν είχαν καν δικαίωμα ψήφου, και, όπως έχει αναφερθεί περνούσαν από την εξουσία του πατέρα στην εξουσία του συζύγου»⁴⁹.. Έτσι η γυναίκα δεσμεύεται από κανόνες που οδηγούν στην έλλειψη αυτονομίας σε

⁴⁵ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .414

⁴⁶ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .356

⁴⁷ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .415

⁴⁸ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .324

⁴⁹ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .304

αποφάσεις που αφορούν στη ζωή της και έλλειψη αυτοδιάθεσης, και τελικά δεν απολαμβάνει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της, τουλάχιστον όχι ισότιμα με τον άνδρα.

3. Απονομή δικαιοσύνης

Μετά την τέλεση του γάμου δεν υπήρχε νομικά περιθώριο ο Κουντόκωστας να αντιμετωπίσει ποινικές συνέπειες για την πράξη της απαγωγής. Εντούτοις η οικογένεια της Τασούλας και κυρίως ο πατέρας της, ισχυρός και περήφανος άντρας, δεν μπορούσαν να δεχθούν ότι ο απαγωγέας θα παρέμενε ατιμώρητος, ενώ εξακολουθούσαν να διεκδικούν την επιστροφή της κοπέλας στην πατρική της οικία τόσο επιμένοντας στην εκδοχή της ακούσιας απαγωγής όσο και επιδιώκοντας να ακυρωθεί ο γάμος λόγω ανηλικότητας της κατά το χρόνο τέλεσής του. Άλλωστε είχε μεσολαβήσει κινητοποίηση των δικαστικών και αστυνομικών αρχών του τόπου αλλά και του στρατού όπως προεκτέθηκε. Ως απότοκο μετά την επιστροφή του ζευγαριού στην Αθήνα ο Κουντόκωστας συνελήφθη με την κατηγορία της παράνομης οπλοφορίας και της σύστασης ένοπλης συμμορίας, διότι κατά τη διάρκεια της απαγωγής τόσο ο ίδιος όσο και οι συνεργοί του έφεραν όπλα, και προφυλακίστηκε για διάστημα πέντε μηνών. Την ίδια κατηγορία άλλωστε αντιμετώπισαν και οι πιστοί του φίλοι που συμμετείχαν στην απαγωγή. *«Με τέτοια κατηγορία πάντως για πράξη δηλαδή που παρέβαινε τον αναγκαστικό νόμο 453 του 1945, ο οποίος είχε θεσπιστεί ακριβώς στη χαρραγή του Εμφυλίου, η ποινή θα μπορούσε να φτάσει μέχρι και το θάνατο ή μέχρι τα ισόβια δεσμά, τουλάχιστον για τον αρχηγό της ομάδας, αφού ο νόμος αποσκοπούσε στην εξόντωση ανθρώπων, των πολιτικών αντιπάλων του τότε κράτους»⁵⁰.*

Η δίκη, στην οποία γίνεται διεξοδική αναφορά, φέρεται στο μυθιστορηματικό κόσμο να έχει πραγματικό αντικείμενο διαφορετικό από τις κατηγορίες που αποδόθηκαν στον κατηγορούμενο. Χαρακτηρίζεται ως δίκη - φενάκη με την κατηγορία της οπλοφορίας να μοιάζει εξωφρενική και να μην μπορεί να ληφθεί σοβαρά στο νησί της Κρήτης εκείνη τη χρονική περίοδο⁵¹. Για τη συγγραφέα το πραγματικό αντικείμενο της δίκης είναι ο έρωτας και φυσικά η απαγωγή, η ίδια σημειώνει, δε, απευθυνόμενη στον αναγνώστη *«ήδη θα έχεις επισημάνει, αναγνώστη, ότι πίσω από τη σκληρή κατηγορία για παράνομη οπλοφορία και σύσταση συμμορίας, ο Κουντόκωστας δικαζόταν κατ' ουσίαν για την ίδια την απαγωγή, μολονότι το ποινικό της μέρος είχε παραγραφεί με τον γάμο του ζευγαριού...Στη δίκη του Κουντόκωστα απλώς αναμετρήθηκαν*

⁵⁰ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 298

⁵¹ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 332

δύο νομικοί κώδικες, ο ποινικός του ασφυκτικού μετεμφυλιακού ελληνικού κράτους και ο εθιμικός κώδικας τιμής. Τα πάντα κατά τη διάρκεια της δίκης, ενδεχομένως και πριν και μετά απ' αυτήν διαδραματίστηκαν και στα δύο τούτα νομικά επίπεδα ταυτόχρονα, κρίθηκαν άλλωστε και από τα δυο τους»⁵². Άλλωστε αυτό ήταν και η πεποίθηση του απλού κόσμου τότε, ιδιαίτερα στη γενέτειρα των πρωταγωνιστών ο οποίος εναγωνίως περίμενε τις εξελίξεις της δίκης, «...για την απαγωγή, για την οποία και γινόταν η δίκη, πίστευε ο κόσμος· τι παράνομες οπλοφορίες και συμμορίες, και κακές προθέσεις...»⁵³ αλλά και του τύπου, καθώς η υπόθεση είχε λάβει δημοσιότητα με τίτλους εφημερίδων μεταξύ άλλων «Ο Έρωσ στο εδώλιο του κατηγορουμένου»⁵⁴. Για τη συγγραφέα «στη δίκη του Κουντόκωστα απλώς αναμετρήθηκαν δύο νομικοί κώδικες, ο ποινικός του ασφυκτικού μετεμφυλιακού ελληνικού κράτους και ο εθιμικός κώδικας τιμής»⁵⁵.

Τα ζητήματα που προαναφέρθηκαν ως προς το ρόλο του άγραφου κώδικα τιμής στην ιστορία αλλά και τη σύγκρουση δύο σπουδαίων αντρών, με την ασταθή ισορροπία της γυναίκας ανάμεσά τους επανέρχονται και διεκδικούν ξεχωριστή σημασία στο πλαίσιο της δίκης. Το κατηγορητήριο του Πετρακογιώργη και η απολογία του Κουντόκωστα περιγράφονται ως «τελετουργική, αναίμακτη μονομαχία, που μόνο μέσα στο ναό της Θέμιδος επιτρέπεται να λάβει χώρα...από μια οπτική γωνία, ίσως η ίδια η σύγκρουση να υπήρξε πιο σημαντική κι από το αποτέλεσμα της δίκης. Ίσως γι αυτό δεν μέτρησε αποφασιστικά η παραγραφή του αδικήματος της απαγωγής ή, κυρίως ο παραλογισμός σχεδόν της κατηγορίας για παράνομη οπλοφορία στην Κρήτη εκείνου του παλιού καιρού...σημειώνω ότι στον άγραφο νόμο δεν υπάρχει αδίκημα οπλοφορίας»⁵⁶. Άλλωστε «αρκετοί μάρτυρες κατηγορίας είχαν την πρόθεση να ελαφρύνουν κατά την ακροαματική διαδικασία τις πρώτες τους καταθέσεις στον Εισαγγελέα...» ίσως γιατί «σύμφωνα με τον κώδικα τιμής των ορεινών χωριών της Κρήτης κανείς δεν έπρεπε ποτέ του να προδώσει» αλλά και ίσως γιατί «ο εκούσιος και αναγνωρισμένος από τον Σπυρίδωνα γάμος που έσβησε την προσβολή οδήγησε τα πράγματα προς μια ηπιότερη κατεύθυνση»⁵⁷.

Η καταδικαστική απόφαση του Δικαστηρίου, που επέβαλε στον κατηγορούμενο δύο χρόνια φυλάκισης και υψηλό χρηματικό ποσό για αποζημίωση της πολιτικής αγωγής, δεν έτυχε αποδοχής στον κόσμο του μυθιστορήματος. Ο Πετρακογιώργης και οι εν γένει σε αυτόν και την

⁵² Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 156

⁵³ Γαλανάκη,Ρ., ό.π.,σελ. 343

⁵⁴ Γαλανάκη,Ρ., ό.π.,σελ. 301

⁵⁵ Γαλανάκη,Ρ., ό.π.,σελ. 156

⁵⁶ Γαλανάκη,Ρ., ό.π.,σελ. 304

⁵⁷ Γαλανάκη,Ρ., ό.π.,σελ. 305

οικογένειά του προσκείμενοι την έκριναν ως «*απερίφραστα ως ανεπίτρεπτα επιεική*» ενώ η πλευρά του κατηγορουμένου θεώρησε ότι η απόφαση ήταν άδικη, με τον αδερφό του Μανώλη Κεφαλογιάννη να δηλώνει ότι «*η απόφαση δεν έστεκε ούτε νομικά ούτε ουσιαστικά*»⁵⁸, τη μητέρα του να λέει «*Κώστα παιδί μου σε δικάσανε άδικα. Δεν λογαριάσανε τη δράση και την ιστορία μας. Να μη στενοχωριέσαι, όμως, δεν δικάζεσαι για ατιμία. Κανένα έγκλημα δεν έκανες*»⁵⁹, την ίδια την Τασούλα μόλις πληροφορήθηκε το αποτέλεσμα της δίκης να κλαίει λέγοντας «*είχα μια ελπίδα, είχα μια ελπίδα στη δικαιοσύνη, αλλά...*»⁶⁰, το, δε, διεθνή τύπο να σχολιάζει την απόφαση ως «*βαρβαρότητα της ελληνικής δικαιοσύνης*»⁶¹. Το δίκαιο ωστόσο δεν αποδίδεται ούτε στα μάτια της συγγραφέως-αφηγήτριας η οποία θεωρεί ότι ο ήρωας δικαιώνεται μετά θάνατον όταν δημοσιοποιούνται στοιχεία από τις Ενθυμήσεις του δίνοντας του έτσι την ευκαιρία «*να απολογηθεί για δεύτερη φορά, μετά την πρώτη του απολογία στο Εφετείο Χανίων, στο διαρκές Δικαστήριο του Χρόνου, το θεωρούμενο από τους απανταχού ερωτευμένους ως το πιο αμερόληπτο και το πιο φιλόανθρωπο τόσο στον Πάνω όσο και στον Κάτω Κόσμο.*»⁶². Θεωρείται άλλωστε άδικη η ποινή και η καταδίκη, αφού ως προεκτέθηκε, το ουσιαστικό αντικείμενο της δίκης ήταν άλλο από το αποδιδόμενο με το κατηγορητήριο, αλλά και το τελευταίο ήταν τουλάχιστον παράδοξο θεώμενο στο χρονικό και τοπικό πλαίσιο. Κι ενώ ο ήρωας, στην αρχή της ιστορίας, βυθισμένος σε σκέψεις και αγωνία περιμένει την ημέρα της απαγωγής να βραδιάσει και να προχωρήσει στο σχέδιο του, η συγγραφέας προαναγγέλει την καταδίκη του και τη δική της θεώρηση ως προς αυτήν, περιγράφοντας εκείνη την Κυριακή «*αργόσυρτη σαν άδικη ποινή, προοιωνίζοντας και τη δική του καταδίκη*»⁶³.

Σημαντική είναι κι η θέση στην ιστορία όχι μόνο του άγραφου κώδικα τιμής αλλά και του έρωτα που δεν συμβαδίζει με τους τυπικούς κανόνες. Η μαντινάδα του πρωταγωνιστή πριν τα γεγονότα της απαγωγής «*Όλα τα δικαστήρια του κόσμου να γυρέψεις/να αγαπώ δεν δύνασαι να μου τ' απαγορέψεις*» και στη συνέχεια η ανάλαφρη νεανική δήλωσή σε αποστροφή του λόγου του πως «*ο έρωτας δεν συλλαμβάνεται*»⁶⁴ προοιωνίζει την διάσταση της ουσιαστικής ανθρώπινης δικαιοσύνης με αυτήν που επιβλήθηκε από το Δικαστήριο. Κι όσο οι πρωταγωνιστές της ερωτικής ιστορίας κρύβονται στον Ψηλορείτη κάποιοι απ' τους διώκτες τους φέρονται να

⁵⁸ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 347

⁵⁹ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 350

⁶⁰ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 349

⁶¹ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 353

⁶² Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 43

⁶³ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 78

⁶⁴ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 59

νιώθουν ότι «κι ο έρωτας είχε άλλους νόμους, άλλα δικαστήρια στον Ψηλορείτη-αν όχι και σε όλα τα όρη της καρδιάς· αλίμονο σε όσους δεν τους σεβόντουσαν.»⁶⁵. Για την μεταφορά άλλωστε με αεροπλάνο του ζευγαριού από την Κρήτη στην Αθήνα, που την χαρακτηρίζει και γαμήλιο ταξίδι αναφέρει η συγγραφέας «κανείς δεν ήξερε αν πρόκειται για μεταγωγή κρατουμένων για την ανταρσία του έρωτά τους ή για τη δικαίωση της αισθηματικής τους ανταρσίας -σε χρόνια ωστόσο που καμιά ανταρσία δεν γινότανε αποδεκτή από το σκληρό κράτος»⁶⁶. Η ίδια η Τασούλα στο υπόμνημα της ενώπιον του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Ηρακλείου προς υπεράσπιση του υπόδικου τότε συζύγου της μεταξύ άλλων αναφέρει «το έγκλημα και των δυο είναι ότι ηγαπήθημεν σφοδρώς. Εις ουδέν έτερον επιτάισαμεν»⁶⁷. Σύμφωνα άλλωστε με τη συγγραφέα, με την πάροδο του χρόνου η απαγωγή «είχε χαραχτεί με τις πιο αντιθετικές σημάνσεις βαθιά στη μνήμη της γενέθλιας πόλης: με θρόισμα και με πάταγο, με αύρα και με φλόγα, με στρατιωτικό νόμο και με νοσταλγική ερωτική φαντασίωση, με το δίκιο του άγραφου νόμου και με την ασυγχώρητη αμαρτία-ανταρσία εναντίον των γραμμένων νόμων»⁶⁸

Γ) Συμπεράσματα

«Επειδή η λογοτεχνία δεν δικάζει, επειδή κι εσύ αναγνώστη είσαι ο καθρέφτης του συγγραφέα...Στη λογοτεχνία το 'ψέμα' και η 'αλήθεια' -ιδιαίτερα σε τέτοιες άγριες συνθήκες-δεν συγκροτούν τιμωρητέο αδίκημα, μα εφιαλτήριο συλλογισμών και αισθημάτων.»⁶⁹. Η έννοια του δικαίου και του αδικού, η απόδοση της δικαιοσύνης, οι άγραφοι και οι γραπτοί κανόνες και η συμμόρφωση σε αυτούς διατρέχουν το υπό εξέταση έργο κι όπως διακηρύσσει η συγγραφέας είναι άλλη η θέση και η οπτική της λογοτεχνίας κι άλλη αυτή της δικαιοσύνης. Έτσι η δικαίωση των πρωταγωνιστών, ιδιαίτερα του Κώστα Κεφαλογιάννη, δεν έρχεται μέσα από την εφαρμογή των γραπτών κανόνων του δικαίου ούτε η δικαιοσύνη αποδίδεται θεσμικά. Ούτε όμως ο άγραφος κώδικας τιμής δικαιώνει απόλυτα τους ήρωες που ωστόσο αναγκάζονται να συμμορφωθούν με τις επιταγές του. Από την άλλη πλευρά η τυπικά παραβατική συμπεριφορά γίνεται αποδεκτή στον κόσμο του μυθιστορήματος αλλά και, μέσα από την αφήγηση, και στα μάτια του αναγνώστη. Η παράκαμψη της δικαστικής οδού και η αυτοδικία συγχωρούνται ενώ η

⁶⁵ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 177

⁶⁶ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 219

⁶⁷ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ .295

⁶⁸ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 397

⁶⁹ Γαλανάκη, Ρ., ό.π.,σελ. 240-241

χρήση βίας είναι σαφώς αποφευκτέα αλλά όχι απόλυτα αδικαιολόγητη. Αντίθετα η δικαιοσύνη εμφανίζεται άκαμπτη και ψυχρή και εντέλει άδικη τόσο σε σχέση με τον κώδικα τιμής αλλά κυρίως σε σχέση με την ουσία των πραγμάτων και τον έρωτα. Όσο για τη γυναίκα, όσο γενναία, δυνατή και περήφανη κι αν είναι δεν της επιτρέπεται να ζήσει όπως επιθυμεί και, παρότι πρωταγωνίστρια, αρκείται, σχεδόν αθέατη, σ ένα ρόλο δευτερεύοντα στην ίδια τη ζωή της. Καταληκτικά θα έλεγε κανείς ότι η ουσιαστική δικαιοσύνη απέχει της τυπικής και η απόδοσή της δεν επιτυγχάνεται με την εφαρμογή του γραπτού δικαίου αλλά απόλυτα ούτε με τους κανόνες του άγραφου κώδικα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Μια γυναίκα απολογείται

A) Υπόθεση έργου

Το «Μια γυναίκα απολογείται» είναι μια νουβέλα εμπνευσμένη από την αληθινή ιστορία μιας κακοποιημένης νεαρής γυναίκας, χωρίς ωστόσο να αποτελεί καταγραφή μιας συγκεκριμένης ιστορίας, αλλά ουσιαστικά αρθρώνει τη φωνή πολλών κακοποιημένων γυναικών απέναντι στα αδιέξοδα της πατριαρχικά δομημένης κοινωνίας και της επιβαλλόμενης με διάφορους τρόπους σε βάρος τους εξουσίας. Η νουβέλα, γραμμένη σε πρώτο πρόσωπο από την ανώνυμη πρωταγωνίστρια-αφηγήτρια, συνιστά την απολογία της ενώπιον του Δικαστηρίου, όπου βρίσκεται κατηγορούμενη για ανθρωποκτονία και όπου αναπτύσσει όχι μόνο τους λόγους που την οδήγησαν στην πράξη της αλλά έναν αμυντικό λόγο απέναντι στην εξουσία καθενός που θα την κρίνει⁷⁰. Στη συνέχεια το έργο περιλαμβάνει το «Επίμετρο» της συγγραφέως όπου εκθέτει την έμπνευση και τα γεγονότα που οδήγησαν στη γραφή αυτής της νουβέλας, ένα μικρό γλωσσάρι ορισμών συναφών με το αντικείμενο της υπόθεσης και κατάλογο με φορείς για την ισότητα των φύλων την καταπολέμηση της έμφυλης βίας και φεμινιστικές ομάδες υποστήριξης στην Ελλάδα.

Η πρωταγωνίστρια ξεκινά την απολογία της με προσφώνηση στην Πρόεδρο και τους Δικαστές του Δικαστηρίου και εξαρχής αυτοχαρακτηρίζεται απόκληρη. Πρώτη φορά με καινούρια ρούχα εμφανίζεται στη δικαστική αίθουσα, καθώς ως τότε στη ζωή της ζει με φιλανθρωπίες και ρούχα από την Εκκλησία. Κατά την παιδική της ηλικία διαγνώστηκε με κάποιας μορφής αναπτυξιακή διαταραχή και αυτό δυσχέρανε την προσαρμογή της στο σχολείο αλλά επιδείνωσε και την αντιμετώπισή της από τον βίαιο αλκοολικό πατέρα της. Ο τελευταίος, ένας μέθυσος τύραννος στα μάτια της πρωταγωνίστριας, ήδη από την παιδική ηλικία βιαιοπραγούσε σε βάρος της μητέρας της αλλά και της ίδιας. Οι αναφορές στη μητέρα της απομακρύνονται από την τρυφερή εικόνα της μητρικής φιγούρας που έχουμε συνηθίσει και περιγράφεται ως μια βάνουσα κακοποιημένη και υποταγμένη γυναίκα που φαίνεται να μην

⁷⁰ Βλ. και https://youtu.be/cAsQkkpwcvI?si=rXXWgA_1mF12akDQ «Μια γυναίκα απολογείται: Παρουσίαση του βιβλίου της Μαρίας Λούκα/Τετάρτη 2 Ιουνίου 2021 στο καφέ στον κήπο του Νομισματικού Μουσείου»

κατόρθωσε να βρει βοήθεια στον κοινωνικό περίγυρο, ούτε την εσωτερική δύναμη να ανατρέψει την κατάσταση.

Μετά από ένα βίαιο περιστατικό σε βάρος της μητέρας της, την οποία η ίδια προσπάθησε να βοηθήσει με αποτέλεσμα να δεχτεί και αυτή επίθεση που κατέληξε σε τραυματισμό της, η ηρωίδα αποφάσισε να εγκαταλείψει το σπίτι της, χωρίς ωστόσο να έχει τόπο καταφυγής. Έτσι κατέληξε να περιπλανιέται άστεγη για κάποιους μήνες στην Κόρινθο. Περιστασιακά εργαζόταν λάντζα σε μια ταβέρνα κερδίζοντας κάποια ελάχιστα χρήματα που δεν επαρκούσαν για να αυτοσυντηρηθεί. Κατά το διάστημα εκείνο γνώρισε ένα νεαρό κορίτσι ηλικίας 17 ετών, την Ελένη, με την οποία ανέπτυξε φιλικές σχέσεις και ένωσε για πρώτη φορά ζεστά συναισθήματα, αγάπη, φροντίδα και αποδοχή. Ένα καλοκαιρινό βράδυ κι ενώ βρισκόταν με την Ελένη στην παραλία τις πλησίασε απειλητικά ένας άντρας. Επιτέθηκε σεξουαλικά στη φίλη της και η ίδια προσπάθησε να τον απομακρύνει με αποτέλεσμα να στραφεί και εναντίον της ασκώντας βία και εκδηλώνοντας πρόθεση να τις βιάσει και τις δύο. Στην προσπάθειά της να αποτρέψει την επίθεση, υπό το κράτος της απειλής, έβγαλε ένα μαχαίρι που είχε στο σακίδιό της και του κατάφερε ένα μόνο χτύπημα στο θώρακα το οποίο αποδείχθηκε θανάσιμο. Οι δυο κοπέλες τράπηκαν σε φυγή αλλά σύντομα οι αρχές οδηγήθηκαν στα ίχνη τους και συνέλαβαν την ηρωίδα η οποία προφυλακίστηκε. Τόσο κατά την προανακριτική της απολογία όσο και στη συνέχεια η πρωταγωνίστρια διακηρύττει ότι δεν είχε την πρόθεση να τον σκοτώσει, ούτε κατάλαβε πως συνέβη αυτό.

Η ζωή στη φυλακή είχε τους δικούς της ρυθμούς και κανόνες και η συναναστροφή με γυναίκες, στις περισσότερες από τις οποίες η ζωή είχε φερθεί σκληρά και κάποιες είχαν καταλήξει να γίνουν και οι ίδιες αγρίμια, άφησε το δικό της αποτύπωμα στον ψυχισμό της ανώνυμης ηρωίδας. Αναγκάστηκε να επιβιώσει με ψυχοφάρμακα και κάποιες ελάχιστες συμβουλές από όσες από τις τροφίμους εκδήλωναν προστατευτική διάθεση, χωρίς ωστόσο να καταφέρει να αποφύγει αυτοτραυματισμούς και απόπειρες αυτοκτονίας. Η μητέρα της ουδέποτε την επισκέφτηκε ή επικοινωνήσε μαζί της κι έτσι κι αυτό ενίσχυσε όχι μόνο την αίσθηση της μοναξιάς της αλλά και την πεποίθηση της ασημαντότητας της ύπαρξής της. Στο τέλος της απολογίας, αλλά και της νουβέλας, η ηρωίδα εκφράζει σθεναρά την αδυναμία της να πράξει διαφορετικά. Ο θανάσιμος τραυματισμός του επίδοξου βιαστή της ήταν ο μόνος τρόπος να τον σταματήσει και να προστατεύσει τον εαυτό της και τη φίλη της. Αν δεν το έκανε αυτό θα γινόταν θύματα εγκλήματος και θα ερχόταν στη δυσχερή θέση που βρίσκονται πολλές γυναίκες

να προσπαθούν ενώπιον αστυνομικών και δικαστικών αρχών να αποδείξουν ότι κακοποιήθηκαν και ότι δεν έφταιγαν, εξαιτίας ενός συστήματος ανίκανου να προστατέψει τα πραγματικά θύματα. Του ίδιου συστήματος που δεν της αναγνωρίζει το δικαίωμα να προστατέψει τη ζωή, τη σωματική της ακεραιότητα και την γενετήσια ελευθερία της, επιτιθέμενη σε αυτοάμυνα.

Η συγγραφέας στο επίμετρό του βιβλίου κάνει μνεία στην πραγματική ιστορία που συνέβη τον Ιούνιο του 2016 και την ενέπνευσε να γράψει το βιβλίο και τη γυναίκα που φαίνεται να δανείζεται τη φωνή της, χωρίς ωστόσο να μένει πιστή στα πραγματικά γεγονότα, αλλά τελικά τη χρησιμοποιεί ως καμβά για να συμπυκνώσει την αγριότητα της πατριαρχίας⁷¹ και να αρθρώσει τη φωνή γενεών κακοποιημένων γυναικών σε «άεναη απολογία στο δικαστήριο της πατριαρχίας»⁷², Κάνει λόγο για την δικαστική πορεία της συγκεκριμένης υπόθεσης τόσο σε πρώτο όσο και σε δεύτερο βαθμό, το ενδιαφέρον που προκάλεσε σε φεμινιστικές οργανώσεις και τη συνδρομή που προσφέρθηκε στην κατηγορούμενη τόσο για την υπεράσπιση της όσο και για τη διαβίωσή της. Επίσης αναφέρεται σε άλλες ιστορίες έμφυλης βίας που είδαν το φως της δημοσιότητας και τα συμπεράσματα που αντλεί κανείς ως προς την αντιμετώπιση των εγκλημάτων αυτών αλλά και των θυμάτων τους από την κοινωνία και τη δικαιοσύνη. Καταλήγει, δε, με την προσδοκία και την ελπίδα ότι σταδιακά με ευαισθητοποίηση και κατάλληλες διεργασίες η έμφυλη βία θα αποκαλυφθεί στην πραγματική της έκταση και ο σεβασμός στην θηλυκή υπόσταση θα υπερνικήσει το φράγμα της πατριαρχίας.

B) Κατηγορίες ανάλυσης

1. Πατριαρχία και έμφυλη βία

Ως έμφυλη βία νοείται η βία που κατευθύνεται προς ένα άτομο με βάση το φύλο του. Περιλαμβάνει τη σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική και οικονομική βία, και επηρεάζει κυρίως τις γυναίκες και τα κορίτσια, αλλά μπορεί επίσης να επηρεάσει άνδρες και άτομα με διαφορετική ταυτότητα φύλου. Η πατριαρχία, δηλαδή το κοινωνικό σύστημα, στο οποίο οι άντρες κατέχουν κυρίαρχη εξουσία και προνόμια, δημιουργεί και διατηρεί ιεραρχικές σχέσεις εξουσίας που ευνοούν τους άντρες και καθιστά τις γυναίκες ευάλωτες στη βία, καθώς συχνά έχουν λιγότερη κοινωνική, οικονομική και πολιτική δύναμη για να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους. Σε

⁷¹ Λούκα, Μ. (2021). *Μια γυναίκα απολογείται*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος, σελ. 43.

⁷² Λούκα, Μ. ό.π., οπισθόφυλλο

πατριαρχικές κοινωνίες, προωθούνται στερεότυπα και αυστηροί ρόλοι φύλου, ενώ η βία κατά των γυναικών μπορεί να θεωρείται φυσιολογική ή αποδεκτή. Λειτουργεί στο πλαίσιο ότι ο άντρας εξουσιάζει και η τυραννία του δεν πρέπει να αμφισβητηθεί, ενώ η παραμικρή αντίδραση επιφέρει τιμωρία, δηλαδή κακοποίηση με όποιον τρόπο και σε οποιαδήποτε μορφή⁷³. Κι ενώ η φυλετική ανισότητα μοιάζει να αφορά σε άλλες, παλαιότερες, εποχές και να αποτυπώνει κατάλοιπα του παρελθόντος η νουβέλα της Μαρίας Λούκα δείχνει με τρόπο αιχμηρό το πόσο τραγικά επίκαιρη γίνεται η ιστορία της κακοποιημένης ηρωίδας της και πόσο η φωνή των γυναικών αυτών πρέπει να ακουστεί ώστε σταδιακά να μεταμορφωθεί η κοινωνία.

Η ηρωίδα στην απολογία της διηγείται αποσπασματικά τα κομμάτια της ζωής της που την οδήγησαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στην πράξη για την οποία στάθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου. Κυρίαρχη σ' αυτό το πλαίσιο προβάλλει η σχέση με τον πρώτο σημαντικό άντρα της ζωής της, τον πατέρα-τύραννο. Στην πρώτη της αναφορά σε αυτόν τον χαρακτηρίζει και συνάμα δίνει το στίγμα της σχέσης τους και το αποτύπωμα που αυτή άφησε στην ψυχοσύνθεσή της «...ένας μαλάκας ήταν, που βρομοκοπούσε ούισκι από τον αστράγαλο μέχρι τις ελάχιστες λιγδιασμένες τρίχες που είχαν απομείνει στο κεφάλι του. Απλωνόταν το ούισκι σ' όλο το σπίτι...Ένα σπίτι παγίδα της πατρικής τυραννίας»⁷⁴. Στον αντίποδα του πατέρα η μητρική φιγούρα, μια γυναίκα καταπιεσμένη, υποταγμένη και κακοποιημένη, παίζει το δικό της ρόλο στην ζωή της ηρωίδας, ανήμπορη να αντισταθεί στην πατρική κυριαρχία και να προστατεύσει τον εαυτό της και την κόρη της. «Οχι δεν την κακολογώ. Αυτό είχε μάθει να κάνει. ' Να ακούς τον άντρα σου και να τον σέβεσαι. Να μη διαλύσεις το σπίτι σου». Ένα μάθημα υποταγής ήταν η ζωή της που το 'νιωσε στο πετσί της. Δεν ήταν κακός άνθρωπος η μητέρα μου. Μια σακατεμένη προσωπικότητα ήταν από το ζύλο και τις προσβολές που έθαψε την επιθυμία της για ζωή κάτω από μελανιασμένες στρώσεις δέρματος κι εκκλησιαστικά συσσίτια»⁷⁵. Συγκρίνοντάς την με την μητέρα της φίλης της Ελένης, η οποία τον δικό της πατέρα «Μάζεψε τις φλόγες της οργής της και βρήκε το σθένος να του πει να ξεκουμπιστεί και να μην ξαναγυρίσει...» εκφράζει την επιθυμία της «Αχ, πόσο θα 'θελα να 'χε βρει και η δική μου μάνα αυτή τη δύναμη, να έσκαβε κάτω από το ξερό χρώμα της κακοποίησης και να ανακάλυπτε τον δικό της θησαυρό, να πίστευε ότι μπορούσαμε να τα καταφέρουμε μόνες μας, χωρίς αυτή την πελώρια και μισητή σκιά που έπεφτε πάνω μας και μας

⁷³ Βλ. και Στεργιόπουλος, Α. «Μια γυναίκα απολογείται» της Μαρίας Λούκα, Ως εδώ! (3/9/2021), <https://www.toperioidiko.gr>

⁷⁴ Λούκα, Μ. ό.π., σελ. 11

⁷⁵ Λούκα, Μ. ό.π., σελ. 21

καταβρόχθιζε»⁷⁶ και στη συνέχεια την κατανοεί και την δικαιολογεί λέγοντας «Δεν τα βάζω μαζί της. Σας το 'πα. Περπάτησε μοναχικά και ακούσια σ' ένα γυναικείο πεπρωμένο υπακοής».⁷⁷

Ο πατέρας τύραννος επιβάλλεται με τη χρήση βίας κάθε μορφής και εκπροσωπεί το μόνο μοντέλο άνδρα που γνωρίζει η ηρωίδα και καθορίζει τη ζωή της, στην οποία κυριαρχεί η καταπίεση και η κακοποίηση από τον άνδρα δυνάστη. Ο πατέρας είναι ο πρώτος που αναιρεί την προσωπικότητα της και απειλεί τη ζωή της. «Καθυστερημένη», τέλος πάντων. Έτσι με φώναζε ο πατέρας μου από το πρωί μέχρι το βράδυ. «τι να την κάνουμε την καθυστερημένη;»...έχασα τ' όνομά μου. Σταμάτησα ν' αποκρίνομαι σ' αυτό»⁷⁸. Κι η κακοποιητική συμπεριφορά προς τη μητέρα δεν σταματάει απέναντί της καθώς «Αυτή είναι, όμως η μοίρα των παιδιών που μπαίνουν μπροστά στις μανάδες τους όταν τις χτυπούν. Σπανίως καταφέρνουν να κατευνάσουν την αγριότητα. Το μένος δεν σταματά μπροστά τους. Τα παιδιά που μπαίνουν ανάμεσα δέχονται κι αυτά χτυπήματα.»⁷⁹ Άλλωστε αφορμή για να φύγει από το σπίτι στέκεται μια άγρια επίθεση στη μητέρα της την οποία η ίδια προσπαθεί να αποτρέψει και ως αποτέλεσμα ο πατέρας στρέφεται και εναντίον της απειλώντας και τις δυο τους «...τι θες, ρε μαλακισμένο; Τον πατέρα σου χτυπάς; ...χαστούκια. Κι άλλα. Δεν ξέρω πόσα χαστούκια έφαγα. Μέχρι να βαρεθεί. Μ' έπιασε από τον λαιμό. Μ' έσφιγγε. Σταμάτησα να κλαίω. Σταμάτησα να φωνάζω. Μ' έσφιγγε κι άλλο... Έσβηνα. Εκείνη του πέταξε ένα τασάκι. Τον πέτυχε στο κεφάλι... Πουτάνες, απόψε θα σας σκοτώσω»⁸⁰.

Σε σαφή παραλληλισμό ο άνδρας -θύμα της ανθρωποκτονίας- τη βραδιά που κατέληξε στο έγκλημα απείλησε την πρωταγωνίστρια και τη φίλη της «Πουτάνες, θα σας γαμήσω τώρα και τις δυο»⁸¹. Η φιγούρα του και η συμπεριφορά του από τη πρώτη στιγμή που εμφανίζεται σηματοδοτεί την απειλή της σωματικής ακεραιότητας, της γενετήσιας ελευθερίας και ενδεχομένως και της ζωής των κοριτσιών που τυχαία βρέθηκαν στο δρόμο του με μόνη αιτία την αδυναμία τους να αντιδράσουν «Μετά ακούστηκαν τα βήματά του, το σκιάχτρο ενός άντρα που περπατούσε θορυβωδώς, χωρίς συστολή και περίσκεψη-έτσι όπως περπατάνε κάποιοι άντρες. Σαν να τους ανήκει η γη, γιατί και αυτή θηλυκή είναι και την πατάνε με δύναμη για να την υποτάξουν

⁷⁶ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 27

⁷⁷ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 28

⁷⁸ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 15

⁷⁹ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 20

⁸⁰ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 19

⁸¹ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 36

κάτω από τα παπούτσια τους.»⁸² «...στην αδυναμία μας συγκροτούσε το αντριλίκι του»⁸³. Η πρόθεση του άγνωστου άντρα ήταν σαφής «να μας βιάσει ήθελε. Δεν το έκρυβε, ούτε ντρεπόταν καθόλου. Να μας χτυπήσει κι ίσως ποιος ξέρει; -και να μας αποτελειώσει εκεί, ύπουλα και κυνικά πριν ξημερώσει ο κόσμος.»⁸⁴». Κι η ηρωίδα αντέδρασε, «Μια στιγμή που το υπνωτισμένο για χρόνια ένστικτο επιβίωσης ζύπνησε, αντέδρασε, δούλεψε. Αυτή ήταν μάλλον η δική μου στιγμή»⁸⁵... «Αν δεν τον σκότωνα θα με βίαζε. Εμένα. Την Ελένη. Όπως βιάζουν καθημερινά χιλιάδες γυναίκες που παγώνουν και δεν αντιδρούν.»⁸⁶

Και το προσωπικό βίωμα της ηρωίδας εκφράζει όλες τις γυναίκες που σε κάποια στιγμή της ζωής τους ένιωσαν την καταπίεση της ανδρικής κυριαρχίας και κυρίως την επιβολή της διά της βίας. «Σχεδόν όλες οι γυναίκες στη φυλακή είχαν σημαδευτεί από έναν άντρα. Κάποιες είχαν κακοποιηθεί χρόνια από πατεράδες, αδερφούς και συντρόφους. Διάλεξαν τη φυλακή από το φέρετρο και, ή μπήκαν σε ψεύτικους παραδείσους για να δραπετεύσουν από το επίγειο έρεβος. Άλλες καμουρεύτηκαν, ξεμωαλίστηκαν κι ακολούθησαν σαν υπνωτισμένες έναν έρωτα σε μια πορεία πλοήγησης προς το χαμό.»⁸⁷. Και η κακοποίηση εμφανίζεται ως καθολική και δεν περιορίζεται σε γυναίκες του περιθωρίου. Απευθυνόμενη στους Δικαστές και λίγο πριν κλείσει την απολογία της η ηρωίδα υπενθυμίζει ότι η κακοποίηση δεν κάνει διακρίσεις και πρέπει να αντιμετωπίζεται ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του θύματος. «Σκεφτείτε την κόρη σας, την αδερφή σας, τη συνάδελφό σας που τη συμβούλευαν από μικρή να προσέχει πώς ντύνεται, πόσο πίνει με ποιους βγαίνει, αλλά όσο και να προσέχει, ποτέ δεν είναι αρκετό. Σίγουρα θα ακούσατε το λαχάνιασμα της κάποιο βράδυ που γύρισε τρέχοντας. Είναι ο πιο κοινός γυναικείος ήχος. Κολλημένος σχεδόν στον λαβύρινθο του αυτιού. Σκεφτείτε ότι κάποια στιγμή μπορεί να μην αρκούσε το γρήγορο βάδισμα, να περπατούσε σ' έναν δρόμο μακριά απ' το σπίτι, να είχε βγάλει το σκύλο βόλτα στο πάρκο να είχε βγει για τρέξιμο, να πήγαινε στην τουαλέτα ενός μπαρ, να έμπαινε στο αμάξι ενός γνωστού, να άραζε σε μια παραλία με τις φίλες της και να γυρνούσε βιασμένη ή νεκρή. Σκεφτείτε αυτές που βιάζονται στο πιο ασφαλές μέρος του κόσμου, στο σπίτι τους, από ανθρώπους που έχουν αγαπήσει κι εμπιστευτεί μέσα σε μια οικογένεια, σε μια σχέση, ή σ' ένα

⁸² Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 30

⁸³ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 35

⁸⁴ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 37

⁸⁵ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 37

⁸⁶ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 54

⁸⁷ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 49

γάμο.»⁸⁸. Πρέπει να σημειωθεί ότι με έμφαση διακηρύσσεται διά στόματος της απολογούμενης κατηγορούμενης, όπως θα καταδειχθεί και κατωτέρω, ότι τα θύματα, δεν ευθύνονται για ότι τους συμβαίνει και δεν προκαλούν την κακοποιητική σε βάρος τους συμπεριφορά, σε αντίθεση με πεποιθήσεις που η πατριαρχική κοινωνία συντηρεί.

2. Ηθική και κοινωνία

Στις δυτικές δημοκρατίες, η αντίληψη της γυναικείας κατωτερότητας δεν διατρέχει το σύνολο των άτυπων και των τυπικών θεσμών αλλά μπορεί να εντοπιστεί υπαινικτικά σε αρκετούς από αυτούς, ιδίως στους άτυπους, δηλαδή, στους κοινωνικούς κανόνες, τα στερεότυπα, τις προκαταλήψεις, τους κοινωνικούς ρόλους κ.ο.κ.⁸⁹ Τα πατριαρχικά πρότυπα είναι παντού, μακιγιαρισμένα ή όχι, παράγονται και αναπαράγονται με φρενήρεις ρυθμούς στην καθημερινότητα. Το πατριαρχικό κοινωνικό μοντέλο, δηλαδή οι περισσότερες κοινωνίες διαχρονικά σε ολόκληρο τον πλανήτη - φυσικά ανάμεσά τους βρίσκεται και η ελληνική κοινωνία, ευνοούν τη μη χειραφέτηση σε γυναίκες και θηλυκότητες, ακριβώς για να προκύπτει ο φόβος απέναντι στην ανεξαρτησία τους⁹⁰. Ο κοινωνικός ιστός δεν λειτουργεί αποτρεπτικά στις συμπεριφορές σε βάρος των γυναικών, αντιθέτως συχνά τις προωθεί και τις υποθάλλει, ή άλλοτε τις καλύπτει και τις δικαιολογεί. Δεν είναι, δε, σπάνιο να αντιστρέφονται οι όροι, τα θύματα να ενοχοποιούνται και να τους αποδίδονται ευθύνες για ότι τους συμβαίνει. Στο ίδιο πλαίσιο οι κοινωνικές και ταξικές ανισότητες ευνοούν τις φυλετικές, ενώ το ταξικό μοντέλο και η επηρεασμένη από την πατριαρχία κοινωνική ηθική οδηγούν σε στρεβλώσεις στην αντιμετώπιση των φαινομένων έμφυλης βίας.

Η ηρωίδα αισθάνεται «απόκληρη» τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και μέσα στην κοινωνία και ξεκινά την απολογία της αυτοχαρακτηριζόμενη έτσι, ενώ σε όλο το έργο μοιάζει να ζητά συγνώμη για την ίδια της την ύπαρξη και όχι μόνο για την πράξη της. *«Καλησπέρα κυρία Πρόεδρε, κύριοι δικαστές. Ήρθα. Ξέρω δεν χαίρεστε πολύ που με βλέπετε. Αντιλαμβάνομαι την περιφρόνησή σας...θα σας πω την ιστορία μου κι εσείς θα με ακούσετε αμερόληπτα και με σύνεση,*

⁸⁸ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 55-56

⁸⁹ Γλαντζή, Ε.Α. (2020). *Φύλο και Εσωτερικευση της Καταπίεσης: Προσωπική Αυτονομία, Έμφυλη Βία και Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Διδακτορική Διατριβή, σελ. 32

⁹⁰ Κτενάς, Γ., *Απόψεις «Μια γυναίκα απολογείται - Κι εμείς ακόμα δεν της έχουμε ζητήσει συγνώμη (29/4/2021)»* <https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/292094-mia-gynaika-apologeitai-ki-emeis-akoma-den-tis-ehoyme-zitisei-sygnomi>

όπως άλλωστε κάνετε πάντα με τους απόκληρους που σας κουβαλάνε».⁹¹ Το χάσμα μεταξύ των αστών δικαστών-κριτών, με τις τακτοποιημένες ζωές, και της ίδιας αντικατοπτρίζει την κοινωνική διάσταση που η συγγραφέας μεταξύ άλλων θέλει να προσδώσει στην έμφυλη εξουσία της πατριαρχίας⁹²: «έμαθα να ντρέπομαι για την εικόνα μου, να σκέφτομαι ότι μου αξίζει κάθε χλευασμός, ότι έφταιγαν τα πόδια μου και όχι τα παπούτσια, η φιλανθρωπία ή η φτώχεια που μετατρέπει κάποιους ανθρώπους σε απορρίμματα...Κουραφέξαλα-με συγχωρείται για την έκφραση, δεν έπρεπε εδώ μέσα. Είστε μορφωμένοι άνθρωποι και αξιοπρεπείς. Δεν έχετε πάει μόνο οχτώ χρόνια σχολείο όπως εγώ ⁹³.»

Η διαφορετικότητά της πρωταγωνίστριας λόγω της αναπτυξιακής διαταραχής σε συνδυασμό με την δυσχερή οικονομική κατάσταση της οικογένειάς της οδηγεί στην επίταση των ενδοοικογενειακών προβλημάτων, διευκολύνει την κακοποίησή της και της στερεί τις δυνατότητες προστασίας. Αναφερόμενη στην εποχή που στα 15 της χρόνια η μητέρα της την έστειλε σε ίδρυμα σχολιάζει καυστικά «Βλέπεις, η σοφή Πολιτεία σκέφτηκε πως όλα τα παιδιά που έσπασαν το καλούπι, που δεν ήταν τόσο «κανονικά», που σκέφτονταν κάπως διαφορετικά, έπρεπε να τα κρύψει κάπου μην τυχόν διαχυθεί η φαντασία τους και τους χαλάσει την εξίσωση. Γι αυτό φτιάξαν τα ιδρύματα. Φυλακές προβλημάτων είναι με άλλο όνομα για να σε ξεγελάνε»⁹⁴. Εξάλλου η περιθωριοποίηση και οι κακοτυχίες μοιάζει να έλκονται από τη φτώχεια. Περιγράφοντας τη ζωή της στη φυλακή η ηρωίδα διαπιστώνει «στη φυλακή πηγαίνουν οι φτωχές -ξέρεις. Κι οι μανάδες τους φτωχές είναι. Γερασμένες πριν την ώρα τους, με αυτοάνοσα ή διαβήτη, να δουλεύουν όπου βρίσκουν ή να κοιτάζουν να τα βγάλουν πέρα με μια αναπηρική σύνταξη...»⁹⁵. Το στίγμα που έχουν αφήσει πάνω της οι ατυχίες της ζωής της προκαλούν κάτι περισσότερο από οίκτο, προκαλούν εχθρότητα και δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος της. Απευθυνόμενη στους δικαστές -κριτές της συνοψίζει «Προσπαθήστε να λειάνετε την απέχθεια και την αφ' υψηλού στενοχώρια που νιώθετε για μένα επειδή είμαι φτωχή, άστεγη, αμόρφωτη και καθυστερημένη...»⁹⁶.

Σε όλο το έργο η συγγραφέας μέσα από τη φωνή της πρωταγωνίστριας στηλιτεύει τον καθωσπρεπισμό και την κοινωνική υποκρισία που τελικά οδηγούν σε συνενοχή. «Τους γείτονες θυμάμαι που έκλειναν γρήγορα τα παντζούρια μην τυχόν και περάσουν οι φωνές στα δικά τους

⁹¹ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 9

⁹² Βλ. σχετ. και https://youtu.be/cAsQkpwcvI?si=rXXWgA_1mF12akDQ «Μια γυναίκα απολογείται: Παρουσίαση του βιβλίου της Μαρίας Λούκα/Τετάρτη 2 Ιουνίου 2021 στο καφέ στον κήπο του Νομισματικού Μουσείου»

⁹³ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 10-11

⁹⁴ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 24

⁹⁵ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 50

σπίτια και μαγαρίσουν την ησυχία και τον καθωσπρεπισμό τους...»⁹⁷. Για τον πατέρα της αναφέρει «Ένωθε ατρόμητος γιατί κανείς δεν του λεγε τίποτα. Στο καφενείο καμάρωνε ότι μας είχε σουζα κι οι άλλοι κέρναγαν τσίπουρα. Γλεντούσαν και κακάριζαν με την πίκρα μας. Μην κοιτάτε τώρα που το παίζουν ανίδεοι. Όλα τα ξεραν. Και γλεντούσαν. Οι πιο σεμνοί σιωπούσαν.»⁹⁸. Εξάλλου είναι σύνηθες το φαινόμενο τα θύματα να αντιμετωπίζονται με καχυποψία και να τους αποδίδονται ευθύνες γιατί η συμπεριφορά τους θεωρείται προκλητική. Η μητέρα της Ελένης, της φίλης της ηρωίδας, «Μάζεψε τις φλόγες της οργής της και βρήκε το σθένος να του πει να ξεκουμπιστεί και να μην ξαναγυρίσει, αμηφώντας τα κουτσομπολιά και την κακεντρέχεια της γειτονιάς ότι μάλλον βρήκε γκόμενο και κατέστρεψε το σπίτι της, γιατί τάχα αυτή και η κόρη της φαίνονταν ξεπεταγμένες και προκλητικές».

Η απόδοση της κοινωνικής ευθύνης έρχεται ηχηρά διά στόματος της ηρωίδας. Αμέσως μετά το έγκλημα στην προτροπή της φίλης της να τραπούν σε φυγή εκφράζει όλη της την οργή και το παράπονο απέναντι στην κοινωνία και τις δομές της που δεν στάθηκαν ικανές να την προστατέψουν «Ποιοι θα μας πιάσουν; Ποιοι είναι αυτοί που ποτέ δεν ασχολήθηκαν μαζί μας; Γιατί δεν ήρθαν νωρίτερα να τον διώξουν να τον διώξουν κι αυτόν και τόσους άλλους που βεβήλωσαν όλη την αγνή τρέλα της εφηβείας μας: Που ήταν τόσα χρόνια που ο πατέρας μου σάπιζε στο ξύλο εμένα και τη μάνα μου; Που ήταν όταν ο πατέρας της Ελένης τζόγαρε στα χαρτιά τα μεροκάματα που έβγαζε η μάνα της πλένοντας όλες τις σκάλες της Κορίνθου μέχρι να σκεβρώσει εντελώς το σώμα της, όταν την έβριζε επειδή έχανε, όταν φεύγοντας από το σπίτι άδειασε τα πάντα; Τι να 'ρθουν να κάνουν τώρα; Δεν τους έχουμε ανάγκη...»⁹⁹. Υπερασπιζόμενη απέναντι στους Δικαστές το δικαίωμά της στη ζωή μοιάζει να απολογείται και γι αυτό, γιατί νιώθει παρίας. «Ήθελα όμως να ζήσω. Η ζωή μου, τόσο ανυπόλητη ίσως για την υπόλοιπη κοινωνία, είναι δική μου»¹⁰⁰. Και πριν κλείσει την απολογία της, ζητώντας την ελευθερία της, τολμά να προσάψει κηλίδες στην υποτιθέμενα αψεγάδιαστη κοινωνία, στο περιθώριο της οποίας η ίδια κινείται «Σ' έναν κόσμο μπαζωμένο από το ψέμα, κανείς μάλλον δεν είναι αθώος, αλλά πιστέψτε με, έχω λιγότερες κηλίδες από τα καλοσιδερωμένα κοστούμια σας».¹⁰¹

Στο επίμετρο, η συγγραφέας με τη δική της πια φωνή, ξεκάθαρα, παραθέτει το ρόλο των κοινωνικών ηθών στην αντιμετώπιση της έμφυλης βίας «πίσω από τις πόρτες του καθαγιασμένου

⁹⁷ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 16

⁹⁸ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 33

⁹⁹ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 40

¹⁰⁰ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 52

¹⁰¹ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 56

οικογενειακού θεσμού εξελίσσονται ατομικά δράματα...Είναι δυστυχώς πολύ γνώριμη σε όλες μας η φιγούρα του γείτονα που ακούει φωνές από κάποιο διπλανό διαμέρισμα και κατεβάζει ρολά για να μη διαπεράσουν τη δική του ησυχία...εξίσου γνώριμη είναι η όχι σπάνια αντίδραση των αστυνομικών αρχών όταν μια γυναίκα πηγαίνει να καταγγείλει την κακοποίησή της να επιχειρήσουν να τη συνετίσουν για να μη χαλάσει το σπίτι της...αντίστοιχες στρεβλώσεις διαπιστώνονται στο έγκλημα του βιασμού. ‘Φορούσε ανοιχτό μπλουζάκι’...η διαρκής αμφισβήτηση του θύματος, η σχετικοποίηση της βαρύτητας του εγκλήματος σε συνάρτηση με τη συμπεριφορά και τα ταυτοτικά χαρακτηριστικά του θύματος, καθώς και οι προκαταλήψεις, ενισχύουν την κουλτούρα του βιασμού».¹⁰²

3. Απονομή δικαιοσύνης

Στο επίμετρο της νουβέλας πληροφορείται ο αναγνώστης ότι η πραγματική γυναίκα που ενέπνευσε την ιστορία της συγγραφέως καταδικάστηκε από το Εφετείο σε δεκαετή κάθειρξη, χωρίς ωστόσο να γίνει δεκτός ο ισχυρισμός ότι τελούσε σε άμυνα παρά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης υπό το πρίσμα της έμφυλης βίας, ενώ ο εγκλεισμός της σε κατάστημα κράτησης «επέτεινε την ευαλωτότητα της προσθέτοντας και άλλες οδυνηρές εμπειρίες στην προσωπική της βιογραφία. Η μόνη καταπραϋντική σχισμή στο συνεχές του ζόφου ήταν η ενεργοποίηση γυναικών και φεμινιστικών συλλογικοτήτων...Με βασικό όχημα τότε τη ‘Φεμινιστική δικτύωση για το δικαίωμα στην αυτοάμυνα’...»¹⁰³. Άλλωστε η συγγραφέας με αφορμή τη δημοσιογραφική της έρευνα παραθέτει «ανατρέχοντας και σε παλαιότερες αντίστοιχες υποθέσεις, όπου με θλίψη διαπίστωσα ξανά την έμφυλη ασυμμετρία που διέπει τη νομολογία και κυρίως την εφαρμογή της στις δικαστικές αίθουσες...Μια αναδρομή στα δικαστικά πεπραγμένα αρκεί για να συνειδητοποιήσει κανείς το μέγεθος της πατριαρχικής μεροληψίας»¹⁰⁴. Το θέμα που επιχειρεί να αναδείξει «δεν περιορίζεται στο θέμα της αναγνώρισης της αυτοάμυνας στην έμφυλη βία, αλλά γενικότερα στην κοινωνική και θεσμική αντιμετώπιση των έμφυλων εγκλημάτων»¹⁰⁵ και τελικά τα θύματα βιώνουν και θεσμική βία καθώς «τα σώματα που βιάζονται πρέπει τα ίδια να αποδείξουν τον βιασμό τους, να περάσουν από το μικροσκόπιο αστυνομικών, ιατροδικαστών,

¹⁰² Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 65-66

¹⁰³ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 61

¹⁰⁴ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 61

¹⁰⁵ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 63

δικαστών, να διαπομπευθούν από τα μίντια και τη γειτονιά, να απολογηθούν επειδή βιάστηκαν και ενδεχομένως, στο τέλος να μάθουν από ένα δικαστήριο ότι δεν βιάστηκαν.¹⁰⁶».

Η έλλειψη εμπιστοσύνης στη δικαιοσύνη διατρέχει το σύνολο της απολογίας και προβάλλει με δόσεις αμφισβήτησης και ειρωνίας. Εξίσου, βέβαια, διαφαίνεται και ο φόβος ότι από την κρίση του Δικαστηρίου, η οποία ενδεχομένως δεν θα είναι δίκαιη, θα επηρεαστεί η ζωή της ηρωίδας. Κατά τη σύλληψη της υφίσταται βία από τα αστυνομικά όργανα και το προσπερνά με πικρή ειρωνία *«Αλίμονο δεν θέλω να υπονοήσω τίποτα μεμπτό για την Αστυνομία σας- μη βάλετε κι άλλα χρόνια στην ποινή...εξάλλου τόσο η μύτη μου όσο και τα πλευρά μου έχουν ξανασπάσει κι από άντρα που δεν φόραγε καν στολή. Τουλάχιστον τώρα έσπασαν νόμιμα»*. Απευθυνόμενη στους Δικαστές σημειώνει την απουσία συναισθηματικής βάσης σε όποια δικανική κρίση *«Κι αλίμονο αν έπρεπε να μάθετε το παρελθόν κάθε ανθρώπου που δικάζετε. Θα κινδυνεύατε να τον λυπηθείτε και δεν πρέπει. Εσάς μόνο το κατηγορητήριο σας ενδιαφέρει.»*¹⁰⁷ και την αντιμετώπιση της υπόθεσής της από τους κριτές της σαν μια από τις πολλές *«Γνωρίζω ότι ο χρόνος σας είναι πολύτιμος. Τόσους ανθρώπους έχετε να βάλετε στη φυλακή»*¹⁰⁸. Αλλά και η εμπειρία της στη φυλακή, η οποία είναι ιδιαίτερα τραυματική, θεωρεί, με ενδόμυχη απογοήτευση, ότι δεν ενδιαφέρει το Δικαστήριο, *«Όχι, μην ανησυχείτε, δεν θα σας μιλήσω για τη φυλακή. Δεν είστε ούτε ψυχολόγοι ούτε παπάδες»*¹⁰⁹.

Οι προαναφερόμενες διαπιστώσεις της συγγραφέως κι η προβληματική που θέτει μεταφράζονται σ' ένα καταγγελτικό λόγο στην απολογία της ηρωίδας, η οποία απευθυνόμενη στους Δικαστές ως κριτές της, αφήνοντας να υπονοείται στο πρόσωπό τους ένα σύνολο εκπροσώπων του συστήματος πρόληψης και καταστολής εγκληματικών ενεργειών, τους αποδίδει μερίδιο της ευθύνης για ότι συνέβη στην ίδια αλλά και για ότι συμβαίνει σε όλες τις γυναίκες θύματα της εξουσίας της πατριαρχίας. *«Κι εγώ σήμερα δεν σας ζητώ μια δεύτερη ευκαιρία, ούτε πρώτη είχα άλλωστε. Σας ζητώ να αναγνωρίσετε ότι φταίτε κι εσείς για το αδιέξοδο που έχετε φτιάξει για τις γυναίκες. Πάντα χάνουν οι γυναίκες με τους κανόνες σας. Αν παγώσουν, θα μείνουν αδικαίωτες και στιγματισμένες. Αν αντισταθούν, μπορεί να πεθάνουν. Αν αμυνθούν θα πάνε φυλακή. Να καθρεφτίσετε λοιπόν στην απόφαση του δικαστηρίου και τη δική σας ευθύνη που τα σώματά μας έγιναν αντικείμενα και αποσπάστηκαν βίαια από την ψυχή μας. Να εξιλεωθείτε*

¹⁰⁶ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 65

¹⁰⁷ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 12

¹⁰⁸ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 52

¹⁰⁹ Λούκα, Μ., ό.π., σελ. 45

λίγο για όλες αυτές που δεν τις πιστέψατε...Να ξεχρεώσετε κάποια από τα δικά σας γραμμάτια ενοχής για όλους τους νταήδες και τους φονιάδες που αφήσατε ατιμώρητους και κανακέψατε με τις αποφάσεις σας τη σάπια παλικαριά τους. Για όσες φορές γυρέψατε το λόγο από τα θύματα. Για τους νόμους σας που είναι άδικοι, που μπορούν να σε δικαιολογήσουν πιο εύκολα αν υπερασπίζεσαι την περιουσία σου απ' ότι αν υπερασπίζεσαι το σώμα σου, σαν να αξίζουν τα ντουβάρια περισσότερο από τη ζωή»¹¹⁰.

Γ) Συμπεράσματα

Η γυναίκα που απολογείται στο έργο της συγγραφέως δανείζεται τη φωνή της από γενιές γυναικείας αφύπνισης και επεκτείνει τις αιτιάσεις της πέρα από την πράξη για την οποία κατηγορείται, στα αίτια που την οδήγησαν σε μια κατάσταση «αβίωτης» ζωής και τα οποία συνυφαίνονται με τα αίτια που την κατέστησαν κατηγορούμενη. Διεκδικεί το δικαίωμά της στη ζωή, το οποίο τόσο άδικα στερήθηκε ως συνέπεια της επιβαλλόμενης πατριαρχικής εξουσίας, της κοινωνικής αποδοχής-συνενοχής αλλά και ενός άδικου συστήματος απονομής δικαίου. Δυστυχώς οι ιδιοκτησιακές σχέσεις των γυναικών από τους άντρες δεν έχουν εξαλειφθεί και η επιβολή της έμφυλης εξουσίας εγκαθίσταται με διάφορους τρόπους με χείριστο αυτό της χρήσης βίας. Διαπιστώνεται λοιπόν ότι σε πατριαρχικά συστήματα, οι νόμοι και οι πολιτικές συχνά δεν προστατεύουν επαρκώς τα δικαιώματα των γυναικών. Η ατιμωρησία των δραστών βίας κατά των γυναικών είναι συχνή, γεγονός που αποθαρρύνει τα θύματα από το να αναζητήσουν δικαιοσύνη. Επιπρόσθετα ταξικοί όροι παρεισφύουν και νοθεύουν ακόμη περισσότερο τα κοινωνικά ανταντακλαστικά σε οποιαδήποτε μορφή επιβολής βίας.

Η αλληλεγγύη μεταξύ των γυναικών με κίνδυνο της ζωής τους, της σωματικής τους ακεραιότητας ή της ελευθερίας τους μοιάζει μερικές φορές μονόδρομος ως αντίσταση στην επίθεση που δέχεται η άλλη γυναίκα, μητέρα, κόρη, συγγενής, φίλη ή άγνωστη. Κι αυτή η επιλογή γυναικείας αλληλεγγύης ως μοναδικό μέσο προστασίας, κατέστησε την ηρωίδα κατηγορούμενη, και οδήγησε στην καταδίκη της χωρίς να της αναγνωριστεί το δικαίωμα αυτοάμυνας. Στον κόσμο της νουβέλας η εγκληματική πράξη της ηρωίδας, που αποτελεί και το ειδεχθέστερο έγκλημα, ήτοι την αφαίρεση της ζωής, δικαιολογείται ως μόνο αναγκαίο μέσο προστασίας της ζωής, σωματικής ακεραιότητας και σεξουαλικής ελευθερίας της δικής της αλλά και της αλληλέγγυας γυναίκας-εδώ φίλης- που έχρηζε προστασίας. Στην απολογία της η ηρωίδα

¹¹⁰ Λούκα,Μ., ό.π., σελ. 55

εκφράζει τους φόβους της για την απάνθρωπη δικαιοσύνη που στέκεται στους τύπους και δεν αποδίδεται ουσιαστικά αποτυπώνοντας και την αμφισβήτηση της συγγραφέως. Εν κατακλείδι τα θύματα απολογούνται και δεν δικαιώνονται ή σε κάθε περίπτωση η θέση τους καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής στον ακανθώδη μηχανισμό απονομής του δικαίου. Διαφαίνεται ωστόσο η ελπίδα μέσα από την αναγνώριση της ύπαρξης και της δημοσιοποίησης παρόμοιων φαινομένων, την κοινωνική επαγρύπνηση, την αλληλεγγύη και την αναδιατύπωση των κοινωνικών όρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Συγκριτική συνεξέταση των έργων

Τα υπό εξέταση έργα υπό το πρίσμα που παρουσιάστηκαν παραπάνω εμφανίζουν ενδιαφέρουσες συγκλίσεις και αποκλίσεις στο πλαίσιο της θεματικής της παρούσας εργασίας. Στο σημείο αυτό επιχειρείται μια συγκριτική εξέταση των δύο έργων με έμφαση στα ζητήματα που αναδεικνύονται πιο έντονα και στους αναστοχασμούς που μπορεί να οδηγήσουν τον αναγνώστη.

Αρχικά, ως καταδείχθηκε ήδη, πρόκειται για έργα από γυναίκες πεζογράφους που αφηγούνται ιστορίες γυναικείων χαρακτήρων. Η θηλυκή ματιά στην αφήγηση δεν μένει χωρίς σημασία, αντιθέτως διαγράφει την οπτική των πραγματικών περιστατικών και φέρνει στην επιφάνεια την προβληματική της πατριαρχίας και του κοινωνικού της ρόλου, που σημειωτέον στο δεύτερο από τα ανωτέρω έργα αποτελεί και την κυρίαρχη προβληματική της νουβέλας. Γραμμένα σε απόσταση μιας δεκαπενταετίας μεταξύ τους, καθώς το μυθιστόρημα της Ρέας Γαλανάκη εκδόθηκε το έτος 2006 και της Μαρίας Λούκα το έτος 2021, φέρουν τη σύγχρονη οπτική στα ουσιαστικά ζητήματα τα οποία θίγουν. Εντούτοις, ίσως και λόγω της πιο εστιασμένης θεματολογίας αλλά και λόγω της προσπάθειας κοινωνικής αφύπνισης σε θέματα έμφυλης βίας, ανισότητας και καταπίεσης των γυναικών, που επιτάθηκε τα τελευταία έτη, η νουβέλα της Μαρίας Λούκα αποτυπώνει και τη μεγαλύτερη ειλικρίνεια με την οποία πλέον αντιμετωπίζονται τα ζητήματα αυτά αλλά και την απογοήτευση που βιώνει κανείς όταν διαπιστώνει πως παρόλη τη διαδρομή τόσων ετών γυναικείας αφύπνισης οι κοινωνίες δεν έχουν ωριμάσει αρκετά ώστε να πραγματοποιηθεί η ουσιαστική ισότητα και αυτοδιάθεση.

Ειδικότερα η γυναίκα στο έργο της Ρέας Γαλανάκη βιώνει την απόλυτη στέρηση της προσωπικής της ελευθερίας. Γίνεται θύμα απαγωγής και, ανεξαρτήτως της αντιμετώπισης της πράξης αυτής στο κοινωνικό, θεσμικό και νομικό πλαίσιο της εποχής, η ίδια κατακρατείται παρά τη θέλησή της. Ακόμη κι αν δεχτούμε ότι η απαγωγή ήταν εκούσια, οι επιλογές της μετά από αυτήν ήταν συγκεκριμένες. Όπως αναπτύχθηκε στην οικεία θέση η Τασούλα στερείται του δικαιώματος αυτοδιάθεσης και στις βασικές επιλογές για τη ζωή της πρέπει να ακολουθήσει τη βούληση είτε του συζύγου είτε του πατέρα της κάτω από την εξουσία των οποίων πρέπει να θέσει εαυτόν. Στο σημείο αυτό διαπιστώνεται η ιδιοκτησιακή σχέση των ανδρών σε βάρος της γυναίκας, συνέπεια της έμφυλης εξουσίας της πατριαρχίας. Μάλιστα στην εποχή του

μυθιστορήματος η τόσο καταφανής παραβίαση της γυναικείας ελευθερίας επιβάλλεται όχι μόνο κοινωνικά αλλά και θεσμικά και συνδέεται με νομικές ρυθμίσεις. Ωστόσο η καταπίεση στο συγκεκριμένο έργο δεν φτάνει στην ακραία μορφή της βίας, όπως στη νουβέλα της Μαρίας Λούκα όπου η έμφυλη βία στρέφεται κατά των αγαθών της σωματικής ακεραιότητας, της σεξουαλικής ελευθερίας και εν δυνάμει της ζωής. Στην ιστορία της Μαρίας Λούκα, η έμφυλη εξουσία επιβάλλεται με τη χειρίστη μορφή της κακοποίησης και της σωματικής βίας. Παρόλο που διαδραματίζεται σε μια εποχή που η ισότητα των φύλων είναι θεσμοθετημένη, εντούτοις η ιδιοκτησιακή σχέση σε βάρος των γυναικών, η καταπίεση και η βία κάθε μορφής που υφίστανται δεν έχουν εκλείψει. Η επίδραση αυτού του φαινομένου στη ζωή της πρωταγωνίστριας και των λοιπών γυναικείων χαρακτήρων είναι καταλυτική. Η αντίσταση δεν είναι πάντα εφικτή και δεν εξαρτάται μόνο από το σθένος και το χαρακτήρα κάθε γυναίκας, αλλά από ένα σύνολο κοινωνικών και θεσμικών παραμέτρων.

Ειδικότερα, στη σύγχρονη δυτική κοινωνία αναγνωρίζεται ο συστηματικός χαρακτήρας της έμφυλης βίας, με εκφάνσεις μεταξύ άλλων το βιασμό και την ενδοοικογενειακή βία, καθώς οι γυναίκες καθίστανται θύματα βίας εξαιτίας του φύλου τους, δηλαδή ενός χαρακτηριστικού της ταυτότητάς τους. Σημειώνεται ότι κατά τη συνεδρίαση του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Κωνσταντινούπολη το 2011 που οδήγησε στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας, η οποία κυρώθηκε νομοθετικά από την χώρα μας, αναγνωρίστηκε ότι «η βία κατά των γυναικών αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κοινωνικούς μηχανισμούς μέσω των οποίων οι γυναίκες εξαναγκάζονται σε υποδεέστερη θέση σε σύγκριση με τους άνδρες». Εξάλλου ο συστηματικός χαρακτήρας της έμφυλης βίας, υποδηλώνει ότι το κράτος αδυνατεί να προστατεύσει τις γυναίκες αποτελεσματικά, τόσο από την βία, όσο κι από την καταπίεση που στοιχειοθετεί η συγκεκριμένη μορφή βίας¹¹¹. Το νομικό καθεστώς της τυπικότητας, της αδιαφορίας και της απροθυμίας, με το οποίο ενίοτε έρχονται αντιμέτωπες οι γυναίκες /θύματα, επηρεάζει ποικιλοτρόπως τον ψυχισμό και την περαιτέρω στάση τους. Απόρροια της παραπάνω εξέλιξης είναι η δευτερογενής θυματοποίησή τους, και η συνακόλουθη επαύξηση των αισθημάτων ανασφάλειας και απομόνωσης, που βιώνουν τα θύματα, χωρίς να αποκλείεται η εκδήλωση σοβαρότερων καταστάσεων στο μέλλον. Η ποινική παρέμβαση αναμφίβολα δεν συνιστά ούτε τη μοναδική, ούτε την πλέον αποτελεσματική μορφή αντιμετώπισης των

---

¹¹¹ Γλαντζή, Ε.Α., ό.π. σ. 60-61, 337.

περιστατικών σωματικής βίας εναντίον γυναικών. Ωστόσο, αποτελεί μία μορφή άσκησης του επισήμου κοινωνικού ελέγχου αναφορικά στην συγκεκριμένη συμπεριφορά, η οποία επιβάλλεται να πλαισιωθεί από το έργο τόσο και των άλλων μορφών επίσημης παρέμβασης (π.χ. κοινωνικών υπηρεσιών), όσο και από τη συνδρομή των φορέων άσκησης του άτυπου κοινωνικού ελέγχου (κοινής γνώμης, συγγενικού/φιλικού περιβάλλοντος κ.λ.π.). Η αναγκαιότητα της πολύπλευρης αντιμετώπισης των περιστατικών σωματικής βίας και κατ' επέκταση των θυμάτων, γίνεται εύκολα αντιληπτή εάν αναλογιστούμε τις συνέπειες από την εκδήλωση του φαινομένου, η διαιώνιση του οποίου καταστρέφει τον κοινωνικό ιστό και ιδιαίτερα το θεσμό της οικογένειας, στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής σωματικής βίας¹¹².

Συνοψίζοντας θα μπορούσε κανείς να θέσει ως ζητούμενα αυτά του φιλελεύθερου φεμινισμού, υπό το πρίσμα της προσωπικής αυτονομίας, ο οποίος «δεν υπερασπίζεται έναν συγκεκριμένο τρόπο ζωής αλλά διερευνά το πώς θα καταστεί εφικτό για τις γυναίκες, να προσδιορίζουν οι ίδιες τις ιδέες τους για το αγαθό και υποστηρίζει ότι υπάρχουν κάποιοι αναγκαίοι όροι της προσωπικής αυτονομίας. Δηλαδή, οι γυναίκες θα πρέπει να είναι ελεύθερες: α) από την βία ή την απειλή της βίας, β) από τις κοινωνικές πρακτικές και τους νόμους που εξαναγκάζουν τις γυναίκες σε κοινωνικά προτιμητέους τρόπους ζωής, γ) από την υλική αποστέρηση, δ) από την πολιτιστική ομοιομορφία που εμποδίζει την ανάπτυξη της αυτονομίας, και επιπλέον θα πρέπει να έχουν κάποιες ικανότητες, όπως π.χ. την ικανότητα να αξιολογούν τις επιλογές τους και να φαντάζονται διαφορετικούς τρόπους ζωής», ενώ θα πρέπει να δημιουργούνται θεσμικά αντίβαρα, για να μην τίθεται, από την σκοπιά της δικαιοσύνης¹¹³, ένα ζήτημα άνισης αντιμετώπισης κάποιων ατόμων, δυνάμει ενός τυχαίου χαρακτηριστικού όπως το φύλο και της ιστορικής αδικίας εις βάρος του που ακόμα το συνοδεύει¹¹⁴.

Περαιτέρω, όπως προεκτέθηκε, στο έργο της Ρέας Γαλανάκη κεφαλαιώδη σημασία διεκδικεί ο άγραφος κώδικας τιμής και ο τρόπος που επηρεάζει τις ζωές των χαρακτήρων οι οποίοι συμμορφώνονται υποχρεωτικά σε αυτόν σα να επρόκειτο για δέσμευση από κανόνες τυπικής ισχύος. Οι επιταγές του δημιουργούν συγκεκριμένο πλαίσιο δράσης, καθοδηγούν τις ενέργειες όλων των ηρώων και περιορίζουν την αυτονομία και την ελευθερία της βούλησής τους καθολικά, ανεξαρτήτως φύλου, τάξης, ηλικίας. Οι άγραφοι κανόνες κυβερνούν τη ζωή των

¹¹² Βλάχου, Β. (2003). *Γυναίκα-θύμα άσκησης σωματικής βίας και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης* Αθίνα: Διδακτορική διατριβή, σελ. 224, 310.

¹¹³ Αναφέρεται στη «Θεωρία της δικαιοσύνης» κατά Rawls όπου μεταξύ άλλων αναγνωρίζεται μια εγγενής μη εργαλειακή αξία στα άτομα (βλ. ανάλυση και περαιτέρω παραπομπές, Γλαντζή, Ε.Α., ό.π. σ. 76-79)

¹¹⁴ Γλαντζή, Ε.Α. ό.π. σ. 20-25.

χαρακτήρων αδιακρίτως και μέσα από τη ματιά της συγγραφέως αποτυχαίνουν να δικαιώσουν τους ήρωες σε επίπεδο ουσιαστικών ανθρώπινων αξιών. Σε συνάφεια με το ρόλο του άγραφου δικαίου και τη βάση της γέννησής του, που περιλαμβάνει ήθη, έθιμα, κοινωνικές συμπεριφορές και εν γένει πεποιθήσεις, εντοπίζει κανείς το ρόλο των τυπικών και άτυπων θεσμών, των κοινωνικών ηθών και των άτυπων και υπαινικτικών κανόνων που συνθέτουν το κάδρο όπου η έμφυλη βία βρίσκει έδαφος, στο δεύτερο από τα εξεταζόμενα έργα. Οι θύτες και τα θύματα δρουν υπό την επίδραση άτυπων ή τυπικών κοινωνικών θεσμών που συμβάλλουν στην δημιουργία της έμφυλης αδικίας. Κι ενώ στις σύγχρονες δυτικές δημοκρατίες, η ισότητα των φύλων είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη, ωστόσο, στην δημόσια σφαίρα ένα σύνολο θεσμών υπαινίσσεται την γυναικεία κατωτερότητα¹¹⁵. Ως λύσεις προκρίνονται η προώθηση της προσωπικής αυτονομίας των γυναικών και η προσπάθεια επαναδιαμόρφωσης των σχέσεων των φύλων με αναδόμηση και παρεμβάσεις τόσο του επίσημου όσο και του άτυπου κοινωνικού ελέγχου.

Περαιτέρω ως κοινό σημείο αναφοράς των δύο έργων εντοπίζεται η βάση της αφηγηματικής πλοκής σε πραγματικά γεγονότα. Ως προεκτέθηκε το μυθιστόρημα της Ρέας Γαλανάκη συγκαταλέγεται στη μυθοπλασία τεκμηρίων και συνοδεύεται από την προσπάθεια της συγγραφέως να φωτίσει σημαντικές, κατά την ίδια, πτυχές της ιστορίας και να αναδείξει τα ουσιαστικά ζητήματα που στη συγκεκριμένη περίπτωση αποκτούν πρωτεύουσα σημασία και προς την κατεύθυνση τους επιθυμεί να καθοδηγήσει τον αναγνώστη. Εν προκειμένω ανακλύπει η προβληματική της προστασίας της προσωπικότητας, της τιμής και της ιδιωτικής ζωής των υπαρκτών προσώπων που απεικονίζονται στο λογοτεχνικό έργο καθώς και της ηθικής στάσης του καλλιτέχνη έναντι της πραγμάτευσης της πραγματικής ιστορίας ενός άλλου και της ευθύνης απέναντι στην εξιστόρηση της ζωής του. Ανεξάρτητα από τις θεωρήσεις στα εν λόγω ζητήματα, που εκφεύγουν των ορίων της παρούσας μελέτης¹¹⁶, αξίζει να σημειωθεί ότι η λογοτεχνία που πραγματεύεται πραγματικές ιστορίες και διεκδικεί έμμεσα ή άμεσα τη δικαίωση των προσώπων που κρύβονται πίσω από αυτές, εμφανίζει ομοιότητες με τη δικαιοκή κρίση και την αφήγηση των πραγματικών γεγονότων της ζωής ενός άλλου σε μια δικαστική απόφαση¹¹⁷. Από την άλλη πλευρά η αληθινή ιστορία μιας γυναίκας αποτελεί την έμπνευση πίσω από την αφήγηση της

¹¹⁵ Βλ. σχετ. Γλαντζή, Ε.Α., ό.π. σελ. 30-32, όπου και εννοιολογικοί προσδιορισμοί των άτυπων και τυπικών κοινωνικών θεσμών, και τις εκεί παραπομπές, καθώς και σελ. 327.

¹¹⁶ Βλ. σχετ. Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ, ό.π. σελ. 65-67

¹¹⁷ Βλ. σχετ. Πισκοπάνη, Α.Μ. ό.π., σελ. 207 επ.

Μαρίας Λούκα, αν και δεν επιχειρείται εν προκειμένω η ακριβής καταγραφή των γεγονότων αλλά η μετατροπή τους σε μια ιστορία με συγκεκριμένο μήνυμα. Περιστρέφεται δηλαδή η συγγραφέας γύρω από αυθεντικά εξωκειμενικά γεγονότα τα οποία χειρίζεται μυθοπλαστικά και αξιοποιεί κατά την εκτύλιξη της αφήγησης.

Η ύπαρξη μιας αληθινής ιστορίας πίσω από ένα έργο μυθοπλασίας δίνει σε αυτό άλλη διάσταση στα μάτια του αναγνώστη, ο οποίος το αντιμετωπίζει με διαφορετική προδιάθεση καθώς δεν πρόκειται για αληθοφανή μύθο αλλά για εμπειρική πραγματικότητα και τούτο διότι «το πραγματικό είναι ασύγκριτα πιο συναρπαστικό από ένα επινοημένο δράμα»¹¹⁸. Με αυτό τον τρόπο ο αναγνώστης καταλήγει να μπαινοβγαίνει μέσω της μυθοπλασίας στην εξωκειμενική πραγματικότητα και αντίστροφα με αποτέλεσμα να επανατοποθετείται απέναντι στην πραγματικότητα¹¹⁹. Άλλωστε υπό το πρίσμα της μοναδικής οπτικής και των προθέσεων του κάθε συγγραφέα με το πραγματικό υλικό στα χέρια του «η μη εξαρτώμενη από τον συγγραφέα εξωκειμενική πραγματικότητα καταλήγει να καλεί τον αναγνώστη στην αναζήτηση της λογοτεχνικής της διάστασης, τόσο εντός του συγκεκριμένου έργου, όσο όμως και έξω από αυτό, στον βαθμό που η ανάγνωσή του σηματοδοτεί μια ιδιότυπη, με αναθεωρητικές τάσεις επιστροφή στους κόλπους της»¹²⁰. Το στοιχείο της πραγματικότητας αξιοποιείται ως λογοτεχνικά ενδιαφέρον καθώς ο συγκεκριασμός της μυθοπλασίας με πραγματικά πρόσωπα και γεγονότα αναδεικνύει ένα νέο, ιδιαίτερος ενδιαφέρον πεδίο ανάπτυξης του μυθοπλαστικού λόγου, ενώ ο συνδυασμός λογοτεχνικού και αναφορικού (δημοσιογραφικού, ιστοριογραφικού κλπ) λόγου επιχειρεί στα χέρια ικανών συγγραφέων να αναγάγει τη μη μυθοπλαστική λογοτεχνία σε λογοτεχνία υψηλών προδιαγραφών¹²¹.

Τέλος η επιλογή των υπό εξέταση έργων στηρίχθηκε μεταξύ άλλων στην άμεση αναφορά τους στη δικαιοσύνη και το δίκαιο μέσα από τη διεξαγωγή μιας δίκης. Στην περίπτωση του πρώτου έργου περιγράφεται η δίκη του πρωταγωνιστή και των συνεργών του στην απαγωγή για τα αδικήματα της παράνομης οπλοφορίας και της σύστασης ένοπλης συμμορίας, ενώ το δεύτερο έργο αποτελεί μέρος της δίκης της πρωταγωνίστριας για το αδίκημα της ανθρωποκτονίας και συγκεκριμένα συνιστά την απολογία της. Η εμπλοκή των λογοτεχνικών χαρακτήρων με το δικαίκο σύστημα, αφήνει αρνητική επίγευση στον αναγνώστη. Η απόδοση του δικαίου δεν

¹¹⁸ Βλ. Καβανόζη, Κ., ό.π., σελ. 197 και τις εκεί παραπομπές.

¹¹⁹ Βλ. Καβανόζη, Κ., ό.π. σελ. 161

¹²⁰ Βλ. Καβανόζη, Κ., ό.π. σ. 194-196

¹²¹ Βλ. Καβανόζη, Κ. ό.π. σ. 198-199.

επιτυγχάνεται ουσιαστικά στον μυθιστορηματικό κόσμο και η λογοτεχνία επιχειρεί να αποκαταστήσει την ηθική ανισορροπία. Παρατηρεί λοιπόν κανείς ότι «η λογοτεχνία όπως και η φιλοσοφία έρχεται συχνά και ασκεί κριτική στις κακές νομικές ρυθμίσεις, προβάλλει οράματα ιδανικής οργάνωσης της κοινωνίας, προτάσσει τη δικαιοσύνη, διανοείται την κάλυψη των κενών, την κατάρριψη των απαράδεκτων ρυθμίσεων μηχανεύεται λύσεις ιδεατές ή απλώς προτείνει λύσεις δίκαιες, διαμαρτύρεται για τις αδικίες, προετοιμάζει, η καλύτερα επιχειρεί να προετοιμάσει τους δρόμους του δικαίου, φωτίζει με τη διαισθητική της φαντασία άλλες αναγκαιότητες και δυνατότητες του καιρού»¹²². «Το δίκαιο μέσα στη λογοτεχνία, όπως άλλωστε γενικότερα σε όλο το φάσμα της τέχνης, είναι ο καθρέφτης –ενίοτε παραμορφωτικός, αλλά πάντοτε αποκαλυπτικός– του δικαίου, το έργο τέχνης είναι το δάχτυλο που δείχνει ότι πολλές φορές ο βασιλιάς είναι γυμνός...»¹²³.

---

¹²² Αναστασιάδη, Γ. Η πολιτική ιστορία της Ελλάδας (1909-1967) στη Λογοτεχνία, σ.163, παραπομπή σε *Δίκαιο και Τέχνη του λόγου*, ό.π., σελ. 17.

¹²³ Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ. *Δίκαιο και λογοτεχνία*, ό.π., σελ. 16

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Σε μια επιστολή του ο Kafka έγραφε: «Όταν διαβάζω βιβλία νομικής μου έρχεται στο στόμα μια γεύση από πριονίδι»¹²⁴. Αυτή την ξύλινη αίσθηση επιχειρεί να ανατρέψει η σύνδεση του δικαίου με τη λογοτεχνία και να θέσει το δίκαιο στον καμβά του ανθρώπου καλλιεργώντας έναν ασυμβίβαστο ουμανισμό¹²⁵. Η λογοτεχνία μέσα από την εμβάθυνση στις ζωές των ανθρώπων διαχρονικά και την αναζήτηση της απόλυτης δικαιοσύνης μπορεί να βοηθήσει στην επιδίωξη μιας καλύτερης εκδοχής του δικαίου¹²⁶.

Στον κόσμο των υπό εξέταση έργων η ουσιαστική δικαιοσύνη δεν αποδίδεται μέσα από τη δικαστική πράξη. Οι νομικοί κανόνες με την τυπικότητα και την ψυχρότητά τους αποτυγχάνουν να δικαιώσουν τους χαρακτήρες, να κατανοήσουν την αφετηρία των ενεργειών τους και να αποδεχτούν την αλήθεια τους. Η παραβατική συμπεριφορά των πρωταγωνιστών αντιμετωπίζεται ως ηθικά ορθή ή σε κάθε περίπτωση «μη φευκτέα» και επομένως ακαταλόγιστη, συνεπεία του ψυχισμού, των βιωμάτων τους και της κοινωνικής συνθήκης. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι η λογοτεχνία έχει την ελευθερία και την πολυτέλεια να μη δεσμεύεται από κανόνες, να αποφαινεται χωρίς διαδικαστικές προϋποθέσεις και αυστηρή οριοθέτηση ή ακόμη και ν' αφήνει ζητήματα εκκρεμή χωρίς επίλυση. Κι αυτή η ειδοποιός διαφορά επιτρέπει και καθιστά ευχερέστερη την ουσιαστική επιδίωξη της δικαιοσύνης ως ιδεώδες, αλλά και σύμφωνα με την συγγραφική οπτική και προσέγγιση.

Ως σημαντικοί ρυθμιστικοί παράγοντες, άλλωστε, του βίου εμφανίζονται οι άγραφοι κανόνες και οι άτυποι κοινωνικοί θεσμοί οι οποίοι εντέλει καλλιεργούν συνθήκες αδικίας. Υπό το πρίσμα της παρούσας μελέτης οι πατριαρχικές δομές φαίνεται να επηρεάζουν τις συμπεριφορές των ατόμων και να ευνοούν την έμφυλη αδικία με συνέπεια την ανάγκη για επανεξέταση του περιεχομένου και της αποτελεσματικότητας των τυπικών θεσμών. Μεταξύ των τελευταίων αναντίρρητα σημαντικό ρόλο διεκδικεί η δικαιοσύνη τόσο σε επίπεδο ρυθμιστικού πλαισίου όσο και εφαρμογής του. Ωστόσο, ως καταδείχθηκε ήδη, είναι σημαντική η συμβολή

---

¹²⁴ Δουζίνας, Κ. ό.π., σελ. 9. Ο ίδιος αναφέρει επί λέξει «Θα τολμούσα να πω συμπερασματικά ότι μπορούμε να κατανοήσουμε τη φιλοσοφία του δικαίου και το νόμο μέσα από τη “Jurisprudence” του Klimt ή τις ιστορίες του Kafka πολύ καλύτερα απ' ό,τι μέσα από τα “ξύλινα” εγχειρίδια της νομικής» (σελ. 17)

¹²⁵ Πισκοπάνη, Α.Μ., ό.π., σελ. 221.

¹²⁶ Τσακίρης, Σ.Σ. ό.π., σελ. 119-121

της λογοτεχνίας στην κατεύθυνση της κοινωνικής αφύπνισης αλλά και της θεσμικής αναδιαμόρφωσης.

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, του κατακερματισμού της γνώσης, της υπερπληθώρας της πληροφορίας, της κρίσης των αξιών, της κυριαρχίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της εικόνας, του «πολιτικά ορθού» λόγου και της παράδοξης ανελευθερίας, η επιστροφή στον άνθρωπο και η επαναπροσέγγιση της ουσίας του αποκτά νέο νόημα. Η δικαιοσύνη, πανανθρώπινο και διαχρονικό ζητούμενο, διεκδικώντας τη θέση της στο σύγχρονο κόσμο οφείλει να αναζητήσει όποια συνδρομή μπορεί να την οδηγήσει προς μια καλύτερη εκδοχή της. Κι από την άλλη πλευρά, η λογοτεχνία, φορέας των βαθύτερων αναζητήσεων και αγωνιών του ανθρώπου, μπορεί να διεκδικήσει εξισορροπητικό ρόλο στο σύγχρονο κοινωνικό και θεσμικό γίγνεσθαι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αιμιλιανίδης, Α., Βουτουρής, Π., Μήτας, Σ., Πουργούρης, Μ., (επιμ.) (2020). *Λογοτεχνία και Δίκαιο. Πτυχές μιας πολυσύνθετης Σχέσης*. Αθήνα-Λευκωσία: Νομικές Εκδόσεις Hippasus
- Βαθρακοκοίλης, Β., (2001). *ΕΡΝΟΜΑΚ, Ερμηνεία νομολογία Αστικού Κώδικα*, τόμος Α', Γενικές αρχές, Αθήνα
- Βαμβούκας Μ. (2010). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*, Γρηγορη
- Berelson, B. (1971). *Content Analysis in Communication Research*, New York, Hather Publishing Company.
- Βλάχου, Β. (2003). *Γυναίκα-θύμα άσκησης σωματικής βίας και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*. Αθήνα: Διδακτορική διατριβή
- Γαλανάκη, Ρ. (2006). *Αμίλητα, βαθιά νερά. Η απαγωγή της Τασούλας*. Αθήνα: Καστανιώτη
- Γλαντζή, Ε.Α. (2020). *Φύλο και Εσωτερίκευση της Καταπίεσης: Προσωπική Αυτονομία, Έμφυλη Βία και Δικαιοσύνη*. Αθήνα: Διδακτορική Διατριβή
- Δουζίνας, Κ. (2005). *Νόμος και Αισθητική*. Αθήνα: Παπαζήση
- Καβανόζης, Κ. (2020). *Μυθιστόρημα τεκμηρίων. Τυχερό, η ποιητική του. Από την πρώτη ύλη των ντοκουμέντων στο έργο τέχνης*. Κομοτηνή: Διδακτορική διατριβή
- Κραβαρίτου, Γ. (Επιμ) (2008). *Δίκαιο και Τέχνη του Λόγου*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας
- Λούκα, Μ., (2021). *Μια γυναίκα απολογείται*. Αθήνα: Εκδόσεις Τόπος
- Παπαχρίστου, Θ., Χέλμη, Α., Μαροπούλου, Μ., (2015). *Δίκαιο και λογοτεχνία*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα «www.Kallipos.gr»
- Τσακίρη, Σ.Σ., (2019). *Δίκαιο και Ποίηση*. Αθήνα, Διπλωματική Εργασία.
- Τσιλιμένη, Τασούλα & Πανάου, Πέτρος (2011). «Η γλώσσα των εφήβων στο σύγχρονο ελληνικό εφηβικό μυθιστόρημα» στο *Σύγχρονη Εφηβική Λογοτεχνία. Από την ποιητική στην αναζήτηση της ερμηνείας της*, (επιμ. Κανατσούλη & Πολίτης). Αθήνα: Πατάκης

Διαδικτυακές πηγές

- Κτενάς, Γ., *Απόψεις «Μια γυναίκα απολογείται - Κι εμείς ακόμα δεν της έχουμε ζητήσει συγγνώμη* (29/4/2021) διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/292094_mia-gynaika-apologeitai-ki-emeis-akoma-den-tis-ehoyme-zitisei-sygnomi (5.11.2024)
- Στεργιόπουλος, Α. «*Μια γυναίκα απολογείται*» της *Μαρίας Λούκα, Ως εδώ!* (2021). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://www.toperiodiko.gr> (5.11.2024)
- *Μια γυναίκα απολογείται: Παρουσίαση του βιβλίου της Μαρίας Λούκα /Τετάρτη 2 Ιουνίου 2021 στο καφέ στον κήπο του Νομισματικού Μουσείου* διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: https://youtu.be/cAsQkkpwcvI?si=rXXWgA_1mF12akDQ (5.11.2024)

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Το διήγημα που ακολουθεί γράφτηκε στα πλαίσια εκπόνησης της παρούσας εργασίας και είναι εμπνευσμένο από τη θεματική της. Αποτελεί προϊόν μυθοπλασίας και δεν έχει καμία σχέση με πραγματικά γεγονότα και χαρακτήρες.

Η ΔΙΑΣΚΕΨΗ

Ανέβαινε τα σκαλοπάτια και κρατούσε ένα χοντρό φάκελο κι ένα βιβλίο παχύ σε σχήμα κύβου. Λίγο πριν τα 50, κομψός μέσα στο γκρι σκούρο κοστούμι του συνδυασμένο με μια μοντέρνα, μωβ γραβάτα. Στο πλατύσκαλο τον περίμενε μια νεαρή κοπέλα.

«Κύριε Πρόεδρε, είναι έτοιμα τα έγγραφα για το Υπουργείο. Πρέπει να τα υπογράψετε.»

«Άφησέ τα στο γραφείο μου. Θα τα δω αργότερα.»

Διασταυρώθηκε με μια υπάλληλο στο διάδρομο. Την καλημέρισε. Πίσω του ένας άντρας και μια γυναίκα κουβέντιαζαν χαμηλόφωνα. Αυτή, μελαχρινή, κοντά στα 40, καλοντυμένη, κρατούσε μια μεγάλη τσάντα, κι αυτός, νεαρότερος, με μοντέρνο, αλλά επίσημο ντύσιμο και κάτι έγγραφα στο χέρι. Τους ακολουθούσε μια άλλη γυναίκα με ίσια μακριά μαύρα μαλλιά, περίπου στην ηλικία του Προέδρου, αδύνατη και κομψή. Διόρθωνε το σακάκι της κι ετοιμαζόταν να ανοίξει το χαρτοφύλακά της όταν γύρισε προς το μέρος του.

«Κύριε Πρόεδρε, εγώ θα πάω στο γραφείο μου. Ειδοποιήστε με όταν θα είστε έτοιμοι.»

«Εντάξει κυρία Εισαγγελέα.»

Πιο πίσω σε μικρή απόσταση ακολουθούσαν τέσσερα άτομα. Προχωρούσαν διστακτικά σα να περίμεναν καθοδήγηση. Ξεκλείδωσε μια πόρτα και τους κάλεσε να περάσουν. Ο χώρος ήταν φωτεινός αλλά λίγο ψυχρός. Στο βάθος το επιβλητικό μεγάλο γραφείο με μια δερμάτινη διευθυντική καρέκλα μπροστά από μια δρύινη βιβλιοθήκη. Δεξιά κι αριστερά δυο πολυθρόνες αντικριστά στο γραφείο. Κατασκευασμένες από σκούρο μαόνι με ψηλές, καμπυλωτές πλάτες, λεπτοδουλεμένα σκαλίσματα και φαρδιά μπράτσα, ελαφρώς καμπυλωτά. Πιο κοντά προς την είσοδο ένα μικρό σαλονάκι, με καναπέ, μια πολυθρόνα κι ένα τραπέζι χαμηλό. Σε μια άκρη δυο καρέκλες στεκόταν σαν εφεδρικές.

«Καθίστε.»

Ο Πρόεδρος κινήθηκε προς το γραφείο, ο άντρας και η γυναίκα προχώρησαν με σιγουριά και επέλεξαν τις δυο πολυθρόνες που το πλαισίωναν. Οι υπόλοιποι τέσσερις μοιράστηκαν τον μικρό καναπέ, μια πολυθρόνα και μια καρέκλα.

«Καθίσατε σύμφωνα με την ιεραρχία βλέπω, είπε και χαμογέλασε στη γυναίκα και τον άντρα που κάθισαν κοντά του «εκ δεξιών και εξ ευωνύμων».

«Έτυχε κύριε Πρόεδρε», γέλασε η δεξιά.

Κι ύστερα προς όλους:

«Θέλετε να παραγγείλουμε κάτι;»

Παρά την αρχική άρνηση της ευγένειας, ακολούθησαν παραγγελίες για καφέδες, σκέτους και με ζάχαρη, νερά και χυμούς. Ο Πρόεδρος πήρε στα χέρια του κάτι μικρά τετράγωνα χαρτιά.

«Να επιβεβαιώσουμε λίγο τα ονόματα και τη σειρά που κληρωθήκατε. Πρώτος ο κύριος Γεωργίου».

Ο ένας από τους άντρες που καθόταν στον καναπέ ανασηκώθηκε ελαφρά.

«Ο κύριος Ιωαννίδης».

«Εγώ», σήκωσε το χέρι ο διπλανός του.

«Ο κύριος Νίκας».

Ο άντρας που κάθισε στην καρέκλα έγνεψε «Εδώ».

«Και η κυρία Παπαδοπούλου. Εσείς κληρωθήκατε τελευταία. Είχε εξαντλήσει το δικαίωμα εξαίρεσης κι ο συνήγορος υπεράσπισης».

«Το συνηθίζουν να εξαιρούν γυναίκες;», είπε η κυρία Παπαδοπούλου.

«Ε...σε τέτοια αδικήματα συμβαίνει...». Πήρε μια ανάσα.

«Ας αρχίσουμε...Θα διευκρινίσω κάποια πράγματα για τους ενόρκους».

Ξεκίνησε να εξηγεί κάποια διαδικαστικά θέματα, τι πρέπει να γίνει και πώς. Ποιος ο ρόλος του καθενός και ποια η σειρά των πραγμάτων. Και μετά επί της ουσίας, γιατί αυτό είναι το σημαντικό να κατανοήσουν όλοι. Να αποφασίσουν για τα πραγματικά περιστατικά και πως αντιστοιχούν στους κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Ναι... ίσως καλύτερα να μη μιλάει τόσο θεωρητικά. Καλύτερα με απτά παραδείγματα. Και φυσικά αν έχουν κάποια απορία να μη διστάσουν. Ένα χτύπημα στην πόρτα διέκοψε τον ειρμό του.

«Περάστε».

Ένας άντρας μ' ένα δίσκο άνοιξε την πόρτα.

«Α! έλα Θανάση πέρασε. Καλημέρα.»

Όσο ο Θανάσης άφηνε τους καφέδες, αναζήτησε το πορτοφόλι του και κοίταξε προς τα έξω. Είχε πάρει να χειμωνιάζει, αλλά ο καιρός δεν είχε κρυώσει ακόμη πολύ και τα δέντρα κρατούσαν τα φύλλα τους. Του άρεσε να κοιτάζει τα δέντρα έξω από το παράθυρο. Ο αέρας τους έδινε κίνηση. Ήταν από τις στιγμιαίες αποσπάσεις που επέτρεπε στον εαυτό του. Σε

δευτερόλεπτα επέστρεψε το βλέμμα στο γραφείο, άφησε κάποια χρήματα στο δίσκο και περίμενε την πόρτα να κλείσει.

«Ευχαριστούμε κύριε Πρόεδρε. Στην υγιά σας».

«Λοιπόν επανερχόμαστε. Όπως ακούσατε ήδη, το αδίκημα που εξετάζουμε σήμερα είναι ο βιασμός. Καταλαβαίνετε, έχει ιδιαίτερη βαρύτητα και συνάμα αποδεικτική δυσχέρεια. Διότι, φάνηκε και από την πρόταση της κυρίας εισαγγελέως, η υπαγωγή στο νομικό κανόνα δεν είναι απλή. Και βέβαια στο τέλος έχουμε το λόγο του ενός απέναντι στο λόγο του άλλου.»

«Δηλαδή θα διαλέξουμε ποιον θα πιστέψουμε;» είπε μεταξύ αστείου και σοβαρού ο κ. Νίκας. Πρέπει να 'ταν κοντά στα 30, με τζιν παντελόνι, μπορντό πουλόβερ και κομψά σνίκερς. Καθόταν στην καρέκλα γερμένος ελαφρά μπροστά, κρατούσε το ποτήρι του καφέ και τον ανακάτευε με το καλαμάκι. Ο Πρόεδρος τον κοίταξε.

«Δεν θα δια...» ξεκίνησε να λέει. Κι ύστερα σα να το μετάνιωσε «Τι εννοείτε;»

Ο νεαρός σταμάτησε απότομα να ανακατεύει τον καφέ. Ακούμπησε στην πλάτη της καρέκλας και κοίταξε όλους γύρω του που είχαν στραφεί προς το μέρος του και τον κοιτούσαν.

«Ε ...εννοώ...πως θα διαλέξουμε...; Δηλαδή θέλω να πω είναι δύσκολο...».

«Ναι αυτό σας είπα εξαρχής. Υπάρχει αποδεικτική δυσχέρεια. Λοιπόν. Κάποια νομικά ζητήματα τα ακούσατε ήδη. Θέλετε να ξεκινήσετε να μου λέτε κάποιες σκέψεις σας να δούμε που βρισκόμαστε και να εξηγούμε και στην πορεία».

Η κ. Παπαδοπούλου, γύρω στα 50, κρατούσε αγκαλιά μια μεγάλη τσάντα. Έψαξε κάπου να την αφήσει, χωρίς επιτυχία, κι ύστερα τη στρίμωξε δίπλα της. Ανασκουμπώθηκε στην πολυθρόνα και τράβηξε τη φούστα της προς τα γόνατα.

«Εγώ είμαι λίγο μπερδεμένη. Δεν ήταν ξεκάθαρη και η κατάθεση της κοπέλας. Σα να μην ήταν σίγουρη τι έγινε. Πώς να είμαστε εμείς... Κι είναι βαρύ, τώρα, να πεις ένοχος. Δηλαδή είναι βαρύ το αδίκημα» και στρεφόμενη προς τον Πρόεδρο «Εσείς τι λέτε; Που έχετε κι εμπειρία;»

«Εγώ θα μιλήσω στο τέλος».

«Η κυρία Εισαγγελέας είπε ένοχος πάντως», συνέχισε η κ. Παπαδοπούλου.

«Δεν είναι δεσμευτική η πρότασή της. Φυσικά τη λαμβάνουμε υπόψη, ανέπτυξε πολύ καλά και με λεπτομέρεια και το πραγματικό και το ουσιαστικό σκέλος».

«Αν καταδικαστεί τι ποινή θα πάρει; Θα 'ναι με αναστολή ή θα μπει φυλακή κατευθείαν;» είπε ο κ. Γεωργίου, καθώς έσκυψε μπροστά κι ακούμπησε το φλυτζάνι του καφέ

στο τραπεζάκι. Γύρω στα 45, φορούσε ένα καφέ σακάκι κι ένα μπλε υφασμάτινο παντελόνι. Κάθισε πάλι προς τα πίσω και κοίταξε τον Πρόεδρο. Από δίπλα ο κ. Ιωαννίδης, ένας άντρας κοντά στα 60, λίγο ευτραφής με αραίωση και γυαλιά, κούνησε το κεφάλι σα να είχε την ίδια απορία.

Ο Πρόεδρος κοίταξε λίγο έξω από το παράθυρο. Για δευτερόλεπτα. Κι ύστερα μ' ένα ανεπαίσθητο σφίξιμο στα χείλη γύρισε τα μάτια φευγαλέα στην δεξιά και τον αριστερό. Πήρε μια ανάσα, έψαξε κάτι σημειώσεις, τις πήρε μπροστά του άρχισε να εξηγεί. Για το έγκλημα, το απλό και το σύνθετο, την αντικειμενική και υποκειμενική του υπόσταση και το δόλο, τον άμεσο και τον ενδεχόμενο, και τον καταλογισμό. Και τα αγαθά, όχι τα απλά τα καθημερινά, τα άλλα, τα έννομα. Και για τα στοιχεία του εγκλήματος, τι είναι το καθένα, τι βία και τι απειλή και τι γενετήσια πράξη και τι εξαναγκασμός, γιατί είναι έννοιες νομικές και δεν μπορεί κανείς να δώσει ότι σημασία φαντάζεται. Κι η ενοχή πρέπει να είναι χωρίς αμφιβολίες, γιατί οι αμφιβολίες, έστω και ελάχιστες, αθρώνουν. Το θέμα της ποινής, είπε, έρχεται τελευταίο. Η επιμέτρηση γίνεται βάσει κριτηρίων. Που όμως δεν θα έπρεπε να τους απασχολεί στο παρόν στάδιο. Ούτε θα το κρίνουν άμεσα. Αλλά αν αποφανθούν περί ενοχής ομόφωνα ή κατά πλειοψηφία θα ανέβουν πάλι στην έδρα να ακολουθήσει η συζήτηση περί της ποινής. Οι ένορκοι άκουγαν με προσοχή.

«Δεν μας είπατε για την ποινή. Πόσα χρόνια είναι;» επέμεινε ο κ. Ιωαννίδης.

«Η ποινή είναι κάθειρξη με πλαίσιο 10 έως 20 έτη. Μειώνεται αν αναγνωριστούν ελαφρυντικά. Ωστόσο, όπως σας εξήγησα ήδη, είναι πρωθύστερο, διότι προηγείται η κρίση περί της ενοχής. Να ξαναδούμε λίγο τα πραγματικά περιστατικά. Το δυσχερές εν προκειμένω είναι ότι δεν έχουμε αποδεικτικά στοιχεία από την ιατροδικαστική έκθεση, καθώς δεν υπήρξαν σημάδια άσκησης σωματικής βίας. Επίσης είναι βέβαιο ότι υπήρξε συνουσία, γεγονός που δεν αρνείται ο κατηγορούμενος. Επομένως το ζήτημα είναι να διαγνώσουμε αν υπήρξε εξαναγκασμός, δηλαδή ουσιαστικά αν ότι έγινε, έγινε με συναίνεση της εγκαλούσας. Η συναίνεση θυμίζω πρέπει να καλύπτει όλη την πράξη, δηλαδή να μην ανακληθεί στη διάρκεια».

«Ε, τώρα κύριε Πρόεδρε, συγγώμη που θα το πω, αλλά πού πήγαινε κι αυτή η κοπέλα», είπε ο κ. Ιωαννίδης, «δηλαδή αν δεν ήθελε, έπρεπε να το περιμένει, έπρεπε να φυλαχτεί αν δεν ήθελε. Γνωριμία απ' το ίντερνετ, δεν τον είχε ξανασυναντήσει, κι είχαν μιλήσει και ερωτικά από πριν, και φλέρταραν και την πήγε και σπίτι κι έκατσε για ποτό...τι κάνει νιάου νιάου».

«Αυτοπροσκληθήκε στο σπίτι. Κι όποιος δέχεται στο σπίτι του κάποιον δεν σημαίνει ότι συναινεί και σε γενετήσιες πράξεις πάσης φύσεως. Αφήστε που οι γνωριμίες μέσω ίντερνετ είναι το σύνηθες πλέον. Μέχρι και σε γάμο καταλήγουν. Συγνώμη κύριε Πρόεδρε που επεμβαίνω αλλά...» η δεξιά γύρισε και κοίταξε τον Πρόεδρο και σταμάτησε.

«Ακούμε όλες τις απόψεις και συνεκτιμούμε τα δεδομένα που έχουμε», είπε ο Πρόεδρος χωρίς άλλο σχόλιο.

«Δεν εννοούσα κάτι κύριε Πρόεδρε», συνέχισε ο κ. Ιωαννίδης, «εννοώ, πρέπει να προσέχουν τις κακοτοπιές τα κορίτσια, να μην εμπιστεύονται αγνώστους».

«Μερικές απ' αυτές τις ιστοσελίδες γνωριμιών, έχουν τέτοιο σκοπό. Πώς να το πω δηλαδή, είναι γνωστό σε όλους όσους συμμετέχουν ότι συναντιούνται με σκοπό την επαφή. Είναι κι άλλες βέβαια για πιο σοβαρές γνωριμίες», είπε ο κ. Νίκας.

«Τα νέα παιδιά έχουν ξεφύγει σήμερα, τι να πει κανείς. Πού να δείτε και στα σχολεία τι βλέπουμε κάθε μέρα. Από μικρά ξεκινούν», είπε σκεπτικά η κ. Παπαδοπούλου.

«Δεν μπαίνουν μόνο νέα παιδιά στις ιστοσελίδες. Μπαίνουν και μεγαλύτερα παιδιά», σχολίασε με πονηρό μειδίαμα ο κ. Νίκας και όλοι χαμογέλασαν.

«Το θέμα δεν είναι τι είδους ιστοσελίδες υπάρχουν και με τι σκοπούς χρησιμοποιούνται. Το ζήτημα που μας απασχολεί πρωτίστως είναι αν ότι συνέβη μεταξύ του κατηγορουμένου και της εγκαλούσας έγινε με τη συναίνεση της. Πρέπει να εστιάσουμε σε ότι έχουμε μπροστά μας. Στα στοιχεία της δικογραφίας», είπε ο Πρόεδρος.

«Εγώ θυμάμαι ότι η κοπέλα είπε σε κάποιο σημείο ότι το είχε κι αυτή στο μυαλό της. Κι ότι της άρεσε ο νεαρός. Κι ήθελε κι αυτή. Λάθος θυμάμαι;», είπε ο κ. Γεωργίου.

«Κι εγώ θυμάμαι κάτι παρόμοιο», είπε ο κ. Ιωαννίδης.

«Όχι ότι ήθελε. Δεν είπε ακριβώς ότι ήθελε. Το σκεφτόταν ότι μπορεί και να το ήθελε αλλά δεν πρόλαβε ν' αποφασίσει γιατί της όρμηξε αυτός και μετά πάγωσε και δεν μπορούσε να αντιδράσει, αλλά μετά σίγουρα δεν ήθελε. Ναι, σίγουρα μετά δεν της άρεσε κι ήθελε να σταματήσει γιατί της έκανε πράγματα που δεν τα ενέκρινε αυτή. Εγώ κάτι τέτοιο θυμάμαι» είπε η κ. Παπαδοπούλου, «αλλά δεν κατάλαβα, δεν ξέρω αν το είπε κιόλας, πως το έδειξε αυτό στον άλλον».

«Ε, δεν το έδειξε καλά μάλλον. Γι' αυτό κι ο άλλος είπε ότι απορεί που βρέθηκε σ' αυτή τη θέση», είπε ο κ. Νίκας.

«Αλλά αν ήταν πράγματι τόσο θολό το τοπίο θα έφτανε κι ως εδώ η κοπέλα; Να μπλέξει με δικαστήρια και να εκτίθεται μ αυτό τον τρόπο;» σκέφτηκε φωναχτά ο κ. Ιωαννίδης.

«Δεν πιστεύω πάντως πως είναι για εκδίκηση, όπως είπε ο κατηγορούμενος. Επειδή γύρισε στην άλλη σχέση του και δεν προχώρησε μαζί της. Αυτά μου φαίνονται χαζομάρες», είπε ο κ. Γεωργίου.

«Εσείς έχετε καταλήξει;», απευθύνθηκε η κ. Παπαδοπούλου στους Δικαστές. «Επειδή έχετε περισσότερη εμπειρία, να μας πείτε τη γνώμη σας».

«Οι συνάδελφοι θα μιλήσουν πριν από μένα, όπως είπαμε με τη σειρά. Φυσικά μπορούν στη συζήτηση να συμμετέχουν όλοι αλλά δεν θέλουμε να επηρεαστεί η ψήφος κανενός», επενέβη ο Πρόεδρος.

«Δύσκολη δουλειά κάνετε κι εσείς. Τι να πω», αναστέναξε η κ. Παπαδοπούλου.

«Επειδή είδα ότι υπάρχουν κάποιες αμφιβολίες για το τι είπε η εγκαλούσα στην κατάθεσή της θα μπορούσαμε να υπενθυμίσουμε κάποια σημεία. Τουλάχιστον τα κρίσιμα».

«Μπορούμε;», ρώτησε ο κ. Ιωαννίδης.

«Βεβαίως. Θα ζητήσουμε από την κ. Γραμματέα τα πρόχειρα πρακτικά. Ίσως μας βοηθήσει να ξεκαθαρίσουμε κάποια πράγματα». Ο Πρόεδρος μίλησε στο τηλέφωνο και είπε «Θα περιμένουμε λίγο, να έρθει η κ. Γραμματέας».

Σα να χτύπησε ένα αόρατο κουδούνι κι οι ένορκοι χαλάρωσαν στις θέσεις τους. Θυμήθηκαν τα μισοτελειωμένα ροφήματα κι άρχισαν να κουβεντιάζουν μεταξύ τους. Ο κ. Ιωαννίδης τελικά είχε συναντήσει τον κ. Νίκα όταν είχε πάει στην τράπεζα να κάνει ρύθμιση στο δάνειο του. Το θυμήθηκε που τον ήξερε. Κι ο κ. Γεωργίου απορούσε πως τόσα χρόνια σε σχολεία δεν είχε συναντήσει την κ. Παπαδοπούλου. Ήταν καθηγητής κι αυτός, μαθηματικός, στην ίδια περιοχή. Η δεξιά κι ο αριστερός δεν έμοιαζαν να είναι σε διάλειμμα. Είχαν ζητήσει από τον Πρόεδρο κάποια έγγραφα της δικογραφίας και τα μελετούσαν. Λίγα λεπτά αργότερα χτύπησε η πόρτα.

«Ελάτε κ. Γραμματέα», είπε ο Πρόεδρος και αφού πήρε στα χέρια του τα έγγραφα που του έδωσε ξεκίνησε να τα ξεφυλλίζει. Η γραμματέας χαιρέτησε και έκλεισε την πόρτα πίσω της.

«Δεν θα διαβάσω όλη την κατάθεση από την αρχή. Θα εστιάσω στα κρίσιμα σημεία της. Κυρίως στις απαντήσεις της εγκαλούσας. Αν θελήσουμε και κάτι άλλο συμπληρωματικά το βλέπουμε στη συνέχεια» είπε ο Πρόεδρος. Πήρε μια ανάσα και άρχισε να διαβάζει γρήγορα και κάπως μηχανικά.

«...Εξελίχθηκε σε ωραίο ραντεβού κι ας ήταν η πρώτη φορά που βλεπόμαστε από κοντά. Ένιωθα σα να τον ξέρω. Περάσαμε πολύ καλά όλο το βράδυ. Μου φάνηκε ενδιαφέρον τύπος. Υπήρξε κάποιο φλερτ μεταξύ μας. Όταν ξεκινήσαμε να φύγουμε προσφέρθηκε να με πάει σπίτι με το αμάξι του. Το σκέφτηκα λίγο και τελικά συμφώνησα γιατί ήταν αργά. Δεν ήταν μακριά το σπίτι μου από κει, κοντά 800 μέτρα, δεν άξιζε να πάρω ταξί αλλά και να περπατάω αυτή την απόσταση μέσα στα σκοτάδια δεν το ήθελα. Όχι δεν ένιωσα απειλή τότε. Φτάσαμε στο σπίτι και ουσιαστικά αυτοπροσκλήθηκε μέσα για να δει τον χώρο. Είχαμε νωρίτερα μια κουβέντα. Ήθελα να κάνω μια ανακαίνιση και ως μηχανικό τον ρώτησα τη γνώμη του. Δίστασα λίγο. Ουσιαστικά εκείνη την ώρα έπρεπε να το ξεκόψω αλλά με παρέσυρε η ορμητικότητά του. Μέχρι να το σκεφτώ είχε βγει από το αυτοκίνητο και με περίμενε στην είσοδο. Μπήκαμε μέσα. Του έδειξα το σημείο που ήθελα να βάλω γυψοσανίδα να διαχωρίσω το σαλόνι, να μου πει γνώμη, αν γινόταν δηλαδή. Αυτός φλυαρώντας άρχισε να περιηγείται στο σπίτι. Από ευγένεια πρόσφερα ποτό. Όπως καθόμασταν κουβέντα στην κουβέντα όρμηξε και με φίλησε. Ανταποκρίθηκα. Στην αρχή τουλάχιστον. Σκεφτόμουν πως κανονικά δεν έπρεπε να του έχω επιτρέψει να με φέρει σπίτι, άρα του έδωσα κάτι σαν πράσινο φως. Τον άφησα να μπει μέσα, άρα κι άλλο πράσινο φως. Δεν ήθελα να κάνω σεξ από το πρώτο ραντεβού, αλλά κάπου μέσα μου τον δικαιολογούσα. Και δεν αντέδρασα. Σιγά σιγά άρχισε να γίνεται πιο επιθετικός. Κάτι δεν μου άρεσε. Άρχισε να εκδηλώνει βίαιη συμπεριφορά...Δηλαδή απότομες, βίαιες κινήσεις, μου έσφιγγε με δύναμη τα χέρια, μου τράβηξε τα μαλλιά. Άρχισα να πονάω. Σταμάτησα και προσπάθησα να σηκωθώ. Με τράβηξε και με έριξε στον καναπέ. Πήγε να μου βγάλει τα ρούχα. Πήγα να τον σταματήσω αλλά μου έπιασε τα χέρια. Μετά έπεσε πάνω μου με το βάρος του και με ακινητοποίησε. Άρχισε μια πάλη αλλά ήταν πολύ δυνατός. Όσο αντιστεκόμουν τόσο πιο πολύ θαρρείς πείσμωνε. Ήταν μάταιο. Μου έσκισε το καλσόν. Κατέβασε το εσώρουχο και πριν το καταλάβω...με βίασε. Όχι δεν φώναξα. Δεν ξέρω γιατί. Πάγωσα. Δεν θυμάμαι αν είπα όχι, ή σταμάτα. Το έδειξα όμως. Πρέπει να το κατάλαβε. Σίγουρα το κατάλαβε. Αν είπε κάτι; Έλεγε διάφορα πρόστυχα. Κι ότι γουστάρει που είμαι άγρια. Ότι ξέρει πως μ' αρέσει. Θυμάμαι ότι ένιωθα παγιδευμένη. Πως δεν είχα φωνή...Κάποια στιγμή είχε βάλει τα χέρια γύρω απ' το λαιμό μου. Δεν είχα ανάσα. Μετά τελείωσε και είπε ότι πρέπει να φύγει γιατί έχει δουλειά το πρωί. Κι ότι περάσαμε πολύ ωραία. Όταν έφυγε; Τι έκανα; Ένιωσα τυχερή που δεν έπαθα χειρότερα. Που ζω. Έτρεξα να κάνω ντους. Την άλλη μέρα πήγα κανονικά στη δουλειά. Δεν το είπα σε κανέναν στην αρχή. Αργότερα, μετά από μέρες, το είπα στην κολλητή μου. Δεν θυμάμαι πότε ακριβώς. Ούτε καταγγελία έκανα

αμέσως. Γιατί; Γιατί ντρεπόμουν. Ένιωθα άσχημα με τον εαυτό μου. Πως κάπως το προκάλεσα. Γιατί δεν ήξερα αν θα με πιστέψουν. Δεν ήθελα να περάσω αυτό που περνάω τώρα. Δεν είναι ότι άλλαξα γνώμη μετά. Πέρασα ένα διάστημα πολύ δύσκολα. Πήγα σε ψυχολόγο. Διαχειρίστηκα ότι μου συνέβη. Συνειδητοποίησα ότι δεν φταίω. Κι έτσι αποφάσισα να ξεκινήσω αυτή τη διαδικασία, ακόμη κι αν είχε περάσει καιρός. Ακόμη κι αν ήξερα πόσο θα με δυσκολέψει...»

Ο Πρόεδρος σταμάτησε και σήκωσε τα μάτια. Όλοι άκουγαν χωρίς να μιλάνε. Πέρασε λίγη ώρα και δεν πήρε κανείς το λόγο. Ο ίδιος συνέχισε.

«Νομίζω πως τα συγκεκριμένα μας καλύπτουν από την πλευρά αυτή. Μπορώ να διαβάσω κι ένα απόσπασμα από την απολογία του κατηγορουμένου.»

Κούνησαν συγκαταβατικά τα συνοφρυωμένα πρόσωπα. Ένας, δυο σαν να μουρμούρισαν ένα θολό «ναι».

«...Γνωριστήκαμε μέσω μιας ιστοσελίδας. Είχα σχέση αλλά δεν τα πηγαίναμε καλά και αναζητούσα διεξόδους. Πήγαμε για ποτό και υπήρχε χημεία. Το κατάλαβα. Υπήρχε έλξη. Προσφέρθηκα να την γυρίσω σπίτι. Δεν είχα συγκεκριμένο σκοπό. Αυτή μου είπε ότι ήθελε να κάνει ανακαίνιση στο σπίτι της και θεώρησα ότι ήταν αφορμή για να με καλέσει για ποτό. Πήρα πρωτοβουλία να πάω στο σπίτι γιατί ήταν σαφές ότι το ήθελε. Είναι ωραία γυναίκα και φυσικά το ήθελα κι εγώ. Αλλά ότι έγινε έγινε συναινετικά. Όπως σας το είπα κι απ' την αρχή. Δεν έκανα τίποτε χωρίς τη θέλησή της. Με κάλεσε μέσα, έβαλε να πιούμε ποτό, καθίσαμε και το ένα έφερε το άλλο. Δεν μου είπε όχι. Ούτε σταμάτα. Τίποτε. Ήρθαμε σε επαφή κανονικά. Δεν κατάλαβα οποιαδήποτε στιγμή ότι δεν θέλει. Ούτε έχω ανάγκη να εξαναγκάσω κάποια γυναίκα να 'ρθει μαζί μου. Ποτέ δεν είχα τέτοια θέματα. Δεν ήμουν βίαιος. Δεν είμαι τέτοιος άνθρωπος. Τώρα μπορεί πάνω στη φάση να γίνει κάτι πιο έντονο, αλλά ποτέ χωρίς συναίνεση. Δεν θυμάμαι να έγινε κάτι τέτοιο εκείνη τη νύχτα. Δεν ξέρω γιατί με κατήγγειλε. Δεν μπορώ να το εξηγήσω. Ξέρω όμως ότι πέρασε καιρός μέχρι να με καταγγείλει. Γιατί δεν πήγε την άλλη μέρα αφού πίστευε ότι τη βίασα; Δεν μπορώ να ξέρω τι σκοπούς έχει ο καθένας. Ίσως να φταίει ότι εγώ δεν συνέχισα μαζί της σχέση. Δεν την ξαναπήρα τηλέφωνο και δεν βγήκαμε ξανά. Δεν ήταν κάτι σοβαρό για μένα. Έτσι κι αλλιώς δηλαδή. Μετά έμεινα με τη σχέση μου και είμαστε ακόμη μαζί... Δεν ξέρω γιατί με κατήγγειλε. Ξέρω πως είμαι αθώος και δεν βίασα καμία γυναίκα».

Ένα χτύπημα στην πόρτα διέκοψε την ανάγνωση. Μια γραμματέας ζήτησε συγγνώμη και έφερε κάποια έγγραφα στη δεξιά για υπογραφή. Το ακούσιο μικρό διάλειμμα επανέφερε την ομήγυρη στην στιγμή της κρίσης.

«Λοιπόν, δεν νομίζω ότι χρειαζόμαστε κάποιο άλλο σημείο από τις καταθέσεις. Επανήλθαν στη μνήμη μας πολύ ζωντανά οι εικόνες. Έχετε κάποια απορία ή κάτι που θέλετε να συζητήσουμε πριν περάσουμε στην ψηφοφορία;», είπε ο Πρόεδρος κι έβαλε στην άκρη τα πρόχειρα πρακτικά.

«Πήγαινε γυρεύοντας όπως και να 'χει κι αυτή η κοπέλα», είπε ο κ. Γεωργίου, «τι ήθελε και τον έβαλε σπίτι της και του 'δωσε και θάρρος. Δεν είπε και τίποτε. Που να το καταλάβει ο άλλος ότι δεν ήθελε.».

«Ε, ναι... Δεν πρόσεχε», είπε ο κ. Ιωαννίδης.

«Όπως σας εξήγησα και στην αρχή πρέπει πρώτα να καταλήξουμε στο τι έγινε. Σαν πραγματικά περιστατικά, σαν γεγονότα να το πω απλά. Και μετά να δούμε αν υπήρχε πρόθεση και σε τι βαθμό. Δηλαδή ουσιαστικά τι ήθελε ο καθένας. Ως προς τα πραγματικά περιστατικά είμαστε σίγουροι; Όπως είπαμε η συνουσία ομολογείται. Το ζήτημα είναι αν υπήρξε και εξαναγκασμός, άσκηση βίας».

«Αυτή λέει πως υπήρξε βία. Αυτός λέει πως δεν υπήρξε. Θεός κι η ψυχή τους.», είπε η κ. Παπαδοπούλου και ξεφύσηξε ελαφρά. «Αλλά εγώ νομίζω κάτι έγινε εκεί. Δηλαδή κι η κοπέλα δεν θα έμπλεκε έτσι χωρίς λόγο. Δεν φαίνεται να λέει ψέματα. Την πίεσε κάπως χωρίς να το θέλει.».

«Ούτε κι ο κατηγορούμενος μου φάνηκε να λέει ψέματα», είπε ο κ. Νίκας, «τουλάχιστον ως προς το ότι δεν κατάλαβε ότι δεν ήθελε. Και δεν έχουμε και καμιά απόδειξη ότι ασκήθηκε βία».

«Αυτό είναι αλήθεια, όπως είπαμε, η ιατροδικαστική έκθεση δεν αναφέρει κανένα εύρημα. Θυμίζω όμως ότι έγινε πολύ αργότερα, οπότε είναι και απόλυτα φυσιολογικό να μην βρεθεί κάτι ακόμη και να υπήρχε. Να επιβεβαιώσουμε, λίγο την ημερομηνία σε σχέση με το συμβάν», έσκυψε ο Πρόεδρος στη στοίβα με τα έγγραφα και άρχισε να ψάχνει.

«Εδώ την έχω κ. Πρόεδρε», άπλωσε το χέρι η δεξιά και του έδωσε ένα δισέλιδο, «νομίζω ένα εξάμηνο περίπου απέχει από την φερόμενη ως ημερομηνία τέλεσης. Και, επιτρέψτε μου να το πω, δεν εισφέρει κάτι στη δικογραφία. Αν όμως είχε γίνει αμέσως, νομίζω θα είχαμε άλλα ευρήματα και θα ήταν άλλη και η σημερινή μας συζήτηση και ο προβληματισμός μας».

«Εσείς πιστεύετε ότι έγινε, δηλαδή; Αυτό εννοείτε;», ρώτησε η κ. Παπαδοπούλου.

«Θα πω την άποψη μου και θα ψηφίσω όταν έρθει η σειρά μου, αλλά για την ώρα λέω πως δεν πείστηκα από την επιχειρηματολογία του κατηγορουμένου», απάντησε και κοίταξε τον Πρόεδρο.

Ο αριστερός ανασήκωσε τα φρύδια και κούνησε το κεφάλι σαν να συμφωνούσε. Ο Πρόεδρος παρέμεινε ανέκφραστος.

«Να ρωτήσω, με όλο το θάρρος, δηλαδή, επειδή εμείς δεν ξέρουμε απ' αυτά κι εσείς έχετε την εμπειρία. Πως πείθεσαι ή δεν πείθεσαι από την κατάθεση κάποιου; Πως καταλαβαίνεις αν λέει ψέματα;», είπε ο κ. Ιωαννίδης, «γιατί εδώ είναι αυτό που είπατε στην αρχή κ. Πρόεδρε, ο λόγος του ενός απέναντι στο λόγο του άλλου. Που ξέρουμε εμείς ποιος είναι καλύτερος ηθοποιός;».

«Κανείς δεν ξέρει ποιος είναι καλύτερος ηθοποιός και κανείς δεν είναι μέσα στο μυαλό κανενός. Με ανθρώπινα μέτρα κρίνουμε, αν και δυστυχώς αναμένεται από εμάς έργο θεϊκό. Το έργο της απονομής της δικαιοσύνης. Η εμπειρία σαφώς μετράει. Αλλά μετράει κι η εμπειρία της ζωής. Κι ο νόμος γι' αυτό σας αποδίδει αυτό το ρόλο. Να εισφέρετε τη δική σας γνώση και άποψη εκπροσωπώντας την κοινωνία. Στο ποινικό χρησιμοποιείται η ηθική απόδειξη, όπως τη λέμε. Με λίγα λόγια αποφασίζουμε με βάση τη συνείδηση και την πεποίθησή μας χωρίς προκαταλήψεις».

«Κι αν δεν είμαστε σίγουροι;», συνέχισε ο κ. Ιωαννίδης.

«Εκεί έρχεται το τεκμήριο της αθωότητας, για το οποίο σας μίλησα στην αρχή. Οι αμφιβολίες οδηγούν σε αθώωση του κατηγορουμένου».

«Εγώ πάντως δεν είμαι σίγουρος. Δηλαδή αυτό νομίζω έτσι που τα σκέφτομαι μέσα μου τα πράγματα. Και δεν μπορώ να πάρω και στο λαιμό μου τον άνθρωπο. Να πάρω τέτοια ευθύνη.», σκέφτηκε φωναχτά ο κ. Ιωαννίδης.

«Η ευθύνη υπάρχει εκ της θέσεως σας, προς οποιαδήποτε κατεύθυνση κι αν κινηθείτε», συγγνώμη πάλι που παρεμβαίνω κ. Πρόεδρε, είπε η δεξιά.

«Έχεις δίκιο Ελένη, οφείλουμε να το πούμε κι αυτό. Γιατί μοιάζει να βαραίνει η απόφαση της ενοχής που έχει εμφανείς συνέπειες στον κατηγορούμενο. Αλλά η απόφαση, όποια κι αν είναι, έχει το ίδιο βάρος».

«Καλύτερα 100 ένοχοι ελεύθεροι, παρά ένας αθώος στη φυλακή. Κάτι τέτοιο δεν λένε κ. Πρόεδρε;», είπε ο κ. Νίκας. «Γιατί κι εγώ δεν νομίζω ότι κατάλαβε ο κατηγορούμενος ότι η κοπέλα δεν ήθελε, αν δεν ήθελε τέλος πάντων».

«Εσείς θεωρείτε δηλαδή κι ότι ήταν εντελώς συναινετικό; Για την αιτιολογία σας ρωτάω», έσκυψε ο Πρόεδρος και κάτι σημείωσε.

«Δεν το ξέρω αυτό, αλλά δεν νομίζω ότι ο άνθρωπος πήγε εκεί να βιάσει την κοπέλα και είχε πρόθεση τέλος πάντων. Ούτε και ότι άλλαξε κάτι στην πορεία. Να έδειξε η κοπέλα ότι δεν ήθελε κι αυτός να συνέχισε, δεν το πιστεύω έτσι που τον είδα δηλαδή. Απ' όλη την παρουσία και όσα είπε κλπ. Όπως και να 'χει δεν είμαι σίγουρος. Αυτό που είπατε δηλαδή με τις αμφιβολίες. Αν μπορούμε να το πούμε κι έτσι.»

«Αν κατάλαβα καλά ο κ. Ιωαννίδης και ο κ. Νίκας σχηματίσατε κάποια άποψη. Έχετε καταλήξει; Οι άλλοι είστε έτοιμοι, να προχωρήσουμε σε ψηφοφορία; Κι εμείς παιδιά έτοιμοι, έτσι;» γύρισε ο Πρόεδρος τελειώνοντας τη φράση του και κοίταξε τους συναδέλφους του. Η δεξιά κι ο αριστερός έγνευσαν θετικά.

«Ναι, μάλλον» είπε ο κ. Γεωργίου.

Ο Πρόεδρος πήρε μπροστά του ένα χαρτί και άρχισε να σημειώνει.

«Με τη σειρά που κληρωθήκατε λοιπόν. Ο κ. Γεωργίου πρώτος»

«Εγώ...θα συμφωνήσω κι εγώ. Νομίζω η κοπέλα στην αρχή ήθελε. Μετά άλλαξε γνώμη. Δεν έγινε αυτό κατανοητό. Δεν είχε πρόθεση νομίζω ο κατηγορούμενος.»

«Άρα έλλειψη δόλου λέτε. Αθώος; Ή αμφιβολίες;» Ανασήκωσε το βλέμμα ο Πρόεδρος.

«Έχει σημασία;»

«Έχει για την αιτιολογία της απόφασης. Το αποτέλεσμα είναι αθώωση ούτως ή άλλως. Αλλά, ναι, αν διατηρούμε αμφιβολίες είναι κάτι που το διαχωρίζουμε. Είναι άλλο όπως καταλαβαίνετε να αποδεικνύεται η αθωότητα κάποιου και άλλο να μην αποδεικνύεται η ενοχή του».

«Τότε, θα πω, αμφιβολίες.»

«Ο κ. Ιωαννίδης;»

«Αμφιβολίες κι εγώ.»

«Ο κ. Νίκας;»

«Όπως είπα. Αθώος. Αμφιβολίες».

Και η κ. Παπαδοπούλου.

«Αχ, κ. Πρόεδρε, δεν ξέρω. Ειλικρινά. Δύσκολο. Πολύ δύσκολη απόφαση».

«Θέλετε περισσότερο χρόνο; Θέλετε να συζητήσουμε κάτι; Δεν μας πιέζει κανείς».

«Όχι. Δηλαδή αν κατάλαβα καλά. Αφού δεν είμαι βέβαιη. Σημαίνει ότι αμφιβάλλω. Κάπως έτσι δεν πάει;»

Ο Πρόεδρος την κοίταξε. Μετά από μια μικρή παύση ξαναγύρισε το βλέμμα του στα γραπτά του.

«Εσείς πρέπει να το απαντήσετε αυτό».

Η κ. Παπαδοπούλου πέρασε το βλέμμα της απ' όλους σα να έψαχνε υποστήριξη. Ή απαντήσεις. Ύστερα έπιασε την τσάντα της και την άνοιξε. Έχωσε μέσα το χέρι της και άρχισε ν' ανακατεύει τα πράγματα σα να ήθελε κάτι σημαντικό να βρει. Μετά από λίγο σταμάτησε. Έκλεισε την τσάντα και την άφησε στην άκρη. Πήρε μια βαθιά ανάσα. Έσκυψε και κοίταξε προς το πάτωμα. Σούφρωσε τα χείλια. Σήκωσε το κεφάλι.

«Αμφιβολίες, τότε, θα πω κι εγώ κ. Πρόεδρε. Με βάση τη συνείδησή μου, που είπατε. Δεν μπορώ να σηκώσω το βάρος δηλαδή να πω ένοχος. Αφού δεν είμαι σίγουρη», είπε κι ήπιε δυο γουλιές απ' το μπουκάλι με το νερό της. «Ν' ανοίξουμε λίγο το παράθυρο;».

Ο αριστερός σηκώθηκε και άνοιξε ένα παράθυρο.

«Δεν αισθάνεστε καλά;», τη ρώτησε.

«Όχι, εντάξει, είμαι. Λίγο μια δυσφορία ένιωσα.»

«Τελειώνουμε σύντομα», είπε ο Πρόεδρος, «εκτός αν θέλετε να κάνουμε ένα μικρό διάλειμμα. Να ρίξετε λίγο νερό στο πρόσωπο σας. Να βγείτε να πάρετε λίγο αέρα».

«Όχι εντάξει είμαι. Μην ανησυχείτε».

«Οπότε, ήδη, έχουμε αθώωση με τις ψήφους των ενόρκων. Συνεχίζουμε λοιπόν. Παύλο, εσύ;»

«Εγώ κ. Πρόεδρε θα πω ένοχος. Πιστεύω ότι η εγκαλούσα έκανε σαφές ότι δεν ήθελε να προχωρήσει ο κατηγορούμενος, αν όχι με λόγια σίγουρα με τη σωματική της αντίδραση, αλλά αυτός παρόλο που το αντιλήφθηκε δεν το έλαβε υπόψη του», είπε ο αριστερός.

«Ελένη, εσύ;»

«Κι εγώ κ. Πρόεδρε. Νομίζω το καταλάβατε κι απ' ότι είπα νωρίτερα. Αλλά δεν μπορώ να μη σχολιάσω. Εδώ σήμερα εφαρμόζουμε εκτός απ' το τεκμήριο της αθωότητας και το τεκμήριο της συναίνεσης.»

«Κι εγώ ψηφίζω την ενοχή», είπε ο Πρόεδρος, «οπότε έχουμε αθώος κατά πλειοψηφία 4 προς 3 μειοψηφούντων των τακτικών δικαστών. Έτσι; Δεν θέλει κανείς ν' αλλάξει κάτι, να πει

κάτι άλλο;» περίμενε λίγα δευτερόλεπτα και συνέχισε. «Θα εκφωνήσουμε την απόφαση επί της έδρας, αλλά επί της ποιής θα συνεδριάσουμε αύριο διότι είναι περασμένη η ώρα».

Κοίταξε για λίγο έξω από το παράθυρο. Είχε πια σκοτεινιάσει και στο τζάμι αντανακλούσε η λάμπα κι ο εσωτερικός χώρος. Οι επτά φιγούρες άρχισαν να κινούνται. Άλλος φορούσε το πανωφόρι του, άλλος έσκυβε να πάρει τα πράγματά του, μια τσάντα, ένα μπουκάλι νερό. Σήκωσε το ακουστικό και πληκτρολόγησε τρία νούμερα.

«Κυρία Εισαγγελέα. Είμαστε έτοιμοι. Θα σας περιμένουμε στο ακροατήριο».

Ύστερα σηκώθηκε. Κούμπωσε το σακάκι του και πήρε στα χέρια τη δικογραφία.

«Πάμε».

Βγήκαν όλοι έξω και τον περίμεναν. Η δεξιά κι ο αριστερός στεκόταν δίπλα δίπλα και μιλούσαν χαμηλόφωνα. Κλείδωσε το γραφείο και προχώρησε προς τα σκαλοπάτια. Κατέβηκαν με την ίδια σειρά που είχαν ανέβει. Έφτασαν στην αίθουσα και μπήκαν στο καμαράκι. Η Εισαγγελέας ήταν ήδη εκεί. Η γραμματέας κλείδωσε πίσω τους.

«Ανεβαίνουμε;», ρώτησε ο Πρόεδρος και προχώρησε προς την έδρα.

.....